Ioan-Valeriu Tuleu

C I N T E I
~satul dintre bălţi~

Arad, 2008

Argument
pentru întoarcerea acasă

Nimeni, niciodată, nu poate să uite casa în care s-a născut, uliţa copilăriei, oamenii alături de care a învăţat să cunoască lumea. Oriunde te-ai afla pe faţa pămîntului există un loc anume, încrustat în adâncul inimii, la care te întorci mereu şi mereu cu puterea minţii derulând încet firul vieţii de acolo de unde şi-a avut începuturile. Şi prin faţa ochilor trec, rând pe rând, moşii şi strămoşii, părinţii, prietenii copilăriei, dascălii care ţi-au dat învăţătura, fapte şi întâmplări care au lăsat urme adânci în sufletul tău. Şi povestea vremurilor de mult trecute devine pe an ce trece tot mai frumoasă, emoţia mai vie şi greu de stăpânit, nostalgia rupe barierele timpului şi spaţiului chemându-te înapoi pentru a retrăi ceea ce pare la un moment dat recuperabil. Pentru că nu există ani mai frumoşi în viaţa omului decât anii începutului, când fără griji, te-ai dedicat jocului, gustând din plin şi fără limite din bucuria vieţii.

Dacă însă imensitatea spaţiului pune între tine şi trecutul tău obstacole greu de trecut, amintirea poate deveni dea dreptul chinuitoare şi nu vei putea fi împăcat până când nu te întorci măcar odată acasă pentru a recîştiga nevinovăţia.

Din Cintei, în curgerea timpului, mulţi oameni au plecat răspândindu-se „spre cele zări străine” cu speranţa mai binelui, punând temeiuri unor noi începuturi. În oraşele României sau mai departe în America, ţara făgăduinţei, s-au aşezat temeinic construindu-şi case, întemeind biserici, continuându-şi viaţa şi numele prin urmaşii care „întâmplător” seamănă cu strămoşii lăsaţi acolo, acasă, în pământul originar. Mai ales lor le este dedicată această carte, ca o recuperare a trecutului, ca întărire atunci când greutatea adaptării la noile spaţii gegrafice şi culturale devine apăsătoare. Zeci de familii de cinteieni s-au aşezat pe pământul sterp şi pietros al Arizonei, în Phoenix, oraşul altfel primitor cu noii veniţi, dar greu de cuprins de oamenii pentru care depărtarea însemna cel mult linia orizontului. Au

rămas departe şi balta cu stufărişul ei verde, şi praful uliţei din zilele dogoritoare ale verii, dar şi apele şi noroaiele toamnei,, câmpia plină cu animale, vecinii îndatoritori şi aproape de necazurile semenilor, dar mai ales a fost lăsată departe limba cu sonorităţile sale latine, cu înţelesurile atât de pline de semnificaţii. De altfel apariţia aceste cărţi a fost posibilă datorită lui Ioan Valeriu Olariu, ultimul născut în Cintei din familia Olariu, familie venită cândva din Kitighaz (Ungaria), astăzi trăitoare în Phoenix-ul Arizonei. Demersul nostru a fost susţinut permanent de Pavel Olariu (unchiul nostru dinspre mamă) pentru care întoarcerea anuală acasă în satul părinţilor constituie balsamul miraculos, care alungă orice boală şi întristare iar întâlnirea cu prietenii tinereţii sale prilej de bucurie şi trăire intensă, neprefăcută.

Construcţia cărţii vizează înţelegerea realităţilor istorice ale Cinteiului şi de către aceeia care s-au născut şi trăiesc departe de satul părinţilor şi care nu sunt familiarizaţi cu istoria românilor şi nici cu cultura de origine europeană, ortodoxă. Am considerat pentru aceasta să venim la începutul fiecărui capitol cu explicaţii mai generale asupra aşezării în spaţiul geografic şi spiritual al comunei, al originii şi felului de a fi al românilor. Am căutat să fim cât mai expliciţi, uşor de înţeleşi dar, mai ales, am dorit să întreţinem sentimentul de mândrie al originii dintr-un popor cu o mare istorie, făuritor de cultură şi civilizaţie pe un pământ binecuvântat de Dumnezeu. Şi nimic nu poate fi mai înălţător decât faptul că printre atâtea alte neamuri lângă care îţi duci traiul poţi şi tu să afirmi, fără urmă de îndoială, că te tragi dintr-un neam ales. Sperăm că demersul nostru va umple măcar în parte distanţa dintre oamenii Cinteiului şi fiii săi răspândiţi până la marginile pământului.

Autorul,

La 27 ianuarie 2008

Geografia

1. Aşezarea

Calea rutieră cea mai accesibilă pentru a ajunge la Cintei, de la Arad, este şoseaua naţională 67 din care se desprinde, imediat cum se intră în Nădab, un drum judeţean a cărui tăbliţă indicatoare ne indică: Cintei-5 km. Ultimii kilometri până la destinaţie se parcurg ceva mai greu deoarece gropile „puse” în cale îndeamnă la prudenţă, impunând micşorarea vitezei autovehicolului. În sfârşit, după ce trecem podul de la Pogănele, vedem clar aglomerarea de case ce se iţesc prin verdeaţa abundentă. Semnul cel mai evident al apropierii de o aşezare umană este turla bisericii care se profilează în toată majestatea sa de casă a Domnului. Dacă privim atent spre stânga vom zări umbra verde a pădurii Somoş şi linia dreaptă a dolmii ce însoţeşte curgerea Crişului Alb, râul care vine tocmai din inima Apusenilor. Doar 3 kilometri ne despart de apa care oferă răcoare şi astâmpără setea animalelor în zilele călduroase ale verii, dar poate să aducă şi supărare mare primăvara când topirea zăpezilor şi deschiderea băierilor cerului aduc viituri ce potopesc totul în cale. Dar aceasta se întâmpla, demult, astăzi nu mai este posibil aşa ceva deoarece Cinteiul este păzit bine de digul care are mai mult de 3 m înălţime.

Pe o hartă mai mare putem găsi Cinteiul pe meridianul de 21°33′ - 21°37′ longitudine estică şi pe paralela de 46°26′ - 46°28′ latitudine nordică. Faptul că, în Europa, localitatea se află la doar 250 km de centrul acesteia, situat în Ucraina subcarpatică, ne face să afirmăm că Cinteiul este situat în Europa Centrală.

Marea cea mai apropiată este Marea Adriatică, pe direcţia sud – vest, la aproximativ 600 km. în linie dreaptă, iar Oceanul Atlantic îl putem atinge mergând spre vest aproximativ 1750 km. Mult mai aproape se găsesc situaţi munţii Carpaţii Occidentali, iar crestele munţilor Zărandului (Dealul Vilagoş) se află la doar 20 km sud – est iar în zilele senine pot fi zăriţi spre est şi Munţii Codru – Moma (alt. max. 1102 m).

Foarte importanţi, pentru orice localitate, sunt vecinii, pentru că viaţa i se împleteşte strâns cu a acestora, împărtăşind aceeaşi soartă, ajutându-se dar şi, uneori, intrând în conflicte mai mari sau mai mici. Pentru cinteieni două localităţi au o rezonanţă mai mare: Zărandul, situat în sud-sud-est, la 7 km distanţă şi Nădabul, la nord-nord-vest, la 5 km, adică chiar cele situate pe şoseaua care , în lungul Crişului Alb, le uneşte cu alte localităţi şi cu principalele drumuri naţionale: şoseaua Arad – Oradea şi Arad – Ineu – Brad. Tot la Nădab se găseşte şi staţia de cale ferată care deserveşte Cinteiul, iar Zărandul a fost sute de ani, principalul târg frecventat de cinteieni. Oraşele din imediata apropiere sunt şi au fost de-a lungul istoriei, Chişineu–Criş la 8 km nord, Ineul la 27 km est şi Pâncota la 19 km sud–est. Ne simţim datori să menţionăm aici şi oraşul Gyula, astăzi în Ungaria, aflat la 30 km. spre vest, care în cursul istoriei, a avut o oarecare influenţă asupra Cinteiului. Dar principalele centre urbane şi

administrative pe lângă care a gravitat localitatea Cintei au fost Aradul, aflat la o distanţă de 45 km spre sud şi Oradea la 80 km spre nord.

Situarea în spaţiu a localităţii este foarte importantă deoarece istoria este uneori decisiv influenţată de geografie, de mediul natural care modelează psihologia şi determină cursul vieţii economice.

2. Mediul natural

Clima. Situarea Cinteiului pe paralela 46° latitudine nordică şi în zona centrală a Europei îi conferă, ca şi caracteristică generală, o climă temperat - continentală. Dar prin faptul că la nord şi est este apărat de lanţul Carpaţilor, nu cunoaşte excesele climatice caracteristice regiunilor din estul şi sudul României, iar relativa apropiere de Marea Mediterană, aduce şi unele influenţe ale acestei mări. Aşa că zona aparţine unei clime temperat – continentale moderate, cu influenţe mediteraneene şi atlantice. Aceasta nu înseamnă că nu există excese de temperatură, vânturi puternice ori ploi abundente, doar că ele se produc foarte rar, în medie o dată la 20 de ani. Datele climaterice folosite de noi au fost înregistrate la staţia din Chişineu Criş şi la centrul de la Arad. Astfel, pentru zona noastră de referinţă a fost calculată o medie multianuală de temperatură de 9,93°C; media anuală cea mai ridicată se înregistrează în luna iulie, fiind de 20,8°C iar cea mai scăzută în luna ianuarie de -1°C. Există însă abateri destul de mari de la medie: pentru luna iulie, (de obicei cea mai călduroasă lună a anului,) a fost înregistrată o medie maximă de 27,80°C, iar maxima absolută a fost de 40 grade C înregistrată în 2007. La fel, pentru luna ianuarie – cea mai rece a anului – a fost înregistrată şi o medie de –2,4°C iar minima absolută a fost de –30°C şi s-a înregistrat în 23 ianuarie 1963. Uneori Crivăţul (vânt de nord-est) poate aduce viscole puternice şi zăpezi abundente care blochează circulaţia, provocând pagube gospodăriilor populaţiei. Aşa s-a întâmplat în 1954-1955 şi în 1980. Şi furtunile de vară, rare ce-i drept, când se produc, pot scoate pomii din rădăcini, descoperi casele sau dărâma construcţiile mai uşoare. „Sâmbătă, 17 iulie 1965, pe la 4 după amiază, deasupra comunei Cintei înspre Nădab şi Şimand s-a abătut o furtună cu grindină care a făcut multă pagubă şi care a rupt pomii mari şi a descoperit multe case că de mult nu s-a întâmplat aşa ceva” (preot Dimitrie Barbu). În zonă vântul cel mai puternic a fost înregistrat în august 1980, unele rafale măsurând peste 100 km/h.

Un rol deosebit pentru agricultură îl are regimul îngheţului. Data medie de apariţie a îngheţului este de 17-25 noiembrie iar data medie a ultimului îngheţ este de 20 martie. Se întâmplă însă, uneori, ca primele brume să fie înregistrate chiar la sfârşitul lui septembrie. Iarna poate debuta foarte devreme, astfel în noaptea de 5/6 noiembrie 1995, a nins abundent, zăpada şi îngheţul menţinându-se mult timp, împiedicând lucrările agricole de sezon. La fel se poate întâmpla şi primăvara când îngheţurile târzii pot să se producă în aprilie şi chiar în luna mai, dăunând mai ales pomilor fructiferi. O situaţie cu totul deosebită a fost înregistrată la staţia din Chişineu Criş în noaptea de 20 mai 1952 când a fost măsurată temperatura de –4,2°C, aceasta fiind temperatură minimă record a

datei în zona de câmpie, pentru România. A fost aşa de frig încât a îngheţat şi porumbul aflat la prima sapă. Se poate întâmpla ca în luna ianuarie să asistăm, datorită temperaturilor înalte (+15°C), la descărcări electrice, cum s-a întâmplat la 7 ianuarie 1997, iar în luna iulie temperatura să se apropie, noaptea, de cea de îngheţ. Într-o însemnare pe o carte bisericească ni se spune că „în 1849 în luna lu noiembrie în 4 zile au fost tunete şi fulgere mari". Abaterile de la medie pot cuprinde şi perioade mai mari, încât pot exista ierni aproape fără zăpadă şi îngheţ şi veri foarte răcoroase astfel încât plantele să nu mai ajungă în faza de coacere. Dar aceste fenomene sunt mai rare. Numărul zilelor cu temperaturi de peste 25°C este în jur de 95 într-un an iar al celor cu îngheţ în jur de 150.

Precipitaţiile. Cercetarea regimului precipitaţiilor prezintă importanţă deosebită deoarece apa provenită pe această cale reprezintă principala rezervă de umiditate a solului, necesară plantelor, asigură scurgerea fluviatică alimentează bazinele hidrografice şi asigură sursa continentală de evaporaţie.

Valoarea medie multianuală a precipitaţiilor înregistrată la staţia Chişineu Criş este de 561 mm, ceea ce plasează zona într-un regim moderat, favorabil dezvoltării culturilor agricole. Dar repartizarea pe luni este foarte inegală. În general valorile maxime se înregistrează în luna iunie (media 79,1 mm la Chişineu), ca o consecinţă directă a dominaţiei vânturilor de vest. Valorile cele mai scăzute ale precipitaţiilor sunt consemnate iarna, când intervine o accentuare a activităţii anticiclonului Azoric. La Chişineu Criş mediile lunilor noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie şi martie nu depăşesc 45-50 mm, cea mai scăzută medie fiind în februarie, de numai 30,9 mm. Numărul anual al zilelor în care cad precipitaţii în cantităţi măsurabile este de 125. În lunile considerate calde (aprilie-octombrie) cade o cantitate de 440 mm medie anuală. Există însă destul de frecvente abateri de la medie, atât în cursul unui an cât şi pe perioade mai mari. Astfel documentele de arhivă înregistrează ani de mare secetă în 1863, 1924, 1939 şi mai aproape de zilele noastre marea secetă din 1946 când în trei luni nu a căzut un strop de ploaie, ducând la uscarea plantelor şi compromiterea recoltelor, media pe întregul an fiind de 380 mm.

În alţi ani, sunt înregistrate ploi abundente care ridică nivelul apei freatice până la suprafaţă, înregistrându-se numeroase băltiri, satul arătând ca o mare de noroi, prin care deplasarea se face extrem de greu. După spusele bătrânilor noroiul (imala) ajungea uneori până la butucul roţilor de la car, iar cel care umbla pe jos cu greu se putea smulge din pământul îmbibat cu apă. Au fost înregistrate ploi abundente şi pe o perioadă foarte scurtă de timp ceea ce a făcut ca satul să arate ca o adevărată mare. Astfel în noaptea de 29 iunie 1874 la Cintei au căzut 97 l de apă pe metru pătrat. De asemenea au fost înregistrate şi inundaţii, unele catastrofale pentru recolte. Raportul adunării generale a nobililor din 11 aprilie 1771 menţionează inundaţii pe Crişul inferior. Alţi ani ploioşi au fost 1855, 1857, 1864, 1932 iar în a doua jumătate a secolului XX cel mai ploios an a fost 1970 când în întreaga Românie au avut loc inundaţii de mare amploare. Atunci şi la Cintei a plouat din belşug în lunile mai şi iunie, media anuală fiind de peste 720 mm/m^2. Iarna, deşi precipitaţiile sunt mai reduse

cantitativ, se pot produce ninsori abundente în care grosimea stratului de zăpadă atinge chiar 50 cm, cum s-a întâmplat în ianuarie 1955. Se spune că în acea situaţie, copilul de pe trotuarul opus nu s-a mai văzut din cauza troienelor. Numărul mediu al zilelor cu strat de zăpadă este de 30-40, iar grosimea medie a stratului de zăpadă de 6 cm, în ianuarie şi februarie.

Apele. Cinteiul se află aşezat pe cursul inferior al râului Crişul Alb, la 2-3 km de albia îndiguită. Râul a fost deosebit de însemnat pentru localitate, constituind un mijloc de transport, rezervă de apă de băut (apa era adusă de la Crişul Alb pe aşa numita "cale a muierilor"), forţă motrice pentru morile de cereale şi rezervă de apă pentru irigaţii şi alte îndeletniciri agricole. Crişul Alb izvorăşte din M-ţii Bihorului şi parcurge 180 km până în dreptul Cinteiului, făcând numeroase meandre şi cărând aluviunile cu care lunca de pe laturile sale a fost îmbogăţită cu pământ fertil. Totodată râul s-a dovedit şi distrugător atunci când apele sale învolburate au inundat întinse suprafeţe. Debitul mediu al râului la Chişineu Criş este de 21,4 m^3/s. Valorile debitului şi ale scurgerii înregistrează variaţii lunare, condiţionate de variaţiile cantităţii de precipitaţii şi de valorile de topire a zăpezilor din munţi. Valoarea cea mai mare a debitului se înregistrează în februarie şi martie şi cea mai scăzută în august şi septembrie. În perioada de maximă scurgere râul pare un fluviu, devenind un pericol real pentru localităţile din apropiere. Înainte de secolul al XVIII-lea nu existau diguri aşa că apa cuprindea mari suprafeţe. Construirea digurilor şi regularizarea cursului au început abia la 1773. În prezent există diguri pe o lungime de 150 km, în dreptul Cinteiului ele ridicându-se la 2,5 m înălţime. Îndiguirile cele mai importante s-au efectuat în 1863-1864 ca urmare a inundaţiilor din 1857. Păcurar Teodor (la 1966) povestea că prin 1889-1890 a fost o revărsare mare a Crişului Alb care a ameninţat localitatea. Din ordinul primarului Gheorghe Morar, Păcurar Ioan şi Bej Ilie, în înţelegere cu Patrula de pe domeniul arhiducelui Iosif de Habsburg au rupt dolmita (digul), înspre domeniu, salvând Cinteiul. Ruptura se mai vede şi astăzi şi se numeşte Topile.

Din această cauză la sfârşitul secolului al XIX au avut loc noi consolidări şi supraînălţări ale digului. Bătrânul Păcurar Teodor îşi amintea la 87 de ani că din ordinul Herţegului (arhiducelui) s-a făcut îndiguirea. El avea pe atunci 16 ani şi a luat parte la înălţarea digurilor. Ardelean Ioan (Bâtu) a povestit şi el cum îl însoţea pe Iencuş Gavrilă, vecinul lui, să ducă alimente muncitorilor unguri şi italieni care lucrau la dig. Alte inundaţii mai mari au avut loc în 1932, 1966 şi în 1970 când, de asemenea, s-a intervenit pentru ruperea digului înspre pădure. Albia râului are la Cintei o lăţime de 7-9 metri, iar între diguri lunca inundabilă are 70-80 metri.

Dar caracteristica principală a Cinteiului sunt bălţile (ierugi), care adună apele din câmpia înconjurătoare şi care curg, atunci când apele cresc, dinspre sud-sud-vest înspre nord-est. Una din bălţi cu numele de Balta Mare, îşi are originea în localitatea Olari, în apropierea bisericii, străbate pământurile Cinteiului şi intră apoi în sat. Ea taie apoi satul de-a lungul, având o lăţime de 19 metri, trece pe la Podul de la Pogănele şi se varsă în Canalici (Canalul

Poganier), lângă ferma Dohangia, aproape de calea ferată. Canalul Poganier a fost construit tocmai pentru a aduna apele bălţilor din jur. O altă baltă îşi are originea în estul comunei Olari, trece pe la moara de pe Canalul Morilor, apoi prin tarlaua Checi unindu-se cu Balta Mare la locul numit Arii. De la Sintea Mică curge balta care se varsă în Chişer şi care se numeşte Balta Mică. Chişerul primeşte apele din Bălţi curgând paralel cu Crişul Alb, la jumătatea distanţei dintre Criş şi Cintei. În fine, dinspre vest, de la Şimand, curge o altă baltă care se uneşte la Podul de la Pogănele cu Balta Mare.

Dacă „Balta” are în afara satului aspectul unei adevărate bălţi, cu stuf şi papură, în interiorul satului, mai ales în timpul primăverilor cu ploi bogate, apa ajunge la o adâncime de 4-6 metri, făcând impresia unui râu lat, în apele sale reflectându-se sălciile de pe margini. Aici e raiul gâştelor, raţelor şi stârcilor albi care vin sa-şi caute hrana în aceste locuri. Peste „Balta mare”, în Cintei, au fost construite cinci poduri. Când aceasta seacă , în locul apei rămân o iarbă mare şi tufe de izmă. Pe întreg hotarul Cinteiului au existat în 1950, 87 de poduri ridicate peste bălţile care îl străbat .

În dreptul localităţii Cintei, Crişul Alb are şi o albie (braţ mort) numită Holt Criş, care se desparte de la Cantonul lui Ferentz, ocoleşte pădurea Somoş şi se uneşte din nou cu Crişul Alb lângă Dohangia. Acest braţ are adâncime mare în unele locuri iar vara se prezintă ca o baltă, plin cu trestie şi papură.

La hotarul Cinteiului, 5 km. spre sud, Cigherul, cel mai important afluent al Crişului Alb, se varsă în acesta din urmă iar la hotarul cu Olari şi Şimand, curge Canalul Morilor, construit în 1847 şi numit aşa datorită morilor care funcţionau pe cursul său.

Solul. Câmpia pe care este aşezat Cinteiul face parte din Câmpia Crişurilor care la rândul ei este cuprinsă în formaţiunea mult mai mare a Câmpiei Tisei.

Câmpia Tisei s-a format peste apele unui întins lac numit Marea Panonică. Aceasta la rândul ei s-a născut prin prăbuşirea, în Terţiar, a unui vechi masiv cristalin. În această depresiune ocupată de mările terţiare au fost depuse sedimente formate din marne şi argile, în alternanţă cu nisipuri şi pietrişuri, transportate de apele care izvorăsc din munţii aflaţi în vecinătate. După retragerea apelor mării, depunerile au continuat, la aceasta contribuind, pe lângă apele curgătoare, şi vânturile (depuneri eoliene). Câmpia actuală are, în zona Cinteiului, o înălţime de 96 – 97 metri deasupra nivelului mării şi o foarte uşoară înclinare spre nord-vest.

Condiţionată de trecutul geologic şi de influenţa actuală a reţelei hidrografice, zona se prezintă cu o mare varietate de roci de natură eoliană sau aluvionară. În lunca de pe malul Crişului Alb, materialele sunt recent depuse şi sunt alcătuite din aluviuni nisipoase, cu rare petice de mâluri. Pe seama acestor roci s-au format solurile cu grosimi variate, între 1 şi 5 m, iar sub acestea se află roci friabile reprezentate prin nisipurile şi pietrişurile depuse de râuri. Apa freatică se găseşte la numai 2 m de suprafaţă.

Solul poate fi caracterizat mai degrabă sărac. În partea dinspre Olari se

găseşte cernoziom degradat. De o parte şi de alta a Crişului Alb solul este aluvionar şi relativ productiv, dar din cauza revărsărilor terenurile rămâneau adesea neînsămânţate. Restul pământului este baltă şi sărătură. Predomină soloneţurile şi lăcoviştile sărăturate. Savantul C. V. Oprea consideră că lăcoviştile reprezintă primele terenuri agricole ce au apărut în perioada de solificare care a urmat retragerii apelor Mării Panonice, iar menţinerea lor este legată de umiditatea excesivă, de natura petrografică, panta scăzută, drenajul redus şi poziţia nivelului freatic, în apropierea suprafeţei topografice. Procesul de sărăturare este şi el rezultatul unui drenaj defectuos şi al prezenţei unui mâl sodic la diferite adâncimi.

De altfel numele tarlalelor arată şi caracteristica solului. „Săliştea”, „Între Bălţi” „Sitiu Varşandului”, „Sitiu Urmului”, „Pârloage”. Sunt tarlale cu sărături, având atât pământ arabil cât şi păşuni. „La Nuci” are pământ cu sărătură şi şi-a luat numele de la şirul de nuci care se întindeau de la casa lui Ivan (prima de la intrarea în sat) până la Canalul Morilor. „La Beteaga” are pământ puţin fertil iar „Faidaşul” are de asemenea sărături multiple. „Fânaţe” cuprinde pământul înţelenit în urma inundaţiilor, cândva rezervat pentru fân, în prezent fiind desţelenit.

Vegetaţia şi animalele. Cea mai mare parte a hotarului localităţii Cintei se încadrează din punct de vedere al vegetaţiei în zona de silvostepă, caracteristică, de altfel, întregului areal cuprins între bazinele inferioare ale Mureşului şi Crişului Alb. Silvostepa este un teritoriu, aşa cum o dovedesc elementele cartografice vechi, ocupat cândva de păduri de foioase, îndeosebi stejar, în prezent înlocuite de păşuni şi culturi agricole. Pajiştile sunt alcătuite din păiuşuri, iarbă măruntă (festuca velesiaca, agrostis tenuis), peliniţă şi, caracteristic pentru Cintei, pe păşunea din jurul satului creşte din abundenţă muşeţel. În anul 1953, acesta a fost pentru locuitorii satului o adevărată salvare în urma îngheţului şi a secetei din 1952. De pe păşune s-au adunat peste 20 de vagoane de muşeţel iar cu banii câştigaţi în urma vânzării acestuia ţăranii şi-au asigurat pâinea. Bălţile au vegetaţie specifică alcătuită din păpuriş, iarbă mare şi trestie. Zone destul de întinse ocupă şi vegetaţia specifică solurilor de sărătură, unde iarba întâlnită este păiuşul oilor şi pelinița. În lungul Crişului Alb se întâlneşte vegetaţie de luncă, cu pajişti, iarbă înaltă, arbuşti şi plante de apă (sălcii, răchită, plopi, etc.). În dreptul Cinteiului, peste râul Criş, se găseşte şi astăzi o pădure, care altă dată ocupa suprafeţe mult mai mari, în care creşte mai ales stejarul, frasinul, ulmul cărora li se adaugă diferiţi arbuşti: păducelul, lemnul câinesc, sângerul, porumbarul, etc. În câmpie se întâlneşte frecvent plopul, salcâmul, salcia, etc.

Fauna silvostepei a suferit puternice modificări, în sensul că numărul speciilor şi densitatea acestora au scăzut datorită intervenţiilor omului. În păduri au găsit condiţii prielnice de viaţă cerbul lopătar, colonizat în aceste locuri, cerbul carpatin, mistreţul şi căpriorul. În zona de câmpie se mişcă lejer şi astăzi iepurele de câmp. Semnalăm de asemenea prezenţa rozătoarelor: popândăul, hârciogul, şoarecele de câmp, etc., iar dintre păsări se întâlnesc frecvent

prepeliţa, graurul, eretele alb, fazanul (în pădure), privighetoarea, piţigoiul, vrabia, etc.

În cadrul activităţilor sale agricole, omul cultivă o serie de plante care au condiţii prielnice de creştere precum cerealele: grâu, porumb, orz, ovăz, secară, apoi plante tehnice precum cânepa, floarea soarelui, sfecla de zahăr şi multe leguminoase. Având în jurul satului un islaz, cinteienii se ocupau, în mare măsură, cu creşterea vitelor. Erau gule (cirezi) de boi cu 200-250 de capete, de vaci cu lapte cu 200-300 de capete, herghelii de cai (stavă) cu 600-700 indivizi, 5-6 turme de oi cu câte 400- 500 de animale. La marginea satului se găseau până prin deceniul VI-VII al secolului XX, cârduri mari de gâşte cu câte 50-60 bucăţi. Dacă ar fi să diferenţiem Cinteiul de localităţile din jur din punct de vedere al cadrului natural atunci putem spune că balta este cea care atrage atenţia călătorului, dar care pentru localnici este o prezenţă obişnuită, care le-a adus şi multe necazuri dar şi conferă locului un farmec aparte.

BIBLIOGRAFIE

1.Gheorghe Cămăraş, monografie Cintei mss, se găseşte la Şcoala Generală
2. Aradul- permanenţă în istoria patriei, Arad, 1978
3. Arad, monografie, Editura sport-turism, Bucureşti, 1979
4. Judeţul Arad, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucurşti, 1979
5. Înregistrările de la Centrul Meteo Arad şi Staţia Meteo Chişineu Criş
6. Revista Ziridava nr XIX- XX, Florin Dumescu- Mircea Iacobini, Calamităţile naturale şi lucrările de amenajare a râurilor din judeţul Arad reflectate în documentele de arhivă
7. Relatări Petru Ardeu (n 1921, Cintei)
8. Relatări Olariu Pavel (n.1932, Cintei)
9. Monografie Zarand, mss aflat la şcoala din Zarand.

Istoria

Istoria unei comunităţi, respectiv a unei localităţi, precum şi viaţa individului, cunoaşte vremuri de înălţare precum şi perioade de cădere dar, peste toate, putem vorbi de un progres, o devenire spre împlinirea dorinţei de mai bine. La fel, şi istoria frământată a localităţii Cintei are un punct de pornire, atunci când un grup de familii au ales un pământ care să fie leagănul a zeci de generaţii viitoare, dând viaţă unei comunităţi care va avea propria dăinuire până când istoria se va împlini.

Sigur, nu putem trata istoria localităţii în mod izolat pentru că viaţa ei este strâns împletită cu a celor din jur, integrându-se istoriei mai mari a neamului şi ţinutului în care este aşezată. De aceea vom face dese referiri la localităţile Zărand, Nădab, Sintea etc, la marile evenimente desfăşurate pe spaţii mai largi dar cu puternic impact local. Nu putem neglija mediul cultural, politic, economic generat de formaţiunile statale dominante. Vom căuta pe cât posibil să nu uităm oamenii locului cu interesele, legile, obiceiurile, sentimentele şi ocupaţiunile lor. Pentru că oamenii fac istoria … pentru oameni.

Cintei, înainte de Cintei

Cinteiul apare pentru prima dată, într-un document scris în anul 1391 când este pomenit Andreas de Chente, primul stăpân al locului. În ceea ce priveşte originea termenului de Cintei nu avem decât două variante. În accepţiunea locală Cintei ar veni de la românescul “cinci tei”, transformat apoi în Cintei. Deci acolo unde s-a întemeiat localitatea se găseau aceşti copaci cunoscuţi prin mirosul atât de plăcut al florilor. Nobilul respectiv şi-ar fi luat prin urmare numele de la localitatea în care a devenit stăpân. Mai sigur însă este fenomenul invers, respectiv numele satului să se tragă de la cel al stăpânului. În limba maghiară Csenthey este un cuvânt compus şi înseamnă cuibul lui Csente, prin urmare aşezarea a luat numele proprietarului, ba credem noi că ea a fost intemeiată chiar de respectivul nobil.

Momentul în care oamenii s-au aşezat în zona localităţii Cintei nu-l putem şti cu precizie deoarece lipsesc datele arheologice sau documentare. Populaţia Cinteiului provine însă din arealul cursului inferior al Crişului Alb; ea nu a fost nici colonizată şi nici nu a venit adusă de valurile migraţiilor. Aceasta o dovedeşte graiul, portul, obiceiurile care toate se integrează zonei amintite, diferenţele fiind minime. Câmpia Crişului Alb a fost locuită din vremuri străvechi, acest fapt fiind dovedit de descoperirile arheologice. Astfel la Şimand, Olari, Seleuş, Sintea Mare au fost scoase la iveală unelte din piatră aparţinând neoliticului (epoca pietrei noi, mil. VI-II î. Hr), iar pe o arie mai largă au fost scoase la iveală urme datând chiar din paleolitic. Pe măsură ce ne apropiem de era creştină se înmulţesc şi mărturiile de locuire omenească, constând din unelte din bronz, fier şi podoabe descoperite tot în localităţile amintite, ceea ce dovedeşte o anume continuitate. Asemenea urme s-au descoperit şi la Chişineu Criş, Sântana, Moroda, Socodor, Şiclău.

Primele populaţii sedentare cunoscute în zonă au fost cele ale triburilor dacice care au stat la baza alcătuirii neamului românesc. Urme de locuire dacică au fost descoperite la Şimand, Sântana, Chişineu Criş, Chereluş, Seleuş, Mişca, Cermei. În părţile Crişanei şi Banatului sunt pomenite a fi locuit triburile dacilor predavensi, biessi, allocensi, saldensi, lingi. De la unul din aceste triburi provine, probabil, colanul dacic de la Şimand şi cele 12 frunze de aur dintr-o diademă descoperită la Sântana. Tezaurul de la Chişineu, descoperit în anul 1835 cuprinde 236 monede de argint, dintre care 57 tetradrahme datate în timpul domniilor lui Alexandru Macedon, Lyssimach şi Seleucos I. Aceasta dovedeşte că zona avea legături cu lumea din afară, în speţă cu cea elenistică.

La Şimand au fost descoperite şi monede romane anterioare cuceririi Daciei de către romani, care confirmă afirmaţia de mai sus, extinsă la lumea romană. De la daci există şi o moştenire care a intrat în limbă; inclusiv în graiul local sunt recunoscute în acest sens cuvinte ca: grumaz, moş, leagăn, zer, mânz, brânză, butuc, caier, zestre şi altele.

Mulţimea aşezărilor descoperite arheologic şi alte informaţii ale istoricilor vremii confirmă faptul că zona Crişurilor şi a Mureşului a fost cuprinsă, la un moment dat, în statul centralizat al Daciei.

Descoperirea unui mormânt celtic la Vărşand demonstrează însă, că în regiune au convieţuit cu dacii şi alte populaţii.

Zona inferioară a Crişului Alb a fost lăsată în afara provinciei Dacia, constituită în 106, după cucerirea romană. Descoperirile arheologice de factură romană de la Seleuş, Caporal Alexa (monede imperiale), Chişineu Criş (dinar de la Elagabal), Şimand (dinar Domiţianus), Nădab (ceramică), confirmă faptul că dacii au rămas pe pământurile ce le stăpâneau, având însă intense legături cu lumea romană. Organizaţi în obşti teritoriale, aceştia au rezistat cu eroism tuturor vicisitudinilor istoriei fiind atestaţi şi după retragerea romană din Dacia (275). O confirmă şi descoperirile de la Apateu, Socodor, Şimand, Şiria, etc.

Zona Cinteiului s-a aflat într-un fel de ţară a nimănui, adică între limesul (valul de pământ) roman de vest care traversează Mureşul pe la Arad, ajunge la vest de Chişineu Criş şi se îndreaptă spre Zerind-Cefa şi limesul de mijloc care este observabil în hotarele localităţilor Sâmbăteni, Ghioroc, Cuvin, Şiria, Zărand şi mai departe peste Crişul Alb. Aceste valuri de pământ au fost ridicate pentru a apăra provincia romană Panonia de atacurile venite dinspre răsărit, la fel cum valul de pământ ridicat la poalele dealurilor Zărandului şi munţilor Codru Moma apăra Dacia de atacurile venite dinspre vest.

Aceste primejdii au existat în tot intervalul cuprins între părăsirea Daciei de către romani şi marea invazie tătară din 1240-1241. Nenumărate popoare au trecut, s-au aşezat un timp şi apoi au plecat lăsând în urma lor ruine, teamă şi … populaţia localnică, care a supravieţuit pentru că a avut alături natura înconjurătoare şi "încăpăţânarea" de a sta acasă, lipită de pământul străbun.

Istoricul Iordanes ne spune că pe vremea împăratului Constantin cel Mare în Banat şi Crişana locuiau vandalii: "vandalii pe vremea aceea locuiau acolo unde sunt astăzi gepizii, anume lângă râurile Marisia, Miliare, Gilpil şi Crisia"; râul Marisia fiind Mureşul iar Crisia, Crişul.

În anul 334 este pornită o răscoală a băştinaşilor din partea de sud-vest a spaţiului carpatic împotriva sarmaţilor. În interpretarea care s-a dat izvorului lui Ammiamus, Marcelinus arată că răsculaţii erau urmaşi ai romanilor. În anul 376 se produce invazia hunilor care ocupă şi aşezările de pe Câmpia Crişurilor cu consecinţele cunoscute în istorie. După moartea neaşteptată a şefului hunilor, Attila, la 453, gepizii îi înfrâng pe huni la Nedao. Victorioşii de la Nedao au înaintat spre sud şi s-au aşezat pe teritoriul cuprins între Tisa, Mureş şi M-ţii Apuseni, adică exact pe teritoriul despre care discutăm.

Sfârşitul puterii gepizilor a fost legat îndeosebi de pătrunderea în prima jumătate a secolului al VI-lea, dinspre nord, a populaţiei germanice a longobarzilor care s-a aşezat în Panonia. În anul 567, sub regele Alboin, longobarzii, în alianţă cu o nouă populaţie venită din stepele răsăritene – avarii conduşi de kaganul Boian – au zdrobit oastea gepizilor şi au pus capăt dominaţiei acestora. Din a doua jumătate a secolului al VI-lea pe teritoriile locuite de urmaşii Romei începe a pătrunde o populaţie cu apucături sedentare, slavii, care convieţuiesc cu localnicii, împrumutându-le cuvinte, obiceiuri, ocupaţii, contribuind astfel în mod substanţial la formarea poporului român. În judeţul Arad numeroase toponime sunt o ilustraţie a acestei situaţii. Între popoarele migratoare care lasă urme în părţile Crişurilor sunt şi pecenegii care ajung aici încă înainte de anul 1000. Ca amintire a trecerii lor par a se fi păstrat toponimele Beseniod (la sud de Pecica – localitate dispărută) şi Beşineu (parte de hotar, la sud de localitatea Zărand). De asemenea pot fi remarcaţi cumanii, tot o populaţie asiatică ca şi pecenegii, care lasă numele de Coman.

Dar cei care au venit şi apoi au şi rămas ca stăpânitori ai acestor pământuri pentru mai multe secole, au fost ungurii, o populaţie de origine asiatică. Pătrunşi în Panonia la 896, ungurii, sub conducerea lui Zuad, apar în zona Aradului prin 934 când au avut loc lupte cu domnul local Menumorut. Dar nu se vor aşeza cu temeinicie decât mai târziu, în secolul XI.

Deşi dezvoltarea comunităţilor româneşti din Câmpia Crişurilor şi Banat are mult de suferit din cauza năvălirilor străine, totuşi se întemeiază alcătuiri politice care conduc la formarea de entităţi statale. Primul stat din aceste părţi este menţionat în lucrarea notarului

anonim al regelui ungur Bela al IV-lea intitulată *Gesta Hungarorum* (faptele ungurilor). Acest stat este voievodatul lui Menumorut cuprins între râurile Tisa, Mureş, Someş şi pădurea Igfon. Se mai spune în lucrare că teritoriul respectiv îl locuiau mai multe neamuri, dar cu precădere românii. Aşadar prima formaţiune statală căreia îi erau supuse satele şi oamenii din zona Crişului Alb inferior (Cinteiul) a fost voievodatul lui Menumorut. Aşa cum am mai arătat ungurii apar în zonă în anul 934, adică atunci când încep luptele cu Menumorut al cărui stat vor să-l încorporeze. Până la urmă, după lupte îndârjite, Menumorut se supune. În urma luptelor, ducele maghiar Arpad i-a dăruit, spune cronicarul anonim, lui Velec, Zărandul („ dedit Comitatum de Zărand"). Dar ungurii nu stau prea mult în zonă, ei retrăgându-se spre Panonia, foarte puţini rămânând şi locuind alături de autohtoni care, ascunşi iniţial în păduri şi mlaştini, se reîntorc la locurile lor. Amintirea lui Menumorut se mai păstrează în zonă prin toponime ca Moroda şi Morotvale (loc în hotarul Zărandului). Tot la Zărand se pare că exista în acea vreme o cetate situată la confluenţa Cigherului cu Crişul Alb, deci la circa 5 km de Cintei. Refacerea comunităţilor româneşti după războiul cu ungurii este atestată de Constantin Porfirogenetul, care confirmă, prin 950, existenţa în vestul actualei Românii a unor aşezări situate pe râurile Titsa, Moreses, Crisus.

Legenda Sfântului Gerard şi lucrarea *Deliberatio* ale episcopului Gerard şi *Gesta Hungarorum* ne spun că la începutul secolului XI (după 1000), teritoriul cuprins între Tisa – Criş – Dunăre – Carpaţii Occidentali – Carpaţii Meridionali forma voievodatul lui Ahtum, urmaşul lui Glad. Prin urmare Cinteiul era aşezat chiar la marginea acestui întins stat (40 mii km^2). Dar în jurul anului 1028 statul maghiar al regelui Ştefan atacă voievodatul lui Ahtum, pe care îl înfrânge în urma unor lupte îndârjite. Din acest moment teritoriile de pe Crişuri şi Mureş sunt ocupate de unguri şi se integrează încet statului feudal maghiar, în cadrul căruia vor exista până la cucerirea Budei de către turci, în 1541. Începe astfel o lungă perioadă de existenţă a teritoriilor româneşti amintite, în ordinea feudală maghiară, pământurile cucerite fiind dăruite unor nobili apropiaţi regelui maghiar. Dar populaţia, de acum românească, continuă să locuiască pe plaiurile natale. Despre ocupaţiile şi modul de viaţă al acesteia ne oferă date interesante documentele citate mai sus. Suntem informaţi că populaţia locală cultivă grâul, orzul, viţa de vie, creşte cai, vaci, capre şi probabil porci. Legenda povesteşte despre mulţimea cailor ţinuţi în grajduri (animalele încep a fi furajate). De asemenea este pomenită o râşniţă care macină grâul. Populaţia are suficiente animale ca să dăruiască episcopului, mulţimea bălţilor şi apelor curgătoare favorizează pescuitul iar pădurile creează condiţii pentru practicarea vânătorii, mai ales că încă nu exista o delimitare precisă a proprietăţii iar practicile feudale sunt abia la început.

Dacă ţinem seama de faptul că Crişul Alb era şi o importantă cale de transport cu plutele, în special a sării din Transilvania, fiind pomenite "porturile" de la Zărand şi Nădab şi de faptul că cel mai important drum comercial care leagă nordul (Maramureş) de sud (zona Dunării) trecea pe la Zărand (Oradea – Zărand – Arad – Timişoara), ne dăm seama că zona Cintei beneficiază de condiţii de dezvoltare favorabile. De altfel acum, între cucerirea maghiară (1030) şi năvala tătarilor (1241), credem noi că este momentul în care apar primele aşezări (formate din 3-5 case) în zona Cintei. Populaţia s-a refugiat din varii motive în zona mlăştinoasă, pe locuri mai ridicate. Începând din această perioadă se cunoaşte şi fenomenul roirii satelor, adică a mutării lor din loc în loc, fenomen forţat de năvălirile repetate şi de motive economice. Datele oferite de cercetările arheologice din alte părţi au arătat că locuinţele erau îngropate sau semiîngropate, sub fomă monocelulară (aveau o singură încăpere), servind necesităţile unei singure familii care dispunea de o gospodărie proprie, de locuri pentru păstrat proviziile şi de cuptoare pentru copt pâinea.

Date importante privind zona ne-au fost furnizate de sondajul arheologic efectuat în zona digului nou de la Chişineu Criş, pe malul nordic al Crişului Alb, în dreptul bornei de la km 19, de unde au fost scoase la iveală materiale care ilustrează o continuitate de locuire din perioada primei vârste a fierului până în feudalismul dezvoltat. În stratul de cultură aparţinând perioadei sec. IX-XI se remarcă fragmentele ceramice având ca decor liniile şi valurile imitate

sau registrele în striuri, unele dintre vase având mărci de olar, cruciforme. Într-una din locuinţele cercetate au fost găsite materiale care dovedesc o refolosire a celor datate în sec. III-IV. Asociate cu acestea au fost găsite oase de animale: bovine, ovine şi caprine.

De o deosebită importanţă sunt documentele care spun că populaţia românească de pe Crişul Alb inferior păstra în sec. XII organizarea tradiţională în obşti, cnezate şi voievodate. Cuprinzând un teritoriu delimitat – o moşie – obştile desfăşurau o activitate dirijată, fiecare membru al comunităţii având dreptul de folosinţă comună asupra vetrei satului, terenului de cultură, păşunii, pădurii şi apelor. Casa, curtea şi grădina alcătuiau proprietatea fiecărei gospodării iar pământul arabil era împărţit şi reîmpărţit periodic între membrii obştii.

În centrul satului exista un loc mai larg unde, în satele mai mari, se ţinea şi târgul. Tot în acest loc judele (primarul de azi), împreună cu oamenii buni, bătrâni şi cinstiţi, aleşi dintre locuitorii mai înstăriţi ai satului, judeca pricinile mai mărunte, cel mai adesea legate de modul de împărţire a pământului şi stabilire a hotarelor. Unele formaţiuni sociale şi politice româneşti au supravieţuit până târziu, astfel voievodul de la Nădab, este pomenit şi în 1438. Este adevărat că aceste formaţiuni erau subordonate structurilor administrative maghiare.

Realităţile din regatul maghiar influenţează din ce în ce mai mult şi zona de care ne ocupăm, astfel că în luptele interne din Ungaria dintre 1131-1151, un rol important îl au cetăţile Zărand şi Mocrea. Trecerea armatelor nobililor feudali prin zonă se soldează cu distrugeri şi sate arse.

În acelaşi timp, relaţiile feudale capătă extindere, iar oamenii devin dependenţi de rege, de stăpânul pământului, ori de biserică, adică sunt transformaţi în iobagi şi primesc pământ (sesii) în folosinţă.

Iobagii aveau obligaţii în bani, în produse şi în muncă care la început au fost mici dar cu timpul s-au tot mărit devenind insuportabile, ducând la nesupunere, revoltă şi chiar răscoale mai ample. Astfel diploma regală emisă în 1336 fixa venitul cămării regelui (lucrum camerae) la 3 groşi şi 18 dinari pentru o poartă iobăgească (o poartă era aceea pe care poate intra şi ieşi un car încărcat cu fân şi cu bucate). Erau scutiţi de dare juzii şi slugile (servii) regelui, bisericii şi nobilimii.

Din punct de vedere administrativ ţinutul Cinteiului a stat la început sub jurisdicţia Comitatului Bihor. Între 1203-1214 se constituie Comitatul Zărandului care se desprinde de Bihor. Primul comite al Zărandului este pomenit în 1214 iar castrul său de reşedinţă – Zărand – în 1232. Comitatele apusene, între care şi Zărandul, nu făceau parte din Voievodatul Transilvaniei, ele intrând sub jurisdicţia comitelui de Timiş.

Oamenii locului erau din punct de vedere confesional, eretici aşa cum spune un document, adică aparţineau de biserica de la Constantinopol, din acest motiv fiind numiţi şi greci. Ei ţineau din câte se pare de mănăstirea de la Morisena (Cenad), castrul de reşedinţă al lui Ahtum. Dar chiar înainte de acesta, la Sinodul de la Niceea în 787 (al şaptelea), a participat şi un episcop, Ursus, care îşi exercita autoritatea în partea vestică a teritoriului românesc. Potrivit mai multor istorici, Ursus a fost episcop al românilor şi îşi avea sediul la Morisena unde s-au descoperit urmele unei basilici din sec. V-VI. Sigur că în acea perioadă nu se produsese încă Schisma între biserica apuseană şi cea răsăriteană, iar credincioşii simpli chiar nu sesizau deosebirea dintre biserici.

Un eveniment extrem de important şi cu mari consecinţe a fost invazia tătară din 1241. La începutul lunii mai, tătarii conduşi de hanul Cadan atacă Oradea de unde populaţia a fugit în direcţia Crişurilor, căutând scăpare în pădurile şi mlaştinile de la Nădab, Adea, Şepreuş, Cintei. Tătarii se îndreaptă către Nădab unde au fost improvizate şanţuri de apărare. Speriată de mulţimea tătarilor, populaţia locală a fugit spre o insulă între Teuz şi Crişul Alb. Tătarii au înconjurat insula şi după lupte grele au cucerit-o, mulţi locuitori refugiindu-se în regiunea mlaştinilor. După trei zile de jaf, oastea hanului Cadan cucereşte şi Castrul Zărandului. Toate acestea au fost povestite de călugărul Rogerius, prizonier la tătari, în cartea *Carmen Miserabile*.

Rogerius ne mai spune că, după ce tătarii au cucerit principalele puncte de rezistenţă,

au eliberat câţiva prizonieri cărora le-au spus să-i anunţe pe cei ascunşi prin păduri că… “oricine ar voi să li se supună li se va da libertatea de a veni acasă, însă, într-un anumit timp”. Fiind vremea secerişului, oamenii s-au întors la casele lor strângând cu toţii recoltele în hambare, dimpreună cu paiele şi fânul. Conform obiceiului pământului, ei şi-au ales cneji care să facă dreptate şi să le procure tătarilor cai, arme, hrană şi veşminte.

Năvălirea tătară dă însă o grea lovitură statului maghiar care cu greu îşi revine, multe dintre cetăţile existente – între care şi Zărandul – pierzându-şi importanţa.

Inceputurile

Consolidarea statului feudal maghiar în părţile vestice ale României de azi (Partium), face ca şi relaţiile feudale specifice Europei vestice să se fixeze mai devreme decât în alte părţi locuite de români. Astfel pământurile aparţin de drept regelui care le donează sau atribuie apropiaţilor, nobililor care l-au ajutat în campaniile militare ori în lupta cu familiile feudale „trădătoare”. Zona Zărandului cunoaşte ca stăpâni câteva mari şi puternice familii nobiliare. Dintre acestea trebuie să amintim pe Corvineşti, care deţineau în secolul al XV-lea cel mai întins domeniu din Transilvania. În 1439, domeniul Şiriei cuprinzând şi sate de pe Crişul Alb inferior este atribuit lui Iancu de Hunedoara. În 1387, regele Ludovic acorda Pâncota şi Zărandul familiei Losontzi, care descinde din cunoscutul prinţ ungur Tuhutum. O altă puternică familie, Doczy, stăpâneşte zeci de sate între care Nădabul.

Aşa cum arătam în capitolul anterior, localitatea Cintei a avut ca prim stăpân pe Andreas de Chente pomenit în 1391, de la care poartă şi numele, familia Chente fiind şi întemeietoarea satului. În hotarul Checi s-au găsit urme de zidărie care presupunem că au provenit de la reşedinţa nobiliară. Probabil că Andreas a primit domeniul pentru serviciile aduse regelui Ludovic. În 1396 Chente(Cintei) este menţionat în legătură cu un proces de proprietate desfăşurat între nobilii locali Maroczy şi Doczy. Din câte spun documentele familia Csente a stăpânit mult timp zona, fiind pomenită şi în alte documente: în anul, 1410 când regele Sigismund l-a indicat ca stăpân al locului, apoi în 1438 când îi sunt pomeniţi şi vecinii Hegen Haza şi Kerecseny, apoi dintr-un alt document aflăm că în 1472 Benedek Csenthey a primit satele Erdohegyi, Gorhe, Syentes-Kiralz, Boloni, Hegenhaza, Kobli şi Sebred de la infidelii din familia Erdohegyi, pentru ca în 1510 moşia să fie menţionată în proprietatea soţiei lui Doczy, mare nobil şi proprietar la Nădab şi la Zădăreni, în Banat. Probbil că moşia a fost confiscată de rege din cauza rebeliunii lui Centhe şi dăruită apoi familiei Doczy. (Marki Şandor, Arad varmegye es Arad szabad kiralyi varoş tortenete, 1892, vol I p 342)

Şandor Marki menţionează mai târziu ca stăpân al pământului pe Mike Ianoş, subprefectul Zărandului iar în 1465 are pământ în zonă şi familia Variaş. Luptele cu turcii, care se duc şi în zona Cinteiului începând cu 1528, şi cele dintre habsburgi şi transilvăneni, conturbă şi stabilitatea proprietăţii aşa încât pământul cunoaşte mai mulţi proprietari în funcţie de cine stăpâneşte zona. În 1618 localitatea este pomenită cu numele Czinczienek şi cunoaşte un nou stăpân pe I. Vadasz, iar la 1645 este a lui „Simandye şi Jeneye”.(Marki Şandor op. cit. vol II, p 160)

În perioada cuprinsă între secolele XIV şi XVII au loc şi numeroase încălcări de proprietate, după cum procedează şi familia Doczy, proprietară la Nădab care are diferende cu Chente în urma cărora câştigă Cinteiul. Răscoalele şi revoltele cauzate de înnăsprirea condiţiilor impuse ţăranilor provoacă şi ele daune, uneori importante, proprietarilor.

Ţăranii care lucrau pe pământul primit în folosinţă de la stăpânul locului aveau multiple obligaţii faţă de rege, faţă de proprietar şi faţă de biserică, obligaţii care erau la rândul lor în natură (în produse), în bani şi în muncă. Toate aceste dări au evoluat şi s-au schimbat de-a lungul timpului, înmulţindu-se şi devenind tot mai greu de suportat. Pe lângă toate acestea mai existau şi obligaţii militare. Dările fixate prin decrete regale sau hotărâri ale nobilului variau şi în funcţie de mărimea lotului în folosinţă, starea socială (judele nu plătea

dări) sau situaţia juridică a ţăranului. Astfel existau ţărani cu sesie întreagă, cu jumătate, o pătrime sau chiar o optime de sesie (o sesie era egală în zonă cu 28 ha pământ agricol), iar pe măsură ce existau tot mai mulţi moştenitori şi sesia se împărţea. Dările se fixau pe sesie dar şi pe poartă iobăgească, legea din 1647 stabilind că o poartă cuprinde 4 iobagi cu câte 4-6 boi, cei cu 2 boi câte 8 la o poartă, iar cei fără vite 16 inşi la o poartă. Cu timpul s-a ajuns ca unii ţărani să fie lipsiţi complet de pământ (jelerii) iar alţii au devenit slugi la curtea nobilului. Aceştia nu plăteau toate dările la care erau supuşi ceilalţi.

Prin decretul din 1351 al regelui Ludovic I darea din produsele agricole este stabilită la 1 din 9 în loc de 1 din 10. Renta în muncă, pe un an, era de o zi de clacă la coasă, seceră, etc. De menţionat că această dare se va mări din ce în ce mai mult pe măsură ce stăpânul îşi va mări lotul de pământ aflat în propria folosinţă. Darea în bani pentru pământ (collecta) varia între 8-12 denari de gospodărie ţărănească. Dacă la început ţăranii au fost liberi să se mute de pe un domeniu pe altul, cu timpul, nobilii au început să le îngrădească acest drept aşa încât, în 1468, regele Ungariei, Matei Corvin este nevoit să dea o lege prin care dispune ca acela care împiedică pe iobagi de la libera lor mutare să fie pedepsiţi cu 6 mărci, fiind pedepsită şi luarea cu forţa a iobagilor şi mutarea lor pe altă moşie.

Evoluţia obligaţiilor feudale este foarte clară dacă privim stipulaţiile din Tripartitul lui Verboczy din 1517 care prevedeau: 52 de zile de clacă pe an pentru o sesie; 100 dinari cens; a noua parte din recoltă; 12 pui, 2 gâşte, 10 kg carne porc; interdicţia ca fiii ciobanilor să poarte haine preoţeşti, zeciuiala pentru biserică şi, ce-i mai important, legarea ţăranilor de glie. Legea lui Sigismund de Luxemburg din 1397 prevedea echiparea unui arcaş la 20 de familii iobăgeşti. Ulterior apare obligaţia ca la 24 porţi iobăgeşti să se înzestreze şi un călăreţ.

În secolul XVI obligaţiile de tot felul se înmulţesc. Darea în bani în comitatul Zărand în 1555 era de 50 dinari (1 florin) de o poartă şi se plătea în două rate. Dările în natură erau foarte diverse: o oaie din 50, un porc din 10, o căpiţă de fân din 10. Cu ocazia Paştelui, a Crăciunului, a zilei stăpânului se făceau danii în produse: găini, ouă, brânză, vin, etc., în valori variabile. De asemenea se lua, la Cintei şi Nădab, a patra parte din produse ca uium la moară. Mai exista darea numită crâşmăritul – a celui care ţinea crâşma satului. La trecerea Crişului prin vad se dădea ca plată a patra parte din produsele transportate. Producătorii de vin aveau obligaţia de a da o bute de vin prefectului. Se mai efectuau apoi o serie de munci precum: tăiatul şi transportul lemnului pentru feudal, căratul la moară, întreţinerea drumului etc. Se plătea şi pentru vânatul în pădure, pentru aprovizionarea cu lemne.

Între anii 1600-1656 sătenii au fost impozitaţi şi de unguri şi de turci datorită trecerii în repetate rânduri a satului dintr-o stăpânire în alta. In aceste condiţii nu este de mirare că s-a ajuns la acte de nesupunere din partea ţăranilor, la înmulţirea fugarilor, a hoţilor (latrones) şi a tâlharilor. Haiducia ia o mare amploare în comitatul Zărand obligând autorităţile, în anul 1347, să ia măsuri severe. În anul 1510 când dijma în porci către feudalul Francisk Doczy a fost tranportată la Zădăreni, iobagii din Iermata Neagră, Nădab şi Cintei l-au atacat şi l-au bătut pe administratorul domeniului luându-şi înapoi porcii. Mulţi ţărani din Cintei s-au alăturat în 1514 unui căpitan al răsculatului Gheorghe Doja atacând domeniul feudalului. Satele de pe valea Crişului Alb au fost afectate şi de răscoala din 1527 condusă de Ivan Nenada (Ivan cel Negru). La Cintei, Zărand şi Nădab a acţionat căpitanul Radici, tabăra răsculaţilor fiind stabilită lângă Seleuş.

Satele de pe Crişul Inferior au avut mult de suferit pe la mijlocul secolului XVI din cauza războaielor purtate de regatul maghiar cu turcii. Aceştia îşi fac pentru prima dată apariţia în zonă la 1528 – la doi ani după dezastrul maghiar de la Mohacs – când, la 30 noiembrie, un detaşament de vreo şase sute de turci încearcă să cucerească cetatea Şiria, apărată cu succes de românul Balica. Satele din Câmpia Crişurilor cunosc din nou, după trei sute de ani, năvălirea unor armate străine,venite de pe pământurile Asiei. Relativa stabilitate de până atunci a zonei este puternic afectată de luptele care se poartă între turci, transilvăneni şi austriecii imperiali.

După înfrângerea maghiarilor la Mohacs şi moartea regelui Ungariei, sultanul Soliman

cel Mare îl aşează pe scaunul rămas vacant pe Ioan Zapolya, principele Transilvaniei. Dar moştenirea coroanei Sfântului Ştefan o dorea şi Ferdinand, împăratul Austriei, astfel încât între cei doi s-au purtat numeroase bătălii de pe urma cărora au suferit în primul rând ţăranii din satele pe unde treceau cele două oşti. Cinteiul fiind aşezat în apropierea a două importante drumuri comerciale (Timişoara – Arad – Oradea şi Budapesta – Gyula – Deva), drumuri parcurse de cele două oştiri, a suferit mult de pe urma bătăliilor purtate. Desele încartiruiri şi devastările provocate au dus la sărăcirea şi băjenirea populaţiei. Statisticile indică pentru această perioadă o scădere a numărului de locuitori, datorită foametei, molimei şi masacrelor. Formal, Cinteiul şi în general părţile arădene rămân în stăpânirea lui Ioan Zapolya, stăpânire confirmtă prin pacea încheiată la Oradea, în 1538.

În anul 1541 Ungaria cunoaşte un dezastru total, Buda fiind ocupată de turci, iar o mare parte a ţării a fost transformată în paşalâc. Transilvania se menţine principat autonom, incluzând în graniţele sale Banatul, Crişana şi comitatul Zărand. În felul acesta Cinteiul trece sub autoritatea principelui Transilvaniei. După zece ani turcii îşi fac din nou apariţia în imediata apropiere, atunci când o ofensivă a lor pe valea Mureşului, în 1552, duce la cucerirea Nădlacului, Bodrogului, Zădăreniului, Aradului şi a Agrişului. Între 1549 – 1550 Martinuzzi, episcop de Oradea, duce tratative cu turcii care ocupaseră Şimandul, localitate aflată în hotar cu Cinteiul. În urma tratativelor turcii intră în posesia unui ţinut extrem de bogat după cum menţionează documentele vremii: „aceste localităţi erau bogate, aşezate la şes, lângă ape curgătoare iar prin productivitatea solului, mulţimea animalelor, bogăţia peştilor, grânelor, furajelor şi fructelor precum şi cu clima lor bună se aflǎ pe primul loc în lume” (Aradul- permanenţă în istoria patriei, p 138). Pacea încheiată este însă încălcată nu peste mult timp, localităţile din zona Crişului Alb Inferior trecând des dintr-o stăpânire în alta. Abia în anul 1566, turcii se aşează definitiv în zonă după ce cuceresc pentru mai mulţi ani Pâncota şi Ineul (28 septembrie). După 1566, Cinteiul a fost încorporat din punct de vedere administrativ în districtul (nahie) Zărand, sangeacul Arad, vilaetul Timişorii.

Dar ordinea turcească instalată după multe războaie durează numai până în 1595 când Transilvania intră în război cu Imperiul Otoman. Sunt recucerite pe rând de către generalul Borbely, Ineul, Tauţul, Şiria (noiembrie). Turcii revin în ofensivă în anul următor (aprilie 1596), detaşamentele tătăreşti pustiind cumplit regiunea Mureşului şi a Crişului Alb, răpind vitele ţăranilor şi luând numeroşi prizonieri. În 1598, Soliman cel Sprâncenat, paşă al Timişoarei, dă ordin hoardelor tătare care iernaseră la Gyor, să asedieze Lipova şi să pustiiască ţinutul dintre Criş şi Mureş ca „să nu rămână piatră pe piatră”. Tătarii au executat ordinul şi năvălind pe neaşteptate au prădat, au ars satele iar pe locuitori i-au ucis ori dus în robie. La sfârşitul lui 1599, Ineul cu întreaga zonă arădeană intră în stăpânirea lui Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti.

Instabilitatea în zonă se prelungeşte multă vreme de aici înainte, regiunea dintre Mureş şi Crişul Alb ajungând în 1602 în stăpânirea austriecilor. Dintr-un raport din februarie 1603 reiese că turcii tulbură în permanenţă liniştea regiunii iar unele comune printre care şi Pâncota sunt distruse. Cinteiul se află aşezat între două puternice cetăţi, Gyula aflată în stăpânire turcească şi Ineul aparţinând de principele Tramsilvaniei, de aici şi numeroasele necazuri pentru locuitori. Spre exemplu în 1636 turcii din Gyula atacă din nou ajungând pînă la Pâncota. Totuşi, de jure, Cinteiul făcea parte din comitatul Zărand, ţinând deci de principele Transilvaniei. Perioada de nici pace , nici război se prelungeşte până în 1658 când începe o puternică ofensivă otomană în zona Zărandului care duce în cele din urmă la căderea, în 13 septembrie, a cetăţii Ineu. Din nou tătarii îşi fac apariţia în zonă. Documentele vremii vorbesc în următorii termeni despre ceea ce s-a întâmplat în satele româneşti în acel timp: „Pagus est combustus et colonii perierunt per tataros” - Satul este ars iar colonii au pierit sub tătari- (Monografie Lunca Teuzului). Turcii care au venit din apus sub conducerea paşei de Buda (primul care a ajuns la Ineu) au trecut şi prin Cintei şi Zărand. Ocupând Ţara Zărandului, ei au introdus aici sistemul lor administrativ şi fiscal, mulţumindu-se doar cu perceperea dărilor pe seama feudalilor şi a cetăţilor, fără să se amestece în treburile obştilor

sătești, așa încât autonomia internă a satelor s-a păstrat. Biserica ortodoxă și-a putut desfășura fără restricții activitatea.

În perioada cuprinsă între 1241 și 1700, dată la care regimul politic se va schimba total, Cinteiul, ca și celelalte sate din zonă, cunoaște o evoluție foarte lentă cauzată în special de conflictele din zonă. Se păstrează obștea condusă de jude și bătrânii satului care își desfășoară activitățile în cadrul legilor ce guvernează Regatul Maghiar ori Imperiul Otoman, după caz. Satul continuă să fie nesistematizat, cu casele răspândite pe o arie destul de mare, înconjurate de grădini în care se cultiva varză, ceapă, dovleac, fasole, mazăre și linte. Casele erau construite din pământ sau lemn, cu una sau două încăperi. Arăturile erau și ele pe aproape. Primele grupări de case ale Cinteiului s-au aflat pe la Checi și Seliște ajungând cu timpul la locul de astăzi, în lungul bălții. Prima informație despre mărimea Cinteiului ne-o oferă istoricul Marky Șandor în a sa monografie a Aradului care menționează în 1561 Cinteiul cu 12 sesii iobăgești (o sesie cuprinde între 28-32 hectare). Dacă luăm în considerare că o sesie (poartă) cuprinde în medie patru case (familii) atunci la Cintei numărăm în jur de 48 case. Și cum o familie este compusă în medie din 5 membrii atunci rezultă că populația Cinteiului se ridica la aproape 250 locuitori. În același an Zărandul era creditat cu 47 familii, Nădabul cu 13 sesii iar Șimandul cu 101 sesii. Cinteiul , din punctul de vedere al mărimii făcea parte deci din rândul localităților mijlocii. Un vestit călător turc – Evlia Celebi – a trecut în anul 1661 și prin apropierea Cinteiului venind de la Ineu în drum spre Gyula. Nu ne-a lăsat nimic despre sat dar iată cum descrie localitatea Gyula aflată nu departe: „dintre curiozitățile orașului sunt vestiți dovleceii, pepenele și prunele cultivate în grădini, precum și pâinea albă zisă țipău. Toate raialele sunt dintre unguri și valahi care fac ca viața în oraș să fie foarte ieftină pentru că ghiaurii, valahi, unguri și moldoveni sunt plugari harnici și oameni sârguincioși și binevoitori”(Călători străini prin țările române, vol VI). Desigur că și la Cintei se puteau întâlni lucruri asemănătoare, însă localitatea avea și unele dezavantaje naturale cauzate de mlaștini și ploile care produceau inundații. Din prima jumătate a secolului XVII cunoaștem un singur document care pomenește Cinteiul sub numele Czinczei, ca o localitate care a primit numele de la primul conte care a stăpânit-o.

Între evenimentele care influențează evolutia localității putem numi introducerea, începând din secolul al XVI-lea a plugului cu roți înzestrat cu papuc de fier; de asemenea se introduce asolamentul bienal și trienal și începe să se practice gunoitul. Continuă de asemenea defrișările din pădurea înconjurătoare, mărindu-se continuu suprafața cultivată. Oamenii ieșeau rar în afara localității, drumurile cele mai lungi fiind făcute până la târgurile din apropiere: la Șimand târg din 1465 și Zărand târg de pe la 1550.

O schimbare fundamentală și pentru multă vreme intervine în istoria așezărilor situate în Câmpia Aradului și a Crișurilor odată cu includerea zonei în Imperiul Austriac. Austriecii își fac din nou apariția în zonă în anul 1685, la doi ani după victoria din fața Vienei asupra otomanilor. Aradul este cucerit definitiv în anul 1688, an în care este atacat și Șoimoșul. Cetatea Ineului este ocupată și ea de generalul Heissler la 15 mai 1691. Și de data aceasta localitățile Zărandului au mult de suferit din cauza luptelor și incartiruirilor armatei, populația fiind supusă la tot felul de dări. Pacea de la Karlowitz din 1699 rezolvă definitiv situația regiunii dintre Criș și Mureș care este atribuită Austriei. Comitatul Zărandului, în ciuda demersurilor transilvănene, va fi încadrat în Regatul Ungariei.

Pe drumul modernizării

Începutul secolului XVIII a însemnat pentru locuitorii din Câmpia Crișurilor încorporarea în cadrul unui puternic stat european – Imperiul Habsburgic. În felul acesta ținuturile arădene sunt conectate la realitățile europene, urmând evoluția de la ordinea feudală la cea modernă, burgheză. Este o evoluție lentă, dar continuă, la sfârșitul căreia satul, se transformă în mare măsură, așezându-se în cele din urmă în tiparele păstrate apoi până în secolul XX.

Războaiele Austriei cu puterile străine evită aceste meleaguri, care se pot astfel dezvolta în relativă linişte. Doar prima jumătate a secolului cunoaşte două mari conflicte însă şi acestea de ordin intern. Este vorba în primul rând de mişcarea separatistă transilvăneană condusă de Francisck Rakoczy al-II-lea, desfăşurată între anii 1703-1711, la care alături de nobili şi ţăranii unguri participă şi români inclusiv cei din părţile crişene. Între anii 1705-1710 luptele s-au desfăşurat cu deosebită intensitate pe cursul inferior al Crişului Alb, cetatea Ineului fiind un punct strategic râvnit atât de trupele lui Rakoczy (curuţi) cât şi de trupele imperiale austriece (lobonţi). Ineul a fost cucerit pentru scurt timp de curuţi , care şi-au aşezat acolo reşedinţa. Bătăliile purtate au provocat mari daune şi satelor din zonă.

Un alt eveniment de acest gen a fost răscoala grănicerilor de sub conducerea căpitanului Pero Seghedinaţ, care a avut loc în anul 1735. Răscoala începe la Pecica dar sub presiunea trupelor imperiale răsculaţii se retrag spre Chişineu-Criş, ei fiind înfrânţi în cele din urmă în ziua de 9 mai 1735, la Pădureni, lângă Chişineu-Criş (7 km de Cintei). La răscoală au participat şi ţărani români din zonă, ordinea fiind cu greu restabilită în comunele dintre Criş şi Mureş. După această ultimă mare acţiune violentă, zona se reîntoarce treptat la pace, care este tulburată doar de atacuri ale lotrilor şi tâlharilor de drumul mare şi de mici revolte ţărăneşti locale. În schimb, ţăranii sunt recrutaţi în armatele imperiale care poartă nenumărate războaie în diferite părţi ale Europei.

Între obligaţiile comunei faţă de stat era şi aceea de a furniza soldaţi în armata imperială. Astfel la douăzeci de porţi se recruta un soldat şi un cal. În caz de război, regele trimitea în sat pentru încorporare un pristav – olăcar, cu sabia însângerată, pentru chemarea la oaste. El era însoţit de ulani călări. Tinerii erau ademeniţi la oaste cu tot felul de promisiuni. În mijlocul satului se organiza o petrecere cu cântăreţi ţigani şi se distribuia multă răchie după care începeau cântecele şi jocurile specifice evenimentului. În felul acesta tinerii cădeau mai uşor în plasa întinsă de autorităţi. Uneori se recurgea la o adevărată vânătoare pentru prinderea la oaste. Cel încorporat cu cal trebuia să posede şa, harnaşament, frâu, perie, tunică, brâu, ploscă, albituri, mâncare şi bineînţeles carabină, toate pe cheltuiala comunităţii. În războiul de succesiune la tronul Austriei, început în 1740, Cinteiul a fost obligat să furnizeze armatei imperiale 11 soldaţi. Cu primul transport au fost trimişi numiţii Todoran Ieremia şi Bica Petru. Din întreg comitatul Zărand au fost obligaţi atunci la încorporare 1079 ţărani. Numeroşi tineri din Cintei au fost nevoiţi să participe şi la războaiele purtate împotriva lui Napoleon I, între anii 1797-1814.(Gheorghe Ciuhandu – Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri).

Din punct de vedere administrativ, după 1700, Cinteiul va intra în componenţa comitatului Zărand, plasa Zărand. La 1744 plasele Ineu şi Zărand vor fi incluse în comitatul Arad. Din acest moment oraşul Arad va deveni centrul urban în jurul căruia Cinteiul va gravita de-a lungul următoarelor secole. Datorită creşterii importanţei şi a mărimii comunei, Cinteiul va fi şi capitală de district , judecătoria fiind la Zărand. Aceste două instituţii apar odată ce ordinea imperială se stabileşte temeinic în zonă. Dată fiind importanţa Cinteiului aici se ţine în 26 ianuarie 1746 congregaţia comitatensă care examinează o reclamaţie a episcopului. Între 1700-1849 Cinteiul are statut de comună, având în fruntea administraţiei un primar (birău), şi un notar, acesta din urmă fiind numit de autorităţi. În localitate mai funcţionează şi o biserică subordonată într-o primă perioadă protopopiatului din Zărand, iar mai târziu, celui din Chişineu-Criş, sediul episcopului fiind din 1706 la Arad. Începând cu 1754, la Cintei funcţionează şi o şcoală poporală românească.

Schimbări importante se petrec după 1700 şi în ceea ce priveşte proprietatea funciară. Împăratul se simte obligat să doneze pământuri întinse celor care l-au ajutat în campaniile militare. Aşa se face că în anul 1726 Carol al II-lea donează o parte a comitatului Zărand ducelui Rinaldo de Modena. Urmaşul lui Rinaldo, Francisc de Modena ajunge să fie stăpânul a 600 000 jugăre de pământ şi a 122 de sate, între care se afla şi Cinteiul. Erau pământuri între cele mai fertile ale împărăţiei după cum le caracterizează inspectorul imperial von Fassbender. Dar în 1760 ducele de Modena este implicat într-o acţiune înpotriva împăratului, motiv pentru

care domeniul este confiscat şi trece în administrarea erariului (statului).

Spre sfârşitul secolului statul începe să vândă din pămâturile deţinute unor nobili sau pur şi simplu unor oameni cu bani, care ulterior au fost înnobilaţi. În anul 1818, o parte din pământurile ce au aparţinut ducelui de Modena au fost cumpărate de arhiducele Iosif de Habsburg, membru al familiei imperiale. Acesta ajunge să stăpânească un domeniu ce număra 140 000 jugăre cadastrale. Cinteiul va face parte şi el din domeniul arhiducelui care îşi avea acareturile în apropiere, la Dohangia.

REGLEMENTĂRILE. Dacă până la venirea austriecilor stăpânul pământului era cel care făcea legea, începând cu 1700 se introduc legi, reglementări clare, precise în aproape toate domeniile, limitându-se în acest fel abuzurile. În primul rând se introduc legi pentru măsurarea şi delimitarea proprietăţilor, se stabilesc obligaţiile ţăranilor faţă de stat şi faţă de proprietarul funciar, se fixează atribuţiile diferitelor instituţii şi instanţe, se trece la sistematizarea teritoriului şi se reglementează relaţiile civile. Destul de des statul austriac recurge la conscripţii (recensăminte) pentru a măsura cât mai precis potenţialul economic şi uman al localităţilor.

De o deosebită importanţă pentru ţărani au fost reglementările urbariale stabilite de împărăteasa Maria Tereza în anii 1771-1772. În esenţă, acestea prevedeau următoarele obligaţii anuale ale iobagilor: 52 zile robotă cu car sau 104 zile cu palmele pentru o sesie întreagă; un florin darea de fum; un car cu lemne; doi cocoşi, doi pui, o cupă cu unt şi 12 ouă; nona şi zeciuiala din toate produsele. Jelerii erau obligaţi la 18 zile robotă cu palmele, un florin darea pe casă şi nona. Jelerii fără casă trebuia să presteze 12 zile de robotă cu carele. Iobagii au primit drept de liberă strămutare, dreptul de a vinde şi a moşteni pământul şi li se permitea să defrişeze şi să deşteleneacă pădurile. Pustele şi pădurile se foloseau în comun de către locuitorii satelor. Prin urbariu s-a urmărit şi o delimitare cât mai exactă a pământului aflat în folosinţa tăranilor, de alodiu, adică pământul din folosinţa nobilului sau administratorului de moşie. Aceste reglementări au avut darul de a încuraja ţăranul să producă cât mai mult pentru ca partea rămasă lui să fie cât mai mare.

În anul 1786, în conformitate cu dispoziţiile urbariului, cele 139 familii de iobagi şi 60 familii de jeleri cu casă din Cintei aveau următoarele obligaţii pentru cele 4 sesii întregi şi 23 ⅜ măsuri de pojon (12 jugăre) intravilan, 110 jugăre arătură şi fâneţe în valoare de 753 zile coasă:

- 1481 zile robotă cu jug;
- 4163 zile robotă cu palmele;
- 109 forinţi darea de fum;
- 24 căruţe cu lemne;
- 58 pui, 345 ouă, 29 cupe cu unt.

Urbariul prevedea şi dreptul iobagilor de a vinde vin şi ţuică de la 28 septembrie până la Crăciun. Taxa cârciumăritului a fost fixată la 3 florini pe an, iar impozitul comunei către stat s-a ridicat la 928,45 florini. Spre comparaţie Zărandul plătea 935 florini, Nădabul 681 iar Seleuşul 408. Pentru a înţelege mai bine ce au însemnat în fapt aceste taxe specificăm că, la 1760, un bou valora 16 florini, o vacă 8 florini, un juncan 6 florini iar o găină 4,5 crăiţari.

Trecerea pământului în proprietatea erariului a creat unele facilităţi ţăranilor care şi-au mărit suprafeţele cultivate prin defrişări, desecări şi desţeleniri. Aceste noi pământuri, cu statut juridic nedecis, au fost considerate „pământuri remenenţiale" şi trecute în inventarul sesiilor iobăgeşti. Astfel, în această perioadă, pădurea din jurul Cinteiului s-a redus din ce în ce mai mult rămânând din ea doar petice spre mijlocul secolului XIX. Cumpărarea pământului deţinut de stat de către Iosif de Habsburg a determinat autorităţile să ia măsuri de delimitare precisă a proprietăţilor prin aşa- numitele hotărniciri. S-au stabilit astfel suprafeţele arabile şi imaşurile date în folosinţa iobagilor şi a marelui proprietar, acesta din urmă căutând să obţină cât mai mult pământ din cel desţelenit s-au defrişat anterior de ţărani. Aceasta a dus la numeroase neînţelegeri între părţi.

Mărimea unei grădini (teren intravilan) a fost stabilită la 550 stânjeni pătraţi (o jumătate de jugăr). Vatra satului a fost clar delimitată, suprafaţa locuibilă s-a restrâns considerabil, au fost trasate străzi după o ordine strict geometrică. Sistematizarea Cinteiului s-a terminat spre sfârşitul secolului XVIII. O hartă din 1796 înfăţişează un Cintei sistematizat geometric, aproape aşa cum arată şi astăzi. Pe la 1825, Somoşul, localitate aflată în parte de nord-vest a Cinteiului, este strămutat, o parte a locuitorilor stabilindu-se la Cintei. De aici şi numele de Somoşan pe care îl poartă câteva familii.

În a doua jumătate a secolului XVIII încep lucrările de îndiguire a râului Crişul Alb pentru a limita efectele, deseori dezastroase, ale inundaţilor foarte frecvente. După ce a intrat în posesia domeniului, arhiducele Iosif de Habsburg a început construcţia Canalului Morilor, construcţie care a durat între anii 1833-1840. Canalul va atinge şi hotarul Cinteiului înspre Olari (Vărşand). Pe acest canal se instalează şi două mori, moderne pentru acea perioadă, fapt ce duce la desfiinţarea morilor de pe Crişul Alb.

Arhiducele a făcut din domeniul său, care cuprindea comunele Chişineu Criş, Şiclău, Grăniceri, Zerind, Pădureni, Nădab, Sintea Mare, Cintei, Mişca, Iermata Neagră plus câteva puste, cea mai modernă exploataţie agricolă din zonă. A introdus creşterea vitelor de rasă Siementhal şi a porcilor de rasă Mangaliţa, a construit o crescătorie modernă de oi. În 1837 pe domeniul local de la Chişineu Criş funcţiona deja o unitate pentru producerea spirtului care folosea forţa aburului. Este primul caz de folosire a maşinii cu abur pe teritoriul locuit de români. Productivitatea pământului creşte şi datorită folosirii unor unelte agricole perfecţionate şi a seminţelor de calitate, surplusul de produse agricole astfel obţinut vânzându-se şi pe pieţele din Ungaria şi Austria. Pentru transport se foloseşte din ce în ce mai mult căruţa trasă de cai; în consecinţă se simte nevoia modernizării căilor rutiere. Drumul de pământ care face legătura între Ineu şi Gyula trecând şi prin Cintei este pietruit pentru prima dată între anii 1730-1740. (Monografie Seleuş)

În cvasitotalitatea lor locuitorii Cinteiului erau agricultori, ocupându-se de creşterea animalelor şi cultura plantelor, îndeosebi cerealiere. Pe lângă aceasta unii se mai ocupau cu albinăritul, alţii pescuiau prin bălţi şi râuri sau practicau unele meşteşuguri. Conscripţia din 1746 furnizează date relevante în acest sens. Datele statistice ne spun că cele 137 familii din Cintei aveau în proprietate 236 boi, 249 vaci, 84 cai, 93 juninci, 170 viţei, 93 oi, 2 capre şi 449 de porci. Tot atunci s-au cultivat 40 jugăre de grâu, 61 de orz şi 404 de porumb pe pământul în posesia locuitorilor şi 259 jugăre de grâu, 37 de orz şi 72 de porumb pe pământul arendat. Suprafeţele mari de grâu şi porumb cultivate arată importanţa cerealieră a localităţii, aceasta fiind situată, din acest punct de vedere, alături de localităţi ca Şiclău, Socodor, Şimand, Pecica, Curtici, Macea, Mişca, Chişineu Criş. Conscripţia mai înregistrează şi 111 coşniţe de albine, cele mai multe fiind deţinute de familiile Dan Ştefan cu 25 şi Jivan Mare cu 30 coşniţe. În Cintei a mai fost înregistrat şi un berar pe nume Mercea Nicoară, care mai avea pe deasupra şi 8 boi şi 4 vaci. De asemenea mai sunt pomeniţi Cizmaş Dumitru şi Lădar Dumitru, cetăţeni care şi-au primit numele de la respectivele meşteşuguri. În concluzia conscripţiei din 1746 se spune că „Cinteiul are lignaţie (păşune), pescărie şi teren îndeajuns dar ploile strică, are şi birt comun". (Gheorghe Ciuhandu).

Conscripţia din 1828 numără în curţile celor 213 familii de iobagi şi 37 familii de jeleri din Cintei: 230 boi de jug, 168 vaci, 33 juninci şi 368 cai de tracţiune, 348 de oi de peste un an şi 44 porci. Suprafaţa de pământ arabil şi de fâneţe se ridică la 1758 jugăre, adică o medie de 6,2 jugăre pe familie. Fâneţele sunt în valoare de 798 zile de coasă iar arăturile măsoară 1729 măsuri de pojon (2 măsuri=un jugăr). Prin urmare constatăm scăderea numărului de boi şi vaci faţă de 1746 însă creşte numărul cailor ceea ce înseamnă şi o transformare calitativă a agriculturii practicate. Sistemul de agricultură folosit în perioada 1700-1848 a fost mai ales unul de tip extensiv, prin mărirea suprafeţelor cultivate. Asolamentul era de doi ani şi foarte rar de trei ani. Desţelenirea se făcea înjugându-se la plug câte 4 sau chiar 8 boi. Prin modernizarea plugului s-a ajuns să se are şi cu câte 2 boi, iar în secolul al XIX-lea au început să se folosească tot mai des caii. Pe lângă casă, în grădina

proprie, se cultivau legume: fasole, mazăre, cartofi (introduşi pe la 1830), etc. pentru folosinţă personală iar dintre pomii fructiferi menţionăm în primul rând prunul din ale cărui fructe se prepara răchia, apoi mărul, părul, vişinul. Se poate aprecia că a crescut semnificativ calitatea vieţii în perioada 1700-1848, fapt ce se reflectă şi în creşterea populaţiei.

În vremea revoluţiei

Evenimentele mari, care promoveaza idei radicale de schimbare socială, au impact pâna şi în cele mai mici şi izolate comunitaţi omeneşti. Un astfel de eveniment a fost revoluţia de la 1848-1849 care, prin amploarea şi semnificaţia sa, se detaşează net de toate celelalte evenimente europene, influenţând decisiv istoria următoarei jumătăţi de secol.

În Imperiul Austriac (habsburgic) revoluţia izbucneşte mai întâi la Viena, în 13 martie 1848, pentru ca mai apoi să se extindă rapid şi în celelalte capitale provinciale: Budapesta (15 martie), Pojon (15 martie), Arad (17 martie), etc.. Mozaicul de popoare ce alcătuia imperiul determină o complexitate aparte evenimentului. Revendicările de ordin social se suprapun celor naţionale, astfel încât cursul evenimentelor este deseori contradictoriu.

Imperiul Habsburgic, conservator şi retrograd, îşi găseşte sprijin la popoare precum sârbii, croaţii, românii care, deşi din perspectivă socială se identifică cu revoluţia maghiară, luptă împotriva guvernului revoluţionar de la Budapesta ce a găsit de cuviinţă să proclame Ungaria Mare, liberă şi independentă, în care a inclus şi respectivele popoare şi teritoriile ocupate de ele, fără să le consulte. Astfel se porneşte un crâncen război civil în care ţăranii se luptă cu moşierii, burghezii cu imperiul, sârbii, românii şi croaţii cu ungurii, iar aceştia din urmă cu austriecii. Până la urmă câştigă cel care aplică formula „divide et impera”, adică împăratul Francisk Iosif al-II-lea care, după înfrângerea revoluţiei, reintroduce regimul absolutist imperial.

Veştile despre demonstraţiile de la Viena, Budapesta, Pojon (Bratislava), Praga, Arad etc., despre căderea guvernului imperial condus de Metternik, dar mai ales despre hotărârile Dietei de la Pojon care prevedeau abolirea privilegiilor feudale şi desfiinţarea iobăgiei, împroprietărirea ţăranilor, egalitatea în faţa legilor se vor răspândi cu o vitază extraordinară şi vor pătrunde în toate satele locuite de românii din Ungaria şi Transilvania. Hotărârea de principiu a respectivei diete de uniune a Transilvaniei cu Ungaria şi votarea acesteia în Dieta de la Cluj, vor crea însă o barieră de netrecut între români şi unguri.

La vestea eliberării din iobăgie şi a împroprietăririi ţăranii încep să se agite şi să forţeze mersul evenimentelor încercând să ocupe pământurile, păşunile şi pădurile revendicate, refuză să plătească dările către stat şi stăpânii de pământuri. Termenul de revoluţie este adoptat peste tot şi înseamnă răsturnarea vechii ordini. Din păcate ia amploare şi anarhia, fiecare căutând să-şi facă dreptate, mai ales că administraţia locală şi nobilii nu se grăbesc să pună în practică hotărârile revoluţionare ale dietelor.

Guvernul revoluţionar maghiar condus de Batthiany Lajos care se instalează la 17 martie 1848 la Budapesta are ca scop principal obţinerea independenţei Ungariei, pe care o şi proclamă la 7 aprilie. Împăratul sancţionează în 30 aprilie decretul privind crearea unui guvern responsabil, independent, convocarea anuală a Adunării de Stat, unirea Transilvaniei cu Ungaria, lichidarea iobăgiei, libertatea presei, crearea Gărzii Naţionale. În iunie pe tot cuprinsul Ungariei au loc alegeri pentru adunarea ţării. Dar, deteriorându-se relaţiile cu împăratul de la Viena, în 11 iunie, Adunarea Ungară dă legea pentru chemarea sub arme a 200.000 de soldaţi şi votează alocarea a 42 milioane forinţi pentru nevoile apărării. Mai apoi, la 2 septembrie, 1848 se constituie Comitetul penru Apărarea Patriei, în frunte cu Lajos Kossuth, care preia puterea la Budapesta. În luna octombrie ruptura dintre Budapesta şi Viena este definitivă şi începe astfel războiul dintre Ungaria şi Austria.

Pentru că nu le-au fost recunoscute drepturile naţionale şi s-a votat unirea Transilvaniei cu Ungaria fără voia lor, românii s-au situat de partea imperialilor. Primele lupte în Transilvania au avut un caracter social şi au început în vara anului 1848. Mai apoi însă s-a

ajuns la un război naţional al românilor care sub conducerea lui Avram Iancu fac din Munţii Apuseni o adevărată fortăreaţă împotriva ofensivei maghiare. Evenimentele din Transilvania influenţează şi satele româneşti din Câmpia Aradului, determinând importante mişcări sociale şi naţionale.

În 12/24 aprilie 1848 are loc la Arad Conferinţa românilor arădeni, prima de acest gen a românilor din Transilvania. În cadrul acestei conferinţe este lansat apelul semnat de avocatul Ioan Arcoşi şi de Vicenţiu Babeş în care românii din Banat şi Crişana sunt invitaţi să trimită la Pesta reprezentanţi pentru adunarea ce urma să se ţină în 13-15 mai. De mare importanţă pentru românii ortodocşi din aceste părţi era separarea ierarhică de Biserica Ortodoxă sârbă. Acest lucru se cere şi la adunarea din 30 aprilie, prezidată de episcopul Gherasim Raţ. Între alte revendicări mai amintim şi introducerea limbii române în bisericile din regiunea Aradului. În 13-15 mai la Adunarea românilor din Budapesta s-a cerut ca limba română „să fie folosită pe deplin în biserică, şcoală şi în toate trebile naţiei noastre cele dinăuntru...în viitor românii să fie trataţi cu mai multă băgare de seamă iar în regimentele milităreşti să se numească şi ofiţeri români". Aceste doleanţe au fost afirmate şi la Sinodul diocezei Aradului, care s-a ţinut la Chişineu Criş între 18 martie şi 18 aprilie 1849, la care între delegaţi s-au aflat episcopul Gherasim Raţ , Ioan Arcoşi, Simion Bica - preot în Beliu, Pavel Boţco - paroh în Chişineu Criş, Ioan Chirilescu - preot în Talpoş, Pavel Petrila - consilier la Arad. În cadrul şedinţelor s-a cerut autonomia bisericii şi a şcolii româneşti iar „limba de căpetenie în toate şcoalele române...va fi numai românească".

Dar nu numai mediile intelectuale sunt în fierbere. Se agită tot mai mult şi lumea satelor. Tulburări mari au avut loc cu ocazia alegerilor pentru Adunarea Ungară, când la fiecare 30 000 locuitori se alegea un deputat, maghiarii folosind toate mijloacele pentru a-şi promova oamenii lor. În unele locuri ungurii au votat de 2 sau 3 ori. Ca urmare, în tot comitatul Aradului a fost ales un singur deputat român, în circumscripţia Radna, în persoana lui Teodor Şerb.

Împărţirea pământului a fost un alt motiv de revoltă. Conform legii, în părţile Aradului 23 000 familii de ţărani au devenit proprietare ale sesiilor , însumând 119 000 jugăre teren arabil şi 27 300 jugăre teren de cosit. În schimb 18 000 familii de jeleri au rămas fără pământ iar alţi ţărani au rămas în continuare dependenţi de feudal. Primele mişcări de revoltă au loc la Şiria, Pâncota, Socodor, etc. Acţiunile ţăranilor care revendică pământurile, continuă toată primăvara şi vara anului 1848 în multe comune precum la Şimand (26 aprilie), Răpsig (1 iulie), Şepreuş (30 iunie), Seleuş (30 iulie). În toamnă mişcările ţărăneşti se amplifică (Şiria, Pâncota, Drauţ). Unităţile revoluţionare maghiare, retrase la Arad, fac incursiuni barbare în satele româneşti, prădând, jefuind şi devastând ingrozitor. La Şiria, pe drumul Aradului, se ridică spânzurători. Ca reacţie la atrocităţi, în ziua de 10 octombrie, la Şiria, Covăsânţ, Galşa, Mâsca, au loc lupte cu garda maghiară, în urma cărora 6 oameni sunt împuşcaţi iar 6 conducători spânzuraţi.

Serioase împotriviri au loc cu ocazia recrutărilor pentru armata revoluţionară maghiară ordonate de guvernul central de la Budapesta. La 24 iunie se opun locuitorii din Cintei, Cermei, Ineu, Buteni. Refuzul continuă toată vara, iar în 9 septembrie are loc o mare răscoală în care cinteienii sunt serios implicaţi. Dar iată cum descrie aceste evenimente învăţătorul Vasile Olar din Nădab: „La Nădab au venit domnii de la varmeghie însoţiţi de ulane împărăteşti şi 200 de polgari, partea cea mai mare înarmaţi. Ei au cerut românilor să se înroleze în rândurile armatei revoluţionare maghiare. Atunci au spus oamenii din Nădab că ei „la unguri nu dau cătane". A început o adevărată vânătoare după tinerii apţi de serviciul militar. Vestea despre întâmplările petrecute la Nădab s-a răspândit în Zărand şi în Cintei unde un plugar s-a adresat consătenilor săi cerându-le să se înarmeze. Peste 300 de ţărani înarmaţi cu coase, furci şi topoare s-au adunat la Zărand de unde au plecat foarte înfocaţi spre Nădab". Pe câmpul de lângă Chişineu Criş s-au adunat peste 2000 de oameni inclusiv din alte sate precum Sântana, Comlăuş, Pădureni care s-au luptat cu forţele armate maghiare. Insistăm asupra acestui eveniment pentru că la el au participat şi locuitorii Cinteiului şi pentru că este

simptomatic pentru toată Transilvania. Gazeta de Transilvania descrie în amănunt întâmplările, recurgând la relatările aceluiaşi Vasile Olar. „În ciocnirea de la Nădab Garda Naţională Maghiară din Arad, ulani şi alţi soldaţi tăiară şi puşcară pe români, rănind mai mulţi şi omorând câţiva. Brunek Karoly, Daniel Istvany şi Spek Imre s-au înfuriat şi au dat ordin să fie prinşi cei mai guratici; oamenii nu se lăsau însă prinşi, fugeau şi atunci ulanii călări şi gardiştii pedeştri au început să-i taie cu sabia şi să împuşte în carne vie. Au rănit 20 de oameni; au murit pe loc împuşcaţi 3 ţărani iar al patrulea în urma rănilor. Primii trei ucişi erau: Mihai Drăgan, de pe urma căruia au rămas şase copii orfani; Naca, după care au rămas doi copii şi Fluieraş, după care a rămas o fată. Patru au fost duşi la închisoare iar satul a fost amendat cu 750 florini". În relatarea învăţătorului Olar se descrie şi lupta aprigă a unui român înarmat doar cu o furcă de fier împotriva a patru călăreţi pe care i-a şi înfrânt, dar al cincilea a reuşit să-i spintece fruntea după care l-a legt fedeleş şi aşa rănit l-a şi aruncat în închisoare.

Vărsarea de sânge de la Nădab a fost confirmată şi de administratorul Josef Fascho care-l informează pe „Alteţa sa arhiducele moştenitor" că pe moşia sa de la Nădab a fost dislocată o unitate militară care „a împuşcat mai mulţi locuitori români iar unei femei care fusese dusă de ei cu trăsura i s-a tăiat mâna" (Istoria Transilvaniei ,Vol I).. Represiunea la care sunt supuse satele româneşti este deosebit de dură, operându-se numeroase arestări dintre capii răsculaţilor care sunt duşi la Arad şi întemniţaţi. Nemulţumirile din Cintei se menţin şi pentru că notarul satului care întocmeşte listele cu recruţii apţi pentru armată se pretează la numeroase abuzuri, tinerii fiind trecuţi sau şterşi de pe listă în funcţie de diverse interese. Dar mai ales veştile care vin din Arad întreţin teama şi neliniştea. Astfel comitetul revoluţionar maghiar de acolo, în frunte cu Mariasici, trimite un ultimatum baronului Bergeer-comandantul cetăţii Arad să se predea cu întreaga garnizoană, care rămăsese fidelă împăratului. De la sfârşitul lui octombrie în oraşul Arad au loc lupte, acesta fiind puternic bombardat cu tunurile din cetate. Garnizoana rezistă nouă luni la atacurile maghiarilor, predându-se abia la 2 iunie 1849. În legătură cu cea de-a cincea bombardare (10 octombrie 1848) Gazeta de Transilvania arată că: „s-a executat cu atâta seriozitate încât rară casă va fi rămas care să nu fi suferit vătămare. Mulţime de oameni se traseră (se retraseră-n.a.) din vreme, încât putem zice că oraşul este deşert de locuitori". (Monografia oraşului Arad) Veşti aducătoare de nelinişte vin dinspre Munţii Apuseni, cetatea moţilor, care conduşi de Avram Iancu rezistă numeroaselor atacuri. Lupte grele şi scene incredibile s-au petrecut în toamna şi iarna anului 1848 în cursul cărora au pierit 1200 de români. Iată cum descrie Gazeta de Transilvania un episod al luptelor:" În ziua de 24 ocombrie răsculaţii (revoluţionarii maghiari) au mers la Hălmagiu şi la marginea satului au fost întâmpinaţi de săteni purtând în fruntea lor un steag alb. Răsculaţii maghiari au înconjurat populaţia paşnică a satului, au smuls steagul şi l-au batjocorit, pe primii 8 i-au ucis cu săbiile şi pe doi i-au băgat de vii într-o casă incendiată unde au ars, după aceea au dat foc satului.... A doua zi s-a procedat la judecarea prizonierilor, fiind spânzuraţi trei dintre ei, între care Alexandru Chendi, fiind totodată lansat avertismentul că „dacă nu vor asculta (moţii din Hălmagiu) nu va rămâne în sat casă nearsă şi sămânţa de român o vor stârpi".(Monografia Hălmagiului)

Din păcate, neînţelegerile şi luptele dintre români şi unguri aduc bune servicii reacţiunii feudale ce avea în frunte pe împăratul de la Viena, Franz Josef al II-lea . Acesta a chemat în ajutor un alt monarh absolutist, pe ţarul Rusiei Alexandru al II-lea şi împreună au dat puternice lovituri oastei revoluţionare maghiare. La sfârşitul războiului dintre armatele revoluţionare maghiare şi austro-ruşi localitatea Cintei suportă din nou, după mai mult de 180 de ani de absenţă, armatele răsăritului, de data aceastǎ ruseşti, care au drept ţintă finală Aradul, unde se refugiase la 1 august 1849 guvernul maghiar condus de Ludovic Kossuth. Tot în zona Aradului afluesc pe rând armatele maghiare a căror conducere a fost preluată de generalul Gorgei. În noaptea de 11-12 august, trupele ungureşti masate la Arad se deplasează prin Horia spre Şiria-Seleuş. Gorgei este găzduit la Şiria în castelul baronului Ioan Bohuş. Aici la 13 august semnează în faţa generalului rus Fruli – împuternicitul generalului Paşkievici – capitularea armatelor sale. Se stabileşte ca locul de capitulare să fie la Seleuş,

unde armata maghiară se deplasează prin Galşa, Mâsca şi Pâncota. Coloana s-a oprit pe podul de la Canalul morilor. Un număr de 33 000 soldaţi şi ofiţeri depun apoi armele pe câmpul aflat între Canalul morilor şi comuna Seleuş. Luaţi prizonieri, ostaşii maghiari poposesc peste noapte în Zărand, de unde în 14 septembrie ei trec prin Cintei şi Chişineu Criş spre a ajunge la Gyula. Unităţi ruseşti rămân însă pentru mai mult timp în zonă, după cum ne informează şi învăţătorul T. Morariu din Cintei, care comunică directorului şcolar D. Constantini, în 29 septembrie că: „învăţământul s-a desfăşurat în condiţii grele din cauza trupelor ruseşti care ocupaseră şcoala şi în acest timp cursurile au fost întrerupte iar examenul semestrial nu s-a putut ţine”. (Vasile Popeangă-Şcoala Românească din părţile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea)

Revoluţia de la 1848-1849 a adus multă tulburare şi suferinţe în rândul oamenilor dar şi multă învăţătură şi deşteptare pentru că de acum înainte nimic nu avea să mai fie aşa cum a fost. În primul rând ţăranii sunt eliberaţi de servituţile feudale. Apoi cu puţinul pământ primit pornesc spre constituirea unor proprietăţi funciare capitaliste. De asemenea ei conştientizează că alcătuiesc o naţiune aparte şi pornesc lupta, alături de intelectualii satelor, pentru drepturi naţionale colective.

Libertate şi sărăcie

Înfrângerea şi apoi capitularea de la Vilagoş (Şiria) a armatelor revoluţionare maghiare au fost urmate de restabilirea autorităţii Împăratului de la Viena şi în părţile Aradului. Preocuparea imediată a regimului imperial absolutist a fost reintroducerea ordinii în localităţile comitatului şi efectuarea de rechiziţii de furaje şi alimente necesare pentru întreţinerea armatei. Din această cauză, cinteenii au avut mult de suferit, localitatea lor fiind aşezată pe drumurile de acces a armatelor, având de suportat, un timp, şi prezenţa unor unităţi ruseşti. În Şimandul aflat în imediata apropiere, locuitorii au fost nevoiţi să taie până şi vacile de lapte ca să poată satisface pretenţiile trupelor imperiale. Cu toate acestea, nu s-a mai putut reveni la vechea ordine, guvernul de la Viena fiind nevoit, sub presiunea evenimentelor, să introducă ample reforme în vederea modernizării societăţii înlăturând astfel regimul care îl lega strâns pe ţăran de nobilul proprietar al pământului. Pentru a înţelege radicalismul reformelor ce vor fi introduse, vom cita pe revoluţionarul român Simion Bărnuţiu care se exprima astfel la Blaj, la 12-14 mai 1848, încercând să explice starea de până atunci a ţăranului.”Pe popor nu-l apără nici o lege, fiindcă însăşi legea care ar fi datoare a-l apăra, l-a dezbrăcat de demnitatea personală şi de proprietate. Scoţând pe iobagi la sapă, la secere, sau alte munci, îi înşiruiesc unul după altul işpanii şi judeţii domneşti, îi mână ca pe vite cu băţul de alun încât se ridică nori de praf în urma lor, ca după carul ce aleargă pe drumul ţării.Când bărbatul e la cărat de grâu, de fân, de vin domnesc sau la arat în moşia domnească, femeia e nevoită să muncească în curte, la cernut, la dires, la scos de cânepă, la tors. Casa iobagului rămâne numai în grija copilului din leagăn. Dacă e timp frumos ţăranul lucrează la domni, dacă plouă se întoarce la lucrul propriu şi se socoteşte numai o jumătate de zi de prestaţiune. Când a isprăvit robota domnului, în zadar mai aruncă sămânţă în pământ pentru că timpul semănăturii a trecut. Dacă se întoarce de la domni îl trimit la drum şi la judeţ şi la podvoadă...” (Studii de istorie, nr 4 1962, p.115)

La această stare de lucruri nu se putea reveni pentru că ideile revoluţiei intraseră adânc în conştiinţa oamenilor. Pe de altă parte şi statul habsburgic era interesat în introducerea unor reforme care să-l lege pe ţăran de propriile structuri. Ţărănimea liberă contribuabilă ar fi alimentat nu numai finanţele imperiului ci şi armata lui. In noua situaţie, produsele marii industrii austriece puteau fi consumate mai intens de lumea satelor. Iată pentru ce este promulgată Patenta Imperială din 2 martie 1853 privind Banatul şi Crişana, în care la art.1 se spune: ”După ce s-a desfiinţat legătura urbarială şi potestatea judeţeară a domnilor pământeni,

acum cad deodată şi drepturile, veniturile şi datorinţele ce provin şi se deduc din legământul urbarial şi din potestatea judecătorească dominali".(Studii şi articole de istorie, XXVII - XXVIII, p 155). La articolul 2 se dă dreptul iobagilor de proprietate şi de liberă dispunere pentru pământul din posesie. Prin urmare, ţăranii devin proprietarii pământului avut în folosinţă şi sunt eliberaţi de toate obligaţiile feudale. Ei primesc şi dreptul la o parte din pădurea din apropiere. Jelerii (ţăranii fără pământ) primesc şi ei dreptul de proprietate asupra pământului pe care îl lucrează, cu condiţia unei despăgubiri, care se ridica la suma de 50 florini pentru o sesie. Pentru pământul intrat în posesia iobagilor nobilii sunt despăgubiţi de stat.

Se procedează şi la o amplă reformă administrativă prin înfiinţarea judeţelor (comitate), a plaselor şi comunelor. Cinteiul va deveni comună, condus fiind de un primar (birău) şi de un notar. Până în 1875, când se mută la Chişineu, la Cintei va funcţiona şi pretura (judecătoria era la Zărand), localul fiind situat lângă fântâna arteziană unde se află acum casa lui Barz Petru (monografie Cintei). Pentru menţinerea ordinii publice se înfiinţează jandarmeria rurală. Posturi de jandarmi vor lua fiinţă la Zărand şi Chişineu. Dar cu cel mai mare impact vor fi măsurile luate în domeniul fiscal. Se introduce impozitul funciar - perceput de Direcţia Financiară Arad - care se ridica la 30% din veniturile obţinute din exploatarea pământului. De asemenea a fost introdus şi impozitul pe clădiri şi impozitul general pe venituri. Apar şi timbrele fiscale care se aplică pe toate actele şi cererile adresate autorităţilor. De aici încolo „finanţul imperial" şi jandarmul cu pană de cocoş la pălărie vor deveni cei mai urâţi funcţionari imperiali în lumea satului. O măsură care a afectat şi pe ţăranii din Cintei a fost stabilirea monopolului tutunului pentru produsele de tutun care puteau fi vândute doar Oficiului de Prelucrare din Arad. De asemenea s-a încercat împiedicarea accesului locuitorilor din Cintei şi Zărand în pădurea comunală. În 1875 s-a emis o circulară a Ministerului Regal al Finanţelor din Budapesta cu instrucţiuni referitoare la organizarea şi funcţionarea oficiilor cadastrale. Ca urmare s-au întocmit hărţi şi s-au măsurat toate parcelele de pământ, stabilindu-se clar proprietăţile, actele fiind apoi depuse la aşa numitele Cărţi Funduale, măsură extrem de importantă pentru viitoarele tranzacţii cu pământ.

În urma acestor ample reforme cetăţenii au devenit dependenţi direct de statul austro-maghiar, individul primind o mai mare libertate personală, având inclusiv posibilitatea de asociere şi organizare socială. Statul continuă şi accelerează, după 1850, investiţiile la căile de comunicaţii, în special căile ferate, Aradul fiind racordat la drumul de fier în 1858 iar în 1887 s-a dat în folosinţă calea ferată Sânta – Chişineu, la care au lucrat şi cinteeni şi care va fi principalul mijloc de transport pe distanţe lungi. Sigur, încă mulţi ani, datorită costurilor mari, oamenii au continuat să meargă pe jos şi cu căruţa chiar până la Arad. S-a continuat pietruirea drumurilor, locuitorii având obligaţia prestării de muncă la cărat şi împrăştiat piatră. De asemenea, periodic s-a procedat la consolidarea şi supraînălţarea digurilor de pe Crişul Alb. Cele mai importante lucrări au fost efectuate în anii 1863-1864 şi cele care au urmat marilor revărsări din l889-l89o. Despre ultimele Ioan Ardelean (bâtu) îşi amintea mult mai târziu,cum îl însoţea pe Iencuş Gavrilă, vecinul lui, care ducea alimente muncitorilor unguri şi italieni care lucrau la diguri. Şi cinteienii au lucrat la diguri, unul dintre ei pe nume Păcurar Teodor povestea şi el că la doar 16 ani a lucrat sub conducerea inginerului Gheorghievici (Monografie Cintei).

Agricultura a rămas desigur principala activitate a locuitorilor din zonă. Spre deosebire de epocile anterioare se extind acum suprafeţele cu plante tehnice (rapiţa, cânepa, tutunul), legume (cartofi, fasole, varză,) şi zarzavaturi. Se foloseşte în continuare asolamentul trienal, dar în efectuarea lucrărilor sunt introduse în măsură tot mai mare unelte perfecţionate, fabricate de marea industrie. Pentru început ele sunt folosite pe moşia arhiducelui Iosif de Habsburg, care îşi avea centrul la Dohangia. Acesta dispunea la 1878 de şase batoze, 28 de vânturători, 47 pluguri cu două şi trei brăzdare, 37 grape etc., Cei mai bogati din Cintei au început să-şi procure şi ei aceste mijloace. Majoritatea locuitorilor, circa 80 la sută, după cum apare în registrele de stare civilă, sunt economi, adică proprietari de pământ. Restul de 20 la

sută sunt fără pământ, adică ziuaşi, lucrând pe bani sau contra produse, pentru cei bogaţi. Intre aceştia din urmă se numărau familiile Şuteu, Blaga, Varga, etc. După mărturiile contemporanilor, averea familiei Blaga provenea de la un vestit lotru, cu numele Onealga, care prăda băncile din oraşe (Monografie Cintei – Cămăraş Gheorghe). Mulţi oameni lucrau pe pământurile domniei ca argaţi, slugi, birişi, unii cu funcţii permanente, iar alţii cu ziua, în perioada muncilor agricole. Plata se făcea în bani sau produse. În 1885, pentru o zi muncă se plătea 0,50 florini, în timp ce un sac de grâu, la tîrgul din Chişineu, costa 7 florini. În 1913, o zi muncă la prăşit ajunge până la 2 florini dar creşte şi preţul la produsele care pot fi cumpărate. Orice încălcare a proprietăţii era grav sancţionată. Dihel Gheorghe povestea prin anii 60 ai secolului XX că, pe când lucra la fermele Dohangia, neavând decât pâine în traistă, a luat două mere din grădina „Herţegului" (arhiducelui n.n.) fapt pentru care i s-a reţinut salariul pe o lună. (Monografie Cintei). O altă formă de muncă des practicată era arendarea unor suprafeţe de pământ de la marii proprietari. În acest caz, arendaşul plătea proprietarului până la două treimi din recoltă, plus 15-20 coroane de lanţ (100 kg. grâu = 15 coroane).

In aceste condiţii foarte mulţi locuitori din Cintei o duceau foarte greu. Informaţiile despre starea lor de atunci au fost furnizate prin mărturii făcute mult mai târziu profesorului Gheorghe Cămăraş. Astfel, bătrânul Gheorghe Păcurar povestea că pe când era copil, oamenii erau aşa de lipsiţi încât nu se găsea decât o pereche de cizme la o uliţă întreagă, de care se foloseau cei care aveau nevoie. Casele erau mici, în ele locuind şi trei-patru familii în acelaşi timp şi erau iluminate cu opaiţ şi cu lumânări de seu de oaie. Lămpile şi sobele de tuci le-a introdus Păcurar Ioan pe la 1875-1876. Cei mai săraci lucrau pământul cu plugul de lemn iar grâul era călcat (treierat) cu caii care treceau peste snopii aşezaţi în cerc. Traiul cotidian era aproape complet dependent de molimile care bântuiau în rândul animalelor sau de capriciile naturii. Dintr-o însemnare făcută de învăţătorul Ioan Dema pe una din cărţile bisericeşti din biserica parohială aflăm că „în anul 1896 începând de vara până toamna au murit porcii de holeră aşa că n-a mai rămas mai nimica, scumpete mare de porci, o scroafă bună se plătea cu 80-100 florini". Teodor Şuteu, ne informează în acelaşi fel că „anul 1906 au fost an bun în tăte, grâu au fost forte mult, pe o holdă au fost de la 20 până la 45 cruci de grâu şi au dat câte 12-16 şinici de grâu. Cucuruz încă au fost forte bun, pe o holdă două căruţe sau cocii de cucuruz.". Cităm în continuare din aceeaşi carte o întâmplare descrisă de data aceasta de Ioan Dudaş: „În anul 1907, în 14 septembrie a fost mare întâmplare în Cintei, a muşcat un câine turbat pe Herlea Flore şi pă un prunc a lu Puşcaş Pătru, câinele era a lu Zdrendea Ioan, şi îi duse la Pesti".

Starea socială şi materială a oamenilor este bine surprinsă şi de datele recensământului din anul 1910 privind locuinţele. Astfel, în acel an la Cintei existau doar 5 case din piatră şi cărămidă; 14 din piatră şi pământ; 310 din chirpici şi pământ şi 4 din lemn. Acoperişul era din ţiglă pe 68 case; din şindrilă pe 5 case iar 260 case erau acoperite cu trestie şi paie – materiale la îndemână la acea vreme.

În sate erau puţini meseriaşi care să trăiască exclusiv din munca specializată. Se pot numi totuşi câţiva constructori de case, un covaci (fierar), un tinichigiu (Gabor Pohert stabilit în sat în 1863), un bărbier şi comercianţi, funcţionând intermitent două prăvălii care erau şi birt şi măcelărie în acelaşi timp şi din care se puteau achiziţiona sare, petrol, zahăr, chibrite, aţă etc. Pe locul lui Raţ Ilie, lângă arteziană, era birtul domnesc, pe o întindere de şase grădini. Moara care a funcţionat pe Criş s-a stricat în 1870 - Raţ Gheorghe (Gheorgheala) a adus grinzi pentru casă din acea moară – aşa că cerealele se măcinau la Nădab, Vărşand sau Zărand. Cele necesare traiului de zi cu zi se preparau şi se fabricau în casă. Aproape că nu exista gospodărie fără război de ţesut şi cuptor pentru pâine. O parte din necesarul de mărfuri nealimentare (oale de pământ, scânduri, unelte din lemn) ba chiar şi fructele erau procurate de la moţii care veneau în sat cu carele din zona muntoasă a Apusenilor; aceştia, la rândul lor, primeau la schimb cereale. Micile cantităţi de produse agricole, care nu erau destinate autoconsumului, erau valorificate la târgurile din Pâncota, Zărand, Şimand, Chişineu-Criş. Grâul s-a vândut pe piaţa din Chişineu-Criş, în 1894, cu 6,50 florini suta de kg. iar în 1897, cu

5,50 florini. Şi pământul a devenit marfă după 1853. Un iugăr de pământ a avut preţul cuprins între 800 şi 2000 florini. Foarte puţini îşi puteau permite să cumpere dacă avem în vedere că câştigul mediu anual al unui muncitor agricol era de 350-400 florini.(Alexandru Mihalca, Aspecte din istoria agrară a judeţului Arad, partea I)

Viaţa grea provoacă pe unii indivizi şi la acte antisociale. Am amintit deja despre lotrul Onealga. Tot în acea perioadă a acţionat şi Bătrân Gheorghe din Vărşand (Olari) care avea un ascunziş la Cotul lui Bicău, pe Crişul Alb. A mai existat şi o crimă din gelozie, însă actele criminale s-au întâlnit extrem de rar. În schimb, bătăile erau foarte frecvente: "În vreme de iarnă, bărbaţii se adunau la birturi unde şedeau trei-patru zile. Despărţirea se petrecea cu bătăi straşnice încât se trăgeau clopotele de la biserică în dungă" (monografie Cintei, Păcurar Teodor). Alte bătăi se întâmplau la jocurile de duminica. Fenomenul mai spectaculos şi care a dat mai mult de furcă autorităţilor a fost lotria, un atac de mai mare amploare fiind pomenit la Şimand, în 1852.

Libertatea, ce-i drept limitată, nu a rezolvat decât în mică măsură nevoile sociale ale oamenilor, rămânând ca pentru satisfacerea lor să lupte în continuare atât în forme colective cât şi prin iniţiativa particulară, în zona economicului.

Cinteiul românesc – de la revoluţie la unirea cu România

Revoluţia de la 1848-1849 a lăsat urme adânci în conştiinţa românilor care constituiau majoritatea în cele mai multe din satele aşezate pe cursul inferior al Crişului Alb, ca de altfel în întreg comitatul Arad. Pentru prima dată, cu prilejul evenimentelor revoluţionare petrecute atunci, românii s-au aflat faţă în faţă cu maghiarii, nu numai cu stăpânii pământului, care proveneau în majoritatea cazurilor tot din rândul lor. Astfel, s-au accentuat tot mai mult simţămintele naţionale şi tendinţele separatiste care îndemnau spre o viaţă proprie, spre drepturi naţionale colective.

După înfrângerea revoluţiei maghiare, împăratul de la Viena a introdus starea de asediu şi în aceste părţi ale imperiului, guvernarea care a urmat fiind una absolutistă. În această perioadă au fost anihilate şi înăbuşite orice manifestări de revoltă şi revendicări sociale ori naţionale. În special românii, care în mare parte au ajutat Austria, au fost profund dezamăgiţi de cursul evenimentelor, speranţele bazate pe promisiunile făcute de împărat dovedindu-se iluzorii.

După 1861 se introduce un regim liberal cu restabilirea unor drepturi cetăţeneşti, inclusiv dreptul la vot – este drept, votul censitar (după avere). În această perioadă principalele revendicări ale românilor se axează pe egala îndreptăţire cu celelalte naţiuni ale imperiului: posibilitatea de a alege şi a fi aleşi în toate organismele administrative, introducerea limbii române în administraţie acolo unde sunt majoritari, instituţii şcolare şi culturale proprii, dreptul de asociere, autonomie culturală şi administrativă. Pentru impunerea punctului de vedere, în 1863, cinteienii se răzvrătesc împotriva administraţiei comitatense şi moşierului local care doreau să numească în localitate un primar neagreat. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi la Socodor şi la Otlaca. Începând cu 1861 limba română a fost introdusă în administraţia unora dintre localităţile româneşti. În perioada liberală (1861-1867) s-a reuşit ca şi la nivelul administraţiei comitatului să se introducă limba română în cadrul anumitor secţiuni. Chiar funcţia de comite suprem al Aradului a fost deţinută pentru o scurtă perioadă (1864-1865) de românul Gheorghe Popa de Teiuş. Din anul 1861 actele întocmite de Biserică sunt scrise în limba română cu grafie latină. Grafia latină se introduce apoi şi în şcoală.

Pentru promovarea drepturilor naţionale, românii au fost nevoiţi să-şi constituie organizaţii proprii, să întemeieze ziare şi reviste cu ajutorul cărora să-şi facă cunoscute programul şi doleanţele. Prin urmare în 1862, la un an după întemeierea Astrei la Sibiu, în Arad ia fiinţă „Asociaţia Naţională Pentru Cultura Poporului Român". În general Aradul are

prioritate în ceea ce priveşte lupta politică din a doua jumătate a secolului XIX. În 1867 la Arad s-a creat Partidul Naţional. La 28 august 1868 are loc tot la Arad constituirea definitivă a „Partidului Românesc din cadrul comitatului Aradului” care număra 3400 de membri, între care şi preotul din Cintei, Ioan Iancu. În comitetul de conducere al Partidului Naţional au fost aleşi printre alţii Sava Fercu, vicejude în cercul Chişineu Criş, Alesie Popoviciu, avocat în Comlăuş, Ioane Budai, notar în Zărand, Ioane Corne, paroh în Chişineu Criş. Alegerile pentru deputaţi, din 1861-1865-1867 în Parlamentul de la Viena şi pentru organele comitatului se dovedesc prilejuri excelente de propagandă românească.

După anul 1867 condiţiile politice în care activează asociaţiile şi partidele româneşti se schimbă substanţial datorită introducerii sistemului dualist de putere, prin constituirea Austro-Ungariei, în care împăratul austriac era şi rege al Ungariei iar la Budapesta se afla un guvern maghiar cu prerogative exclusive în zona sa de competenţă. Comitatul Aradului va face parte bineînţeles din Ungaria. Politica maghiară va acţiona însă în direcţia constituirii şi consolidării naţiunii politice unice maghiare, în cadrul căreia minorităţile vor avea de jucat un rol secundar. Românii, nu numai că nu vor obţine alte drepturi dar le vor pierde şi pe cele câştigate. La politica de deznaţionalizare şi integrare a minorităţii româneşti practicată de autorităţi, s-a adăugat şi politica pasivistă adoptată de conducerea Partidului Naţional Român , prin care se refuza participarea românilor la alegerile pentru Dieta Ungariei. Aradul nu aderă la această nouă tactică decât în anul 1878, până atunci românii din această zonă participând la alegerile parlamentare.

În anul 1869 în cercul electoral Chişineu Criş, în componenţa căruia intră şi Cinteiul, candidează şi este ales deputat Miron Romanul. Însă, la scurt timp au loc noi alegeri deoarece Miron Romanul şi-a dat demisia. Îşi depune candidatura din partea partidei naţionale româneşti cunoscutul fruntaş, avocatul Mircea V. Stănescu din Arad care, în 14/26 ianuarie 1870, îşi prezintă la Chişineu Criş ,în prezenţa alegătorilor din satele din jur, scrisoarea-program, fiind îndelung aplaudat de către cei prezenţi. Majoritatea celor 2310 alegători ai cercului îşi dă votul românului Mircea V. Stănescu.

Chişineu Criş, capitală de district şi plasă, sediul protopopiatului ortodox român, al inspectoratului şcolar local, centru al cercului electoral va deveni pentru satele din jur, principalul loc în care se vor concentra manifestările naţionale. În acelaşi timp în sate idealurile naţionale sunt purtate de preoţi şi învăţători care fac din biserică şi şcoală avanposturi ale luptei pentru drepturi şi libertăţi naţionale. Cinteiul beneficiază în această perioadă (1850-1900) de oameni remarcabili, cu o îndelungată activitate în comună, care se implică în acelaşi timp pe multiple planuri în activitatea naţională. Sunt demne de menţionat numele preoţilor Ioan Petrilla, Ioan Gang şi mai ales preotului paroh Ioan Iancu născut în 1825 şi mort în Cintei la 82 de ani, în 1907. Acesta din urmă este cunoscut şi în Arad mai ales prin fii săi care îi urmează pilda şi îi vor continua activitatea în calitate de preoţi, unul în Cintei - Iustin Iancu şi altul în Zărand - Aurel Iancu şi nepotul Cornel Iancu, născut în 1886, care va activa în Arad ca avocat şi va ajunge în conducerea Partidului Naţional Român, fiind unul din participanţii la Adunarea Naţională de la Alba Iulia. Alături de aceştia se găseau şi învăţătorii Ioan Dema şi Teodor Morariu. Parohul Ioan Petrilla chiar donează în 1870 suma de 5 florini către fondul naţional de teatru iniţiat de Iosif Vulcan din Oradea. În anul 1877 soţia aceluiaşi preot donează bani pentru soldaţii români care luptau cu turcii în războiul de independenţă. Învăţătorii din sat organizează şi un cor pe lângă biserică care avea în repertoriu şi cântece naţionale româneşti. Din această perioadă începe să se poarte şi cocarda tricoloră în diferite ocazii precum: petrecerile organizate de recruţi, la serbările şcolare, întrunirile electorale şi chiar la nunţi, botezuri, sărbători religioase. În acelaşi timp însă autorităţile maghiare vin să constrângă sentimentul naţional, să limiteze şi să interzică drepturile câştigate anterior. Spre exemplu în 3 februarie 1873 vicecomitele Aradului dă un ordin, urmat de un al doilea, prin care se dispune ca actele administrative să fie redactate exclusiv în limba oficială a statului, adică în cea maghiară. Protestează imediat şi în modul cel mai energic peste treizeci de comune din judeţul Arad. Cu ocazia alegerilor sunt luate tot felul

de măsuri pentru a împiedica libera exercitare a acţiunii de propagandă electorală. Aşa i se întâmplă învăţătorului Georgiu Crainicu care, aflat în campanie electorală la Cintei (1877) în favoarea candidatului român afirmă în faţa alegătorilor:"...grijiţi, nu votaţi câinii". Pentru acest motiv i se înscenează proces şi se alege cu o lună de arest. În 1878 la conferinţa de la Arad din 23 iulie, fruntaşii politici ai românilor arădeni hotărăsc să adere şi ei la politica pasivismului, de neparticipare la alegerile pentru dietă, din cauza campaniei de persecutare a românilor.

Mişcarea naţională a fost dinamizată, în anii care au urmat, de hotărârea conferinţei naţionale a P.N.R., luată la Sibiu în 1887, de a elabora un memorandum cu principalele revendicări româneşti, pentru a fi adresat împăratului de la Viena. Lucru ce s-a şi întâmplat la 28 mai 1892 când o impunătoare delegaţie, formată din 300 de persoane, a înmânat actul împăratului. Între cei prezenţi la Viena s-a aflat şi Mihai Veliciu din Chişineu Criş. Împăratul a trimis Memorandumul spre soluţionare guvernului de la Budapesta, guvern care declanşează represiunea împotriva fruntaşilor români, înscenându-le un proces la Cluj. În cele din urmă tribunalul i-a condamnat pe mulţi dintre ei la temniţă iar P.N.R este interzis. Mihai Veliciu primeşte şi el 2 ani de temniţă. Aceste măsuri stârnesc o extraordinară fierbere în satele româneşti. Peste tot au loc demonstraţii de solidaritate cu memorandiştii. În telegrama transmisă din Zărand, la 7 mai 1894, se spune: „procesul memorandumului priveşte întreaga naţiune română. Soarta acestuia ne este comună tuturor. Fiţi dar siguri iubiţi membri ai comitetului partidului nostru naţional că, ca reprezentanţi ai poporului aveţi întreg poporul cu voi. Dumnezeu să ajute cauzei noastre sfinte pentru drept şi libertate". (Aradul şi Mişcarea Memorandistă, volI).

În ziua de 30 mai 1894 , condamnatul Mihai Veliciu a plecat ,înainte de a fi întemniţat, de la Arad la Chişineu Criş – locul de domiciliu. Deşi nu s-a dat de ştire dinainte , „bravii şimăndeni" i-au ieşit cu trăsurile în cale spre a-l întâmpina şi felicita de bună sosire „inima ne saltă de bucurie şi lacrimi inundau ochii noştri văzând însufleţirea şi entuziasmul fără margini a poporului care în comună, cu mic cu mare, bărbaţi şi femei, alergau la drumul de ţară strigând"să trăiască Veliciu"(Tribuna - Sibiu, 5 iunie l894). Acelaşi ziar relata că, deşi Chişineul era împânzit de jandarmi, în ziua de marţi, zi de tărg, poporul adunat din satele din jur: Nădab, Cintei, Socodor, Mişca, Sepreuş, etc. a făcut un adevărat pelerinaj la casa lui Veliciu, manifestându-şi iubirea faţă de valorosul luptător naţional.

Memorandiştii, adică cei care au participat la elaborarea, susţinerea şi răspîndirea ideilor din Memoramdum, au ajuns oameni cunoscuţi şi preţuiţi peste tot, fiind promovaţi în diferite organisme. La 10 noiembrie 1895, în cercul electoral Cintei al Comitatului, au fost aleşi în Comitetul de municipalitate Arad Iustin Iancu, memorandist din localitate, Dr. Gheorghe Popovici din Şimand şi Dionisie Muscan din Socodor.

Participarea la alegerile locale pe Comitat face parte din tactica susţinută de Clubul Comitatens al Partidului Naţional Român. Prin acesta, românii arădeni au continuat lupta naţională dăndu-i, pe plan local, un caracter activ. Preşedinte al Clubului Comitatens a fost ales , între anii 1895-1910, chiar memorandistul Mihai Veliciu.

In acestă perioadă, lupta naţională s-a împletit şi cu revendicările sociale. Cele mai cunoscute, din acestă perspectivă, sunt aşa numitele greve de seceriş care s-au manifestat în vara lui 1903 când, muncitorii din Cintei, angajaţi pe moşia Horogasto, la îndemnul celor din Sintea au oprit lucrul. La fel s-a întâmplat şi în 1904 şi în 1908. La 21 martie 1904 tinerii de la Adea, Cintei, Chereluş şi Nădab au demonstrat împotriva recrutărilor şi s-au ciocnit cu jandarmii(Arad Kozlony, din 22 martie 1904).

Principiul activismului politic care a stat la baza activităţii desfăşurată între anii 1895-1905 de Clubul Comitetens Arad al P.N.R., a fot adoptat ca principiu de acţiune pentru românii din Banat, Crişana şi Maramureş de către Conferinţa Naţională a Partidului, ţinută la Sibiu în 10 ianuarie 1905. In acest fel, românii din cercul electoral al Chişineului se angajează între anii 1905-1910 în ample bătălii electorale, susţinând candidaţii Partidului Naţional Român în confruntarea lor cu candidaţii partidelor maghiare pentru Dieta din

Budapesta.

La alegerile din 1905 candidatul naţional român în cercul electoral Chişineu Criş a fost Ioan Rusu Sirianu. In cadrul campaniei electorale acesta ajunge, în ziua de 20 ianuarie , şi la Cintei. „La marginea localităţii el a fost primit de un „banderiu" de ţărani fruntaşi ai satului şi de călăreţi care i-au urat "Bine aţi venit". S–a format apoi un lung cortegiu şi intrarea în sat are loc în urale entuziaste. Pe o parte şi alta a uliţei mari era înşiruit poporul, în piaţa de lângă primărie era, de asemenea, o mulţime de lume. Urale nesfârşite răsunau la adresa candidatului. In faţa poporului vorbeşte dr Gheorghe Popoviciu, avocat în Chişineu Criş, care arată „ce bucurie simte când are prilej a îndemna pe fraţii săi să voteze pentru un român, pentru Ioan Russu Sirianu, fiu din popor, cunoscut tuturor românilor ca luptător viguros. El îi felicită de ziua onomastică pe preotul satului, octogenarul Ioan Iancu, pe învăţătorul Ioan Dema şi el destul de bătrân, şi, pe Ioan Russu Sirianu. După încheierea manifestării, întregul popor îl petrece pe candidat, în drumul lui spre Sintea, până la marginea satului. In timpul campaniei electorale, asemenea manifestări au loc şi în alte sate. La alegerile care au loc în 26 ianuarie 1905 în Chişineu Criş, Ioan Russu Sirianu întruneşte 786 voturi iar următorul clasat, candidatul liberal (guvernamental) Csukay Gyula-714 voturi. Intrucât nici unul dintre candidaţi nu întruneşte numărul necesar de voturi, au loc noi alegeri la 11 februarie. De data aceasta, Ioan Russu Şirianu obţine 1082 voturi iar Csukay Gyula 983 voturi. In consecinţă, Ioan Russu Sirianu este declarat deputat parlamentar"(Tribuna, anul IX, nr 8).

In primăvara anului 1906 au loc noi alegeri parlamentare. Si de acestă dată, în cercul electoral Chişineu Criş candidează din partea P.N.R. Ioan Russu Şirianu. In 22 aprilie soseşte, venind dinspre Zărand, la Cintei în cadrul campaniei electorale. La limita de hotar este primit cu muzică. Adunarea organizată cu acest prilej este deschisă de preotul Iustin Iancu. Apoi au vorbit poporului Ioan Russu Şirianu şi Mihai Veliciu îndemnându-l să se manifste ca în 1905. In final a luat cuvântul preotul Iustin Iancu din Zărand, fiu al Cinteiului. Pe când vorbea acesta, au sosit nădădanii cu mulţime de trăsuri şi călăreţi pentru a duce candidatul la ei în sat.

La 30 aprilie 1906 alegerile au avut loc la Chişineu Criş. Cu toată mobilizarea de forţe electorale, candidatul român a ieşit pe locul doi cu 1042 voturi faţă de 1083 voturi pentru candidatul partidului koşşutist, Lazăr Zoard. Infrângerea românului are mai multe cauze, între care manevrele autorităţilor care au băgat groaza în alegătorii români. „Cădera noastră a pricinuit-o de altfel, ticăloşia din Cinteiu unde 40 de alegători au fost duşi cu puterea la birt apoi puşi în trăsură şi porniţi la Chişineu. Dar 11 dintre ei tot au votat Ioan Russu Şirianu" (Tribuna nr. 75, din 20 aprilie - 3 mai 1906"). Au contribuit la nereuşita candidatului român şi notarii de stat din Cintei şi Socodor.

In alegerile generale din 1910, din partea Partidului Naţional Român candidează în cercul electoral al Chişineu Crişului poetul Octavian Goga, din Sibiu. In periplul pe care acesta îl face prin satele cercului, în cadrul campaniei electorale, este însoţit de dr. Cornel Iancu, fiul preotului din Cintei. Peste tot este întâmpinat de mulţimi entuziaste , gata să lupte pentru cauza naţională. La 6 mai 1910, candidatul naţional român, însoţit de dr. Cornel Iancu, dr. Cornel Ardeleanu, dr.Gheorghe Popoviciu, dr.Iustin Marşieu şi Nicolae Iancu – asesor consistorial la Sibiu - s-a întâlnit cu locuitorii satului Cintei. „La limita de hotar au fost întâmpinaţi de o mulţime de călăreţi şi un lung şir de ţărani în frunte cu inimosul învăţător Ioan Popoviciu. Candidatul a fost salutat de ţăranul Ioan Dudaş şi călăreţul Şuteu. Octavian Goga le-a răspuns emoţionat. Drumul parcurs prin sat a fost o adevărată cale de triumf. Candidatul fiind primit cu urale nesfârşite şi bubuit de teascuri. In faţa bisericii îl aşteaptau o mare mulţime de oameni împreună cu intectualii satului între care preotul Aurel Iancu, învăţătorii Dimitrie Boar şi Ioan .Roşu. De asemenea, aşteptau şi 6 trăsuri cu siniteni. Adunarea populară a fost deschisă de preotul Gavril Popluca după care a urcat la tribună poetul Octavian Goga, care şi-a expus programul. Poporul era în extaz şi cu toţii au promis că vor fi trup şi suflet alături de candidatul naţional român Octavian Goga".(Tribuna-7 mai 1910). Octavian Goga a fost găzduit pentru puţin timp chiar în casa familiei Şuteu, la nr 259. Octavian Goga le-a şi dăruit o carte cu autograf (Ana Riviş, fostă Şuteu).

Alegerile au avut loc la 1 iunie 1910 la Chişineu Criş. Octavian Goga întruneşte 875 voturi, baronul Weneckheim 1007 voturi şi dr.Lazăr Zoard 339 voturi. „Primii care s-au prezentat în acea zi la vot au fost alegătorii din „brava comună Cintei" care ne-au adus peste 100 de voturi"(Tribuna, 2 iunie 1910). Neîntrunind majoritatea de voturi nici un candidat în 16 iunie au loc noi alegeri. De data aceasta, Octavian Goga întruneşte 1034 voturi iar baronul Weneckheim 1246 voturi, acesta din urmă fiind ales deputat. Alegerile din 16 iunie s-au desfăşurat în condiţiile stării de asediu , decretată de autorităţile de stat, ceea ce le-a permis să desfăşoare o teroare fără margini. Intre altele, a fost interzisă adunarea electorală din Chişineu Criş iar , la Nădab, Cintei şi Zărand, nici n-au dat voie poetului să coboare din trăsură. (Arhivele Statului Arad – Aradul în lupta pentru Eliberare socială şi naţională, p. 197) Erau departe vremurile când candidatul român câştiga fără probleme alegerile în cercul electoral Chişineu Criş. La insuccesul românilor a contribuit şi proasta întocmire a Legii electorale care, prin dispoziţiile cuprinse, a făcut ca din acest cerc – majoritar românesc – doar 1450 români să aibă drept de vot, iar dintre neromâni- 1512.

Alegerile din 1910 au fost ultimele din cadrul Monarhiei Austro-Ungare, respectiv a Regatului Maghiar pentru că Europa este împinsă încet, încet în război iar imperiul bicefal alege să-şi rezolve problemele externe prin forţa armelor iar în interior înăspreşte politica de deznaţionalizare, de lipsire de drepturi politice a minorităţilor care, în Ungaria, constituiau jumătate din populaţie. Construcţia identităţii naţionale româneşti a căpătat chiar în condiţiile date un contur bine definit şi se aştepta doar împrejurări potrivite pentru împlinirea aspiraţiilor de libertate şi progres social. Şi, acestea aveau să vină cât de curând.

De la război la unirea cu România

Pentru a supravieţui, Imperiul Austro-Ungar avea nevoie de o armată puternică care la rândul ei presupunea soldaţi, mijloace materiale şi financiare şi conflicte în exterior. Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, recrutările s-au generalizat, serviciul militar devenind obligatoriu la fel cum rechiziţiile de mijloace materiale (cai, căruţe, localuri) şi concentrările rezerviştilor cu ocazia diferitelor manevre au ajuns tot mai frecvente. La manevrele din 1893, desfăşurate în judeţul Arad, a participat chiar împăratul Francisc Iosif al-II-lea.

Împotriva acestor fenomene a existat o puternică împotrivire din partea ţăranilor, dealtfel cei mai expuşi. La 21 martie 1904, tinerii din Adea, Cintei, Chereluş şi Nădab au demonstrat împotriva recrutărilor şi au avut loc ciocniri cu jandarmii (Arad Közlöny, 22 martie 1904).

Pentru vara anului 1914 au fost prevăzute mari manevre în Bosnia, la care a participat şi prinţul moştenitor Franz Ferdinand. Acesta a sosit la Sarajevo la 28 iunie. În aceeaşi zi însă, el şi soţia sa au fost asasinaţi de sârbul Gavrilo Princip, membru al organizaţiei extremiste „Mâna Neagră". S-a provocat astfel o puternică criză internaţională care a dus la declanşarea unei conflagraţii fără precedent în istorie, numită mai târziu „Primul Război Mondial". Acest conflict avea să aibă consecinţe majore pentru Europa, schimbând cursul istoriei, ducând la apariţia statelor naţionale în Europa Centrală şi de Est. S-a întâmplat exact ceea ce nu şi-au dorit cei care au pornit conflictul.

Războiul a început la 28 iulie 1914 prin declaraţia de război a Austro-Ungariei adresată Serbiei. Imediat s-a decretat mobilizarea generală a rezerviştilor şi a început bombardarea Belgradului. În zilele următoare s-au făcut şi alte declaraţii de război, la conflict participând şi Rusia alături de Serbia, împotriva Austro-Ungariei. Rezerviştii din Cintei au fost mobilizaţi şi ei, cei mai mulţi fiind trimişi cu regimentul 33 infanterie din Ineu pe frontul din Galiţia, împotriva Rusiei. A fost decretată starea de război, anulate libertăţile politice şi s-a trecut la rechiziţii şi limitări la consumul de materiale considerate strategice (zahăr, ulei, petrol, etc.). Impunerile de tot felul au agravat starea materială a locuitorilor şi le-a amplificat

nemulţumirile. Revolta împotriva "drăguţului de împărat" a sporit şi mai mult atunci când au început să sosească în sat telegramele care anunţau decesul sau dispariţia unuia sau altuia dintre cei trimişi pe front. Până la sfârşitul războiului, din Cintei au rămas morţi pe câmpul de luptă 18 bărbaţi (vezi anexa). Alţii au fost făcuţi prizonieri şi au fost trimişi în lagărele din Rusia şi Italia. Unii au dezertat şi au trecut de bunăvoie la inamic, ei refuzând să lupte pentru o cauză care nu era a lor. Alţii au părăsit frontul şi s-au întors acasă stând ascunşi până la sfârşitul războiului. Aşa a procedat şi Gheorghe Olariu care a fost mobilizat în 1917 şi trimis apoi pe frontul românesc de unde a dezertat, refuzând să lupte împotriva românilor.

Mulţi dintre prizonierii aflaţi pe teritoriul Rusiei şi Italiei s-au înscris în corpurile de voluntari români. La Darniţa, în apropierea Kievului, prizonierii constituiţi în corpul voluntarilor români îşi exprimă voinţa pentru " împlinirea idealului nostru de a ne uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una şi nedespărţita Românie, liberă şi independentă ". (Prizonieri şi voluntari români din Primul Război Mondial).

Învinsă pe fronturile din Franţa, Orient şi Italia, Austro–Ungaria cere pace aliaţilor din Antanta la 31 octombrie 1918. La fel procedează şi Germania la 11 noiembrie. Aceasta s-a făcut şi sub presiunea evenimentelor revoluţionare din interiorul celor două monarhii, evenimente care au dus în cele din urmă la prăbuşirea lor.

La Arad, revoluţia se declanşează cu deosebită vigoare la 18/31 octombrie 1918. În acea zi în Piaţa Libertăţii (Piaţa Avram Iancu) s-au adunat peste 15.000 de oameni. Dar iată cum descrie ziarul Românul evenimentele:"Oraşul fierbe în zgomotul cetelor de soldaţi şi muncitori, femei, copii, fără să se întrebe ce are să fie, ce aduce ziua de mâine. Stăpânesc situaţia şi pornesc mişcarea lumii amorţite. Un fel de uşurare este zugrăvită pe feţele trudite de suferinţele celor patru ani din urmă şi ca-ntr-un fel de buimăceală trece vorba-n largul ei, s-a sfârşit războiul. Este ceva revolut şi puternic în descătuşarea lanţurilor de secoli ce ţine lumea noastră ferecată şi toţi ne-o cetim din ochi, o ştim, o simţim atât de puternic încât vorbe nu mai încap, că s-au rupt lanţurile. Jurământul dat împăratului este nesocotit într-o clipă spontană şi înlocuit cu cel mai sublim şi puternic instinct de om: libertatea". (Românul, 26 oct)

Frământările şi revoltele se extind imediat şi în restul judeţului. Se creează o situaţie revoluţionară, conflictul căpătând un puternic caracter social şi naţional. Ţăranii atacă castelele nobililor, primăriile, magaziile şi depozitele, prăvăliile ale căror proprietari sunt unguri, evrei sau nemţi. În fruntea revoltaţilor se află soldaţii recent întorşi de pe front, dintre care mulţi au arme aşa că evenimentele au şi un caracter de luptă armată. În Cintei nu exista decât o mică reşedinţă a administratorului, şi nu existau magazii sau negustori proscrişi aşa că locuitorii de aici participă la acţiunile din satele din jur. Ei intră pe domeniul arhiducelui Iosif de Habsburg devastând şi prădând magaziile şi conacele de la Dohangia. Astfel, între 1-3 noiembrie locuinţa vătafului Schuller Ianoş din pusta Dohangia a fost devastată şi toate bijuteriile doamnei au fost prădate. Moara din Nădab a arhiducelui a fost complet distrusă şi s-au furat 760 chintale de făină. În timpul nopţii, la Zărand, a fost incendiat castelul contelui Edelsheim iar bătrâna contesă Dittfurta a reuşit să scape doar cu fuga. În 5 noiembrie primpretorul plăşii Chişineu Criş raporteză vicecomitelui jafurile şi distrugerile petrecute în localităţile din subordine. Între altele, arată că cei mai mulţi notari au fost nevoiţi să-şi părăsească posturile cu excepţia câtorva, între care şi cel din Cintei. Dar se spune că „probabil şi cei din Satu Nou, Sintea şi Cintei vor fugi la noapte." Jandarmeria din Zărand a dispărut iar cea din Sintea Mare a fost dezarmată. Reacţia autorităţilor a fost promptă şi deosebit de dură. Astfel, chiar începând cu acea zi de 5 noiembrie, jandarmii maltratează şi execută pe mulţi dintre cei implicaţi în evenimente,. În unele localităţi jandarmii au fost întâmpinaţi cu focuri de armă, fiind nevoiţi să se retragă. (Consiliul Naţional Român Central şi Gărzile Naţionale Române din Arad- 1918)

În tot acest timp (luna noiembrie) are loc şi o febrilă activitate politică. Românii din Imperiul Austro-Ungar se orientează din ce în ce mai mult spre unirea cu România. În focul luptei revoluţionare se constituie, în majoritatea localităţilor, noile organe de conducere

reprezentate de consiliile şi gărzile naţionale, care se vor subordona Consiliului Naţional Român Central, înfiinţat încă de la 30 octombrie. De remarcat importanţa deosebită a Aradului care devine sediul acestui organism şi are în componenţa lui şi pe arădenii Vasile Goldiş, Ştefan Cicio Pop şi Ioan Fluieraş. La Cintei, Consiliul Naţional Român se constituie în 20 noiembrie, dată de la care preia conducerea obştii săteşti. Din consiliu vor face parte: Ioan Jivan – preşedinte, Petru Raţ – vicepreşedinte, Mircea Nanu – notar, Ioan Blaga, Pavel Drăgan, Gheorghe Dudaş, Ioan Stoica, Petru Barz, Vasile Micula, Ioan Bej, Ioan Şuteu, Gheorghe Raţ, Dimitrie Raţ, Dimitrie Cărăbaş, Ioan Bogdan, Gheorghe Neteu, Teodor Dihel, Ioan Iluna şi Ioan Ştir–membri. Tot în această dată se constituie Garda Naţională Românească Sătească şi i se atrage atenţia notarului comunal Nicolae Gui că de aici înainte aceasta va asigura ordinea în comună în timp ce el va conduce mai departe agendele notariale. Consiliul Naţional se ocupă de cele mai diverse probleme. Astfel, în şedinţa din 5/18 decembrie 1918 hotărăşte ca uleiul de lampă şi zahărul să fie împărţit de la comună şi, spre acest scop, se va alege o comisie formată din Petru Ştir, Ioan Şuteu, Ioan Bonta, Gheorghe Neteu şi Vasile Micula. La această şedinţă, alături de membrii consiliului au participat şi Ioan Bonta, Ioan Iluna şi Petru Ştir. Tot în această şedinţă este numită şi comisia pentru invalizi, din partea consiliului răspunzând Petru Raţ. Într-o altă şedinţă, consiliul hotărăşte să procure, pentru alimentarea populaţiei, un vagon de grâu sau de făină, iar pentru primăvară, în vederea însămânţărilor, 200 chintale de orz de primăvară, 130 chintale de ovăz şi o cantitate apreciabilă de porumb.

In seara zilei de 19 noiembrie, C.N.R.C. hotărăşte convocarea Marii Adunări Naţionale a Românilor la Alba Iulia, pentru ziua de 1 decembrie. La adunare urma să participe câte cinci reprezentanţi din fiecare cerc electoral, delegaţi ai partidelor politice, gărzilor naţionale, asociaţiilor culturale şi sportive, ai şcolilor, reuniunilor de femei, protopopii, episcopii, etc.

Preluînd puterea locală si conducerea activităţii politico-administrative, organele româneşti de conducere au reuşit să împiedice realizarea practică a ordinelor şi circularelor guvernului de la Budapesta. Astel, raportul primpretorului din Chişineu Criş din 28 noiembrie 1918, referitor la încorporarea contingentelor 1896-1900, arată că, deşi s-a anunţat ordinul de chemare, el nu se poate efectua întrucât gărzile naţionale române opresc de la încorporare pe români.

Gărzile naţionale au reuşit să asigure desfăşurarea în bune condiţii a adunărilor pentru alegerea delegaţilor pentru Alba Iulia. La adunarea populară din cercul electoral Chişineu Criş, din 26 noiembrie, au participat 3000 de alegători (Românul din 28 noiembrie) şi în cadrul ei au fost aleşi 150 delegaţi pentru Alba Iulia. Singurul cinteian participant la 1 decembrie la Alba Iulia ca delegat a fost dr. Cornel Iancu dar din Cintei a plecat spre oraşul transilvan o căruţă plină cu cinteieni care i-a dus pâna la cea mai apropiată staţie de cale ferată de unde au mers mai departe cu trenul pus la dispoziţie de Consiliul Naţional Român. Cunoaştem şi numele a doi dintre cei care au vrut să ia parte la bucuria tuturor românilor: Ştefan Moţ şi Gheorghe Dihel (Pavel Boar).

Adunarea Naţională de la Alba Iulia şi-a început lucrările la 1 decembrie 1918 , ora 10, în prezenţa celor 1228 de delegaţi şi a peste 100.000 de români entuziaşti. Delegaţii prezenţi hotărăsc în unanumitate „Unirea tuturor românilor din Banat, Transilvania şi Tara Ungurească cu România”. A fost un eveniment de o însemnătate excepţională pentru românii transilvăneni , pentru ei începând de acum o nouă istorie. La 15 decembrie, Gazeta Poporului scria despre acest eveniment:”de acum nu mai sunt hotare între noi. De acum nu ne mai despart nici munţii înalţi nici apele largi. Muntenia, Moldova şi-au câştigat din nou pe fraţii răpiţi. Fiecare din aceste ţărişoare era un mărgăritar scump pe coroana României. Dar ele se adună laolaltă înfrăţindu-se cu mândrul Ardeal, pestriţul Banat şi frumosul Maramureş şi vor da astfel piatra nestemată care va rămâne în veci o podoabă a lumii”.

Arădenii au avut un rol foarte important în înfăptuirea Marii Uniri prin fruntaşii politici Vasile Goldis, Stefan Cicio Pop, Ioan Suciu, Ioan Fluieraş şi alţii. 23 dintre arădeni,

între care dr. Cornel Iancu, au fost aleşi la Alba Iulia în Marele Sfat Naţional, care avea să numească apoi organul executiv: Consiliul Dirigent al Transilvaniei.

Proclamarea Unirii Transilvaniei cu România nu a adus imediat ţinuturile de pe Crişuri şi Mureşul inferior în cadrul Regatului Român. Guvernul maghiar a refuzat să recunoască noua realitate şi a încercat să menţină stăpânirea lui în aceste ţinuturi majoritar româneşti.. Numai că autorităţile ungureşti nu au putut să revină în comunele româneşti, marea majoritate continuând să fie apărate de Gărzile Naţionale proprii. Au loc totuşi incidente grave soldate cu crime abominabile, înregistrându-se circa 300 de morţi pe teritoriul judeţului Arad, după cum îşi aminteşte Moise Rişcuţia, fostul comandant al Gărzilor Naţionale. Tensiunea în sate este maximă, circulă cele mai neverosimile veşti, toată lumea aşteaptă sosirea armatelor româneşti. Şi într-adevăr, la 16 aprilie 1919, armata română îşi reia ofensiva, trece Carpaţii Apuseni pe Văile Crişurilor şi Mureşului, pătrunzând apoi în Câmpia de Vest, ducând lupte cu Gărzile Roşii ungureşti ale lui Bela Kun, noul lider al Republicii Sfaturilor, proclamată la Budapesta în martie 1919. Cinteiul este eliberat în ziua de 24 aprilie (a doua zi de Paşti) de unităţile Diviziei 1 Vânători de Munte, care sunt întâmpinate cu mare bucurie pe strada principală a satului.

O mărturie directă asupra modului în care s-a produs eliberarea Cinteiului ne-a lăsat învăţătorul Nicolae Şerban (n.1908) „ În primăvară, armata lui Bela Kun, a ocupat Cinteiul şi a intenţionat să înainteze spre Zărand însă soldaţii de acolo, întorşi de pe front cu arme cu tot, le-a opus rezistenţă. Ca urmare, ungurii s-au oprit, fiind siliţi să construiască tranşee în partea de miazăzi, spre Zărand. Între timp, armata română a înaintat dinspre Pâncota şi s-a oprit în cele din urmă în Zărand, în ziua de Paşti (23 aprilie). Tot în acea zi de Paşti, Pavel Şerban, care era primar la Cintei, a plecat cu treburi la Chişineu-Criş. Fiind suspectat de unguri că s-a dus să ia legătura cu armata română, la întoarcerea acasă, spre seară, locuinţa i-a fost înconjurată de soldaţii unguri care l-au scos în mijlocul curţii împreună cu Nicolae, tatăl său în scopul de a-i executa, dar apoi s-au răzgândit , i-au arestat şi trasportat la Gyula. Acolo, Nicolae a fost eliberat dar Pavel a fost dus mai departe la Budapesta şi băgat la închisoare, fiind eliberat de armata română după ce aceasta a ocupat capitala maghiară.

A doua zi de Paşti, unităţile româneşti conduse de col. Paul Pretorian au atacat Cinteiul prin învăluire trecând printr-o baltă cu apa până la brâu. În luptele date au căzut pe câmpul de luptă, în partea de răsărit a satului unde s-a dat atacul principal, trei soldaţi unguri. Armata română a efectuat asupra inamicului şi un puternic bombardament de artilerie. Când s-a retras, armata maghiară a bombardat la rândul ei cu artilerie satul, din fericire cele mai multe obuze au căzut în grădini provocând puţine pagube materiale. Un locuitor din Cintei, pe nume Istrate, a fost omorât şi el de unguri care l-au împuşcat după ce şi-a săpat singur groapa. Doi dintre cinteienii de curând întorşi de pe front, Costan Gavrilă şi Şuteu Moise, s-au înrolat în armata română cu care au plecat mai departe spre Ungaria. În total, în acele luni de teroare şi ocupaţie maghiară, au fost omorâţi cinci locuitori ai Cinteiului „

După eliberare, comuna Cintei va fi încorporată Regatului Român iar, din punct de vedere administrativ, va face parte din Judeţul Arad – plasa Chişineu-Criş. O nouă istorie se va scrie în continuare, viaţa oamenilor fiind decisiv determinată de evenimentele ce au avut loc în iarna şi primăvara anilor 1918-1919.

În România Mare

Reforma administrativă

Alipirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului la Regatul României a însemnat şi un efort extraordinar pentru ca unirea tuturor românilor să fie una efectivă şi viaţa să se desfăşoare normal în noile condiţii. Trebuiau introduse o serie de reforme pentru a compatibiliza realitatea politică, economică, administrativă, legislativă, culturală etc din noile teritorii cu cea din vechiul regat. Prima şi cea mai importantă măsură a Consiliului Dirigent al Transilvaniei, resimţită în toate judeţele, comunele, de fiecare cetăţean în parte a fost introducerea limbii române ca limbă oficială de comunicare între instituţii şi între acestea şi

cetăţeni. Împărţirea administrativă a rămas în linii mari aceeaşi, doar că judeţele au luat locul comitatelor, urmau apoi plăşile şi cea mai mică unitate administrativă care era comuna, alcătuită dintr-una sau mai multe sate. Comuna Cintei a făcut parte în toată perioada interbelică (1919-1941) din judeţul Arad, plasa Chişineu Criş. Comuna Cintei era destul de importantă dacă luăm în considerare faptul că în localitate funţiona un secretariat comunal la începutul anilor douăzeci, unul din cele 8 la nivelul plasei, care cuprindea 25 comune. În fruntea judeţului se afla un prefect, numit de guvern şi un subprefect care avea în subordine pretorii - conducătorii administrativi ai plasei. În fruntea comunei se afla un primar ales în cadrul alegerilor locale dintre fruntaşii partidelor, care însă nu era retribuit, şi un notar, funcţionar guvernamental, numit de prefect.

Trasarea noii frontiere a României pe graniţa de vest aduce Cinteiul la doar 25-30 de kilometri de zona de graniţă cu Ungaria. Dar se produce şi o reorientare a traficului , preponderent fiind de aici înainte cel pe relaţia nord-sud, adică Oradea-Arad. Prin urmare Cinteiul rămâne înafara unei căi de transport importante, cu repercusiuni negative pentru dezvoltarea sa pe termen lung. Drumul de piatră Nădab - Cintei - Zărand - Seleuş, cu ramificaţie spre Ineu şi Pâncota era folosit de căruţe mai ales pentru transportul oamenilor şi produselor agricole la pieţele din Chişineu-Criş, Pâncota, Ineu. Cinteiul avea totuşi şi o haltă CFR funcţională pe linia ferată Arad-Oradea, între Şimand şi Nădab, la care accesul era posibil pe un drum de căruţe (pământ). Pentru probleme care depăşeau competenţa locală oamenii erau obligaţi să se deplaseze la Chişineu la Pretură, Judecătorie, legiunea de jandarmi, doctor, Cercul Agricol, farmacie, veterinar etc.

O problemă deosebit de grea cu care s-au confruntat încă de la început noile autorităţi româneşti a fost lipsa personalului calificat în administraţie, care să cunoască limba română. Pentru completarea posturilor vacante s-a apelat la funcţionari, jandarmi, specialişti agricoli din vechiul regat şi s-a insistat pentru recrutarea de tineri pentru a fi instruiţi în şolile româneşti. De la Cintei primul care va absolvi o şcoală de acest gen va fi Petru Olariu, care după ce a terminat Şcoala Normală din Arad în 1919, dă examene de diferenţă pentru funcţia de notar, fiind numit iniţial pe acest post în comuna nemţească Macea.

Reforma agrară

Prioritatea absolută pentru guvernul regatului român, instalat după alegerile generale din 1919, a constituit-o înfăptuirea reformei agrare, promisă de Regele Ferdinand soldaţilor în 1917, pe când se aflau în tranşee, în aşteptarea atacului german. Lucrările de pregătire a reformei au început în septembrie 1919, odată cu constituirea Consilieratului agricol al judeţului Arad. Lucrările efective pentru aplicarea reformei, respectiv de împărţire a pământului la ţărani, au început în judeţul Arad în primăvara anului 1922. În raza comunei Cintei cele mai mari suprafeţe de pământ aparţineau arhiducelelui Iosif de Habsburg care deţinea în zona Chişineului 27 417 iugăre de pământ. Arhiducele a fost expropriat cu toată suprafaţa, pentru că potrivit legii era absenteist, adică nu s-a aflat în România în intervalul cuprins între 1 decembrie 1918 şi până la apariţia Legii de reformă agrară, în 1921. Astfel şi ferma de la Dohangia a fost expropriată, cea mai mare suprafaţă de teren fiind împărţită ţăranilor din comunele din jur, în proprietatea statului rămânând 463 hectare la Dohangia, care a devenit o fermă experimentală. Prioritate la împroprietărire au avut veteranii şi văduvele de război care au primit loturi cuprinse între 2-5 iugăre de pământ. Pentru cinteieni au fost distribuite în locul numit Irtaş, peste Crişul Alb, 230 hectare de pământ, iar 200 de hectare au fost cumpărate de un avocat din Arad, care le-a vândut mai apoi ţăranilor. De asemenea lucrătorii de pe domeniu şi cei care au avut case în câmp au fost împroprietăriţi cu grădini în partea dinspre Nădab a satului. Prima casă clădită în acel loc a fost a lui Pavel Micula (Ploaţa), în 1927. Acum în acea parte de sat există 45 de cae. Câteva familii de ţigani au fost aşezate pe marginea drumului, spre Şimand. (Monografie Cintei).

Reforma agrară nu a satisfăcut decât în mică măsură nevoia de pământ a Cinteienilor care posedau în medie sub 5 hectare (nouă holde şi un sfârtai) de teren agricol. Dar existau diferenţe de proprietate destul de mari, 425 familii deţineau 535 hectare iar alte 17 familii 264

hectare. Între familiile bogate se numărau Blaga Gheorghe cu 52 hectare (cel mai bogat), Blaga Ioan, Somoşan Aurel, Păcurar Ioan (Şumuleţiu) cu 40 hectare, Teodor Şuteu etc. În aceste condiţii majoritatea gospodăriilor erau de subzistenţă, puţine produse fiind destinate valorificării pe piaţă. Cele mai cultivate erau în continuare cerealele, cu o oarecare extindere pentru sfecla de zahăr, tutun, cînepă. Camera agricolă din Chişineu-Criş a realizat în 1929 pe una din proprietăţile lui Teodor Şuteu un „câmp de încercare" pentru soiuri de grâu productive. Şi ca o noutate absolută în zonă, la Ferma Dohangia a fost introdus în cultură, în 1940, bumbacul, de către un proprietar in Socodor. În 1938 în Cintei au existat şi 9 cultivatori de viermi de mătase care au obţinut 215 kg de gogoşi. Cinteiul a fost recunoscut şi prin crescătorii de albine care au obţinut producţii record de miere de albină la nivelul întregii ţări. În 1944 Barz Ioan a obţinut de la cele 200 familii 18 măji de miere (Catiţa Barz), iar în acelaşi an Aurel Riviş a obţinut 7 măji de miere de la 150 familii de albine. (Eliţa Riviş). Unul din marii albinari a fost şi Gheorghe Păcurar.

Cinteienii posedau şi multe animale, cirezile de vite, hergheliile de cai, turmele de porci şi oi împânzind câmpul dinspre Şimand până departe în zare. Pentru îngrijirea animalelor erau angajaţi dintre oamenii săraci, fără pământ, boitarii, ciurdarii, stăvarii, porcarii, păcurarii plătiţi în bani şi bucate. Pămînturile erau lucrate în continuare cu mijloace tradiţionale uneltele principale folosite erau plugul, grapa, sapa secera manuală, însămînţatul cu mâna. Treieratul a început a se executa tot mai mult cu batoza, fiecare gospodar îşi clădea stogul în grădina proprie unde era „călcat" apoi cu respectiva maşină. Intersant este faptul că a continuat să fie folosit acelaşi termen, „călcat", din vremea când operaţiunea aceasta se executa prin călcare de către o pereche de cai. Recoltatul porumbului se făcea în continuare manual. Pentru transport erau folosiţi caii care trăgeau căruţele cu roţi din lemn peste care se trăgea un cerc de metal. Şi la celelalte munci erau folosiţi tot caii (arat, semănat, grăpat etc), şi menţionăm în mod special acest lucru pentru că pe Valea Crişului în sus boii erau animalele de povară cele mai frecvente. Pentru acea vreme folosirea cailor era un semn de prosperitate.

Surplusul de producţie era valorificat în continuare pe pieţele tradiţionale,- cu excepţia sfeclii de zahăr şi tutunului,- din Chişineu-Criş, Şimand, Zărand, Pâncota, Ineu. În anul 1933 pe piaţa Chişineului o maja de grâu (100 kg) s-a vândut cu sume cuprinse între 300-630 lei iar o maja de porumb cu 160-175 lei. Producţiile medii în zonă au fost în 1936 de 1543 kg la ha, la grâu şi 1508 kg la orz. Tot în 1933 preţul unui cal varia între 6000-7000 mii lei pe piaţa din Chişineu iar la Pâncota şi Ineu se vindea cu 4000 lei. Porcul se vindea la Chişineu cu 15 lei pe kg iar viţelul cu 7 lei pe kg.

Spre comparaţie, un hectar de teren arabil costa în zona Chişineului în 1934, între 15-18 mii lei iar o grădină 50-80 mii lei, iar preţul unei zile muncă în acelaşi an era de 20-30 lei bărbaţii şi 20-25 lei femeile., o zi muncă cu o pereche de cai se plătea cu 51 lei iar argatul cu 47 lei.

Exista în continuare şi schimbul de produse în natură. Mai ales înspre toamnă dinspre Munţii Apuseni veneau în sat moţii cu carele lor cu coviltir, încărcate cu fructe, vase de pământ, cherestea, unelte din lemn etc care erau schimbate cu cereale, după o tocmeală la faţa locului. Moţii erau angajaţi la muncă contra produse în perioada secerişului şi a culesului porumbului.

Progresul în agricultură a fost lent dar totuşi vizibil, statul, prin camerele agricole promova soiuri productive de cereale şi rase de animale cu caracteristici îmbunătăţite. Specialiştii Camerelor Agricole recomandau ca în fiecare comună 2-3 plugari să facă încercări deoarece „ştiinţa nu se opreşte ci merge înainte". (Al Mihalca, vol II). Erau recomandate, de exemplu, soiurile de grâu Bankut şi Odvoş. La primăria comunei sosea în mod gratuit „Buletinul agricol", publicaţie editată de C.A. a judeţului Arad. Se promova în acest buletin, printre altele, oaia karakul despre care se spunea că e mai puţin pretenţioasă decât oaia merinos sau ţurcană.

Progresul, atâta cât a existat a fost întrerupt brusc de intrarea României în războiul al II-lea mondial care a oprit investiţia în agricultură, caii au fost rchiziţionaţi, s-au impus dări

obligatorii şi prestaţii în muncă iar bărbaţii tineri au fost duşi pe front. În vara anului 1944 la Cintei se raporta un deficit de 60 de lucrători agricoli (Antoniu Martin). Agricultura acelui timp era aproape total dependentă de capriciile naturii şi a molimelor de tot felul. O adevărată calamitate naturală s-a abătut asupra judeţului Arad în 1932 ca urmare a revărsării Crişului Alb, Cigherului şi Mureşului. A suferit Cinteiul, dar şi comunele Ineu, Gurba, Seleuş, Zărand, Şicula, Chereluş, Nădab, Mişca, Socodor, Pil, Vărşand. Grâul a fost compromis în aşa măsură încât în Cintei copiii erau trimişi la şcoală cu mălai în traistă (Olariu Marta). În anul următor a fost în schimb, o mare secetă care a avut urmări negative asupra producţiei, în plus musca columbară s-a întins în toate satele producând mari pierderi în rândul animalelor. Tot în acel an cu atâtea încercări pentru oameni, pesta porcină a bântuit şi la Cintei. În 1935 efecte negative asupra agriculturii a avut valul de frig abătut asupra întregii ţări dar manifestat şi mai puternic în judeţul Arad. Temperatura a coborît brusc în noaptea de 2 spre 3 mai, rămânând coborâtă şi în zilele de 3, 4 şi 5 mai. S-a ajuns la minus 7 grade la Chişineu şi minus 9 grade la Şofronea, încât toate culturile au avut de suferit. (Aradul – permanenţă în istoria patriei). Pentru combaterea acestor fenomene naturale oamenii apelau mai degrabă la divinitate decât la mijloace agrotehnice. Atunci când seceta bântuia cu putere preotul satului scotea din biserică praporii şi îmbrăcat în odăjdiile preoţeşti „înarmat" cu cădelniţa ieşea pe holde, însoţit de popor, rugându-se pentru ploaia binefăcătoare. Sau se apela la mijloace de sorginte păgână precum dansul „paparudelor", jucat de obicei de ţigănci îmbrăcate cu fâşii de hârtie colorată şi cu frunze, care executau un dans ritualic şi rosteau un descântec în timp ce erau udate: "păpărudă rudă, vină de mă udă..."

Mai existau însă şi „calamităţi" produse de oameni; impozitele ridicate, preţurile mici ale produselor agricole, abuzurile autorităţilor, furturile etc.

Reforma din 1921 i-a legat pe ţărani şi mai mult de pământul din proprietate care a devenit sursa principală pentru asigurarea subzistenţei. Lupta pentru pământ devenise principalul obiectictiv al fiecăruia. Mai multe hectare însemna un trai mai bun, o poziţie socială de frunte şi o garanţie pentru un viitor mai liniştit.

Politica în sat

Intrarea în România Mare a schimbat complet şi alcătuirea politică din Transilvania. Dacă până în 1918 lupta politică se dădea între partidele ungureşti şi Partidul Naţional Român, adică avea un puternic caracter naţional, după 1919 şi în Cintei îşi fac apariţia partidele româneşti din vechiul regat, între care cel mai bine reprezentat a fost Partidul Naţional Liberal, care a dat pe primarul, Pavel Şerban , în anii 1920. După 1926 când Partidul Naţional Român se unifică cu Partidul Ţărănesc, formând Partidul Naţional Ţărănesc, ţărăniştii, cum avea să li să spună, devin cei mai puternici, unul dintre fruntaşii lor fiind Şuteu Teodor, născut în 21 martie 1887, care începând de la alegerile din 1928 devine primar şi apoi rămâne în această funcţie şi în deceniul următor. În timpul său s-a dat în folosinţă Şcoala generală, deasemenea a elaborat un proiect de construire a unui pod peste Crişul Alb, spre Irtaş, adunându-se în acest scop 400000 lei, dar până la urmă nu s-a mai realizat nimic din cauza vremurilor potrivnice. (Ioan Şuteu). Un alt fruntaş politic a fost şi Mihai al Albuţiului care ajunge şi el pentru o perioadă mai mică primar. Programele diferitelor partide erau promovate şi prin intermediul gazetelor „Românul", „Dreptatea", „Liberalul". În anii treizeci îşi face simţită prezenţa şi gruparea naţionalistă „Garda de Fier, sau „legionarii", numiţi după vechiul nume de „Legiunea Arhanghelului Mihail". Şef de cuib al acestora a fost Gheorghe Varga, comerciant în Cintei. Cu cămăşile lor verzi, cu centură, s-au făcut remarcaţi prin parăzile publice în cadrul cărora intonau cântece patriotice sau prin participarea la muncă voluntară, la curăţirea păşunii, repararea străzilor etc.. Legea electorală pusă în aplicare în teritoriile alipite României în august 1919 era bazată pe votul universal, direct, egal, secret şi obligatoriu la care participau bărbaţii care au împlinit vârsta d 21 de ani. Ca urmare alegerile erau resimţite în întregul sat. Oamenii erau slab informaţi în legătură cu obiectivele plănuite de fiecare partid, diferenţa era făcută de numele candidatului şi mai ales de „forţa mijloacelor nepolitice. „Când se făceau alegeri se luptau ţărăniştii cu liberalii şi cine plătea mai multă

băutură rămânea pe picioare. Muzica dădea tonul în ziua aceea”(Petru Ardeu). În 22 aprilie 1934 a fost organizată o manifestaţie de către Liga Antirevizionistă împotriva politicii iredentiste desfăşurată de Ungaria, care căuta recuperarea teritoriilor pierdute. Şcolarii şi străjerii au susţinut programe culturale cu cântece şi poezii patriotice. Democraţia perlamentară nu a rezistat prea mult în România pentru că în februarie 1938 regele Carol al II-lea desfiinţează partidele politice existente până atunci şi înfiinţează propriul partid, Frontul Renaşterii Naţionale. Timp de câteva luni, din septembrie 1940 până în ianuarie 1941 la conducere se află legionarii, asociaţi cu generalul Ion Antonescu. În repetate rânduri începând cu 1939 rezervişti sunt tot mai des mobilizaţi iar tinerii intensifică pregătirea premilitară. La orizont se iviră norii negri ai războiului.

Din nou la război

La 22 iunie 1941 mareşalul Ion Antonescu, conducătorul statului român, a ordonat: „Soldaţi români treceţi Prutul”. Armatele a treia şi a patra au fost puse în mişcare în contra Uniunii Sovietice pentru eliberarea Basarabiei. Zeci de tineri din Cintei au fost mobilizaţi în perioada imediat următoare, cei mai mulţi plecând pe front cu Regimentul 85 infanterie de la Ineu şi Regimentul 93 Infanterie de la Arad, încadrate în Divizia 1 infanterie română, din care au mai făcut parte Regimentul 5 Vânători din Deva, Regimentul 38 Artilerie Timişoara şi 3 Transmisiuni Deva, unităţi care au făcut drumul de la Prut până în Stepa Kalmâkă, la sud de Stalingrad, unde aveau să participe la cea mai mare bătălie din cel de-al doile război mondial, împreună cu armata a patra română. Acolo, în ziua de 20 noiembrie 1942, Divizia întâi a suportat greul unui contraatac efectuat de două armate sovietice, încadrate cu numeroase divizii de tancuri, şi de artilerie grea. Celebrele Katiuşe si-au făcut debutul spulberând totul în cale, măturând frontul metru cu metru. Românii nu au rezistat prea mult timp cumplitului atac din ziua geroasă şi întunecată de ceţuri grele ale acelui teribil noiembrie şi puţinii care au scăpat teferi din bombardament au luat-o la fugă prin zăpada bătătorită. Olariu Ioan-Valeriu din Regimentul 85 infanterie, grav rănit, a fugit şi el dar nu a rezistat prea mult, căzând rănit şi apoi pierind undeva în apropierea localităţii Kotelnikovo.

A fost unul dintre miile de români care nu au avut parte de o înmormântare creştinească şi de un mormânt la care să se poată închina cei dragi.”Norocul” a fost însă de partea lui Florea Zdrendea care a fost rănit cu câteva ore înaintea atacului principal şi astfel părăsind prima linie a frontului în căutarea postului de prim ajutor a reuşit să scape cu viaţă, după ce a fost internat mult timp prin spitalele de campanie. În cursul întregului război, pe câmpurile de bătălie de la Odesa Stalingrad, Crimeea, Cotul Donului, Moldova, Transilvania, Ungaria, Cehoslovacia au pierit 41 de tineri cinteieni, mulţi dintre ei au fost îngropaţi în gropi comune, fără o cruce la căpătâi şi astfel niciodată identificate. A fost o tragedie imensă care a lăsat răni adânci şi nevindecate vreodată.(vezi lista cu cei căzuţi, la Anexe).

Între cei care au avut şansa de a se întoarce acasă la familii s-au numărat Bej Dumitru, a luptat în Rusia; Balaban Ioan, rănit în Germania; Moţ Petru, rănit în Rusia; Păcurar Pătru; Vărşăndan Ioan, prizonier 3 ani în Rusia; Ionaş Gheorghe, prizonier 4 ani în Rusia; Ursoi Pavel, a luptat în Vest; Zdrenghea Ioan, Lingurar Gheorghe; Lingurar Ioan; Ardelean Petru; Somoşan Petru.

Războiul avea să cuprindă în vâltoarea lui şi comuna Cintei. Înspre amiaza zilei de 13 septembrie 1944, în timp ce unii se aflau pe câmpuri, alţii în pădure la tăiat lemne sau cu vitele la păşune, etc. o veste teribilă străbate satul de la un capăt la altul: „Vin ungurii!”. Şi parcă mânaţi de spaime ancestrale oamenii Cinteiului au plecat în goana nebună a cailor cu căruţele spre casă unde încărcând în mare viteză un sac de făină, un „dărab” de clisă, câteva haine şi o samă de nădejdi au pornit pe drumul băjeniei spre est, căutând calea codrului la Beliu, Tauţ, Nadăş, Agrişul Mare. În urma lor se precipitau cei din Nădab, Vărşand, Chişineu. „În 1944 când or venit ungurii am încărcat cocia cu saci de făină, cu clisă, am înhămat patru cai şi cu cocia plină eu tata şi cu mama ne-am dus la Agrişul Mare” (E. Riviş). Cei mai curajoşi au rămas acasă să-şi apere gospodăriile de presupusele jafuri. Nu a fost însă cazul

pentru că ungurii nu au făcut prădăciuni, după ce au intrat în sat, deoarece nu credeau nici ei într-o reuşită a pornirii lor războinice. După câteva zile ungurii s-au retras, în sat intrând în 19 septembrie, unităţile române precedate de cele sovietice, care au fost primite de locuitori cu pâine şi sare.

Sfârşitul Comunei

Puţini oameni bănuiau cele ce aveau să urmeze în urma ocupaţiei sovietice. Doar aceia care au fost pe front şi au revenit în sat, mai ales prizonierii de război, intuiau câte ceva, pentru că ei au văzut la faţa locului modelul social propus de comunişti. Ostaşii armatei roşii încartiruiţi în sat în drumul lor spre front se purtau ca nişte oameni care erau departe de casă de luni sau chiar ani, adică oarecum sentimentali, cu copiii mai ales, dar şi puşi pe furtişaguri ori se pretau chiar la rechiziţii de animale (cai) şi mijloace de transport. „Noi am dormit în pod iar ruşii în casă, dar nu or făcut cine ştie ce prostii. Ştiu că în târnaţ aveau şi o maşină de scris"(Marta Olariu). Când or venit ruşii au căutat în butoaiele cu miere de albine crezând că acolo se află vin, dar negăsind băutură au luat totuşi câteva găleţi cu miere şi le-au cărat peste drum unde erau cazaţi şi tot drum de miere o fost până la ei" (E. Riviş) Sovieticii au adus cu ei însă şi ideile de schimbare în sens comunist, la care au aderat rapid şi unii români, mai ales muncitorii de la oraşe şi puţini dintre sărăcimea satelor, adică aceia care nu erau prea mult legaţi de proprietatea asupra pământului şi erau ademeniţi cu promisiunile de egalitate şi dreptate prin împărţirea averilor.

Imediat după încheierea păcii care a avut loc în noaptea de 8 spre 9 mai 1945 au început să sosească acasă soldaţii mobilizaţi, iar mai târziu şi prizonierii de război, unii dintre aceştia din urmă au stat ani de zile în lagărele sovietice.

În sat puţini erau aceea care puteau să prezică cele ce vor urma, schimbările pe care oamenii aveau să le suporte. Cei mai mulţi şi-au reluat preocupările din timp de pace în speranţa unor vremuri mai bune. Au existat însă şi oportunişti care s-au orientat repede spre noile tendinţe de schimbare socială astfel că şi la Cintei partidele de stînga, respectiv Patidul Comunist şi Partidul Social Democrat şi-au înfiinţat filiale, la fel şi Frontul Plugarilor. Ţărăniştii şi Liberalii s-au reactivat sperând că vor reveni la guvernare. În anii de tranziţie 1945-1947 se vorbea mult în gazete de democraţie, libertate, dreptate iar la şcoală se începeau încă lecţiile cu imnul regal. În sat şi-au făcut apariţia diverşi activişti de la oraş care îndemnau ţăranii să-şi cultive pământul şi răspândeau idei nemaiauzite de schimbare în favoare celor săraci, care presupuneau şi schimbarea ordinii de drept. Pământ de împărţit nu mai exista aşa că nu mai putea fi nimeni ademenit cu reforma, cu împărţirea moşiilor. Prima instituţie importantă creată în spiritul noilor idei a fost cooperativa de consum, care a luat fiinţă în 1946, cu 276 acţiuni, totalizând 1.002.000 lei. În anii următori cooperativa, care s-a numit „30 Decembrie", după data detronării regelui, şi-a mărit potenţialul la 712 membri, cu un fond social de 36 mii lei şi marfă în valoare de 806 mii lei (este vorba de valuta de după stabilizarea monetară). Deasemenea ea şi-a extins mult domeniul de activitate cuprinzând şi monopolizând vânzarea şi achiziţia de mărfuri generale, mai ales după dispariţia prin naţionalizare a celor două prăvălii în funcţiune până după război. Din 1948 şi până în 1964 pe lângă cooperativă au funcţionat şi o lăptarie care achiziţiona lapte şi prepara brânză şi un centru de colectare a plantelor medicinale, înfiinţat în 1945. (monografie Cintei).

Dar măsura care va afecta în mod decisiv viaţa satului şi va provoca mari perturbări sociale va fi hotărârea din 3-5 martie 1949, luată de de plenara Partidului Muncitoresc Român de cooperativizare a agriculturii, după modelul sovietic al colhozurilor, cunoscute deja de cei care au fost cu războiul prin Rusia. Pe când încă nu se oblojiseră bine rănile războiului şi nu trecuseră efectele marii secete care lovise agricultura românească în anii 1946-1947 se punea problema unei noi forma de proprietate asupra pământului, care avea să lovească în primul rând în gospodăriile cu suprafeţe mai mari, în aşa numiţii chiaburi. Pentru că propaganda comunistă a vremii nu a reuşit să lămurească oamenii să intre de bunăvoie în colectiv, cum i

se spunea noii formule de asociere, au început să umble prin sat tot felul de echipe alcătuite din activişti veniţi din alte localităţi sau de la raion care făgăduiau dar şi ameninţau pe recalcitranţi. Aşa s-a reuşit ca în octombrie 1952 să se asocieze 42 de familii cu 130 de hectare, adică 9,3 la sută dintre familii, care deţineau 7,2 la sută din suprafaţa agricolă. Acestora li s-au creeat facilităţi importante cu scopul de a atrage şi alţi cetăţeni în Gospodăria Agricolă Colectivă. Astfel s-au raportat producţii mari la hectar, de 1800 kg grâu şi 3000 kg de porumb. Procesul de colectivizare a fost forţat şi cu ajutorul „cotelor" impuse proprietarilor de pământ, care trebuia să dea statului părţi importante din recolta de cereale şi din producţia de carne, lapte, ouă, lână etc. Partea care trebuia predată la bazele de recepţie creştea procentual cu fiecare hectar de pământ deţinut, iar contravaloarea era de până de 10 ori mai mică decât preţul de pe piaţă. În 1958 Ioan Riviş a fost impus pentru 22,5 hectare cu 17 tone de grîu şi 800 kilograme de carne. (mărturie Ioan Riviş, bon 258). S-a ajuns ca ţăranii să „fure" din propria recoltă ca să aibă cu ce trăi, sau să consume „grâu de a doua". Pentru lămurirea ţăranilor să intre în colectiv s-a recurs şi la măsuri administrative care constau în impunerea de prestaţii în muncă la diverse obiective sociale: drumuri, poduri, curăţirea păşunii, construcţii, neînscrierea copiilor la şcolile de la oraş etc. Fiscul umbla prin sat cu căruţa după impozite pentru a încărca diverse bunuri din gospodărie contra sumelor datorate statului. „Când fiscalăşul era văzut prin sat ca la o comandă porţile se închidau şi oamenii dispăreau. Înainte de a merge la puşcărie (1951 n.n.) din 200 de kilograme de grâu îţi lua jumătate. Dar după ce te achitai de cotă anul următor ţi-o mărit-o. Noi am avut prin 50-51 70 măji de grâu şi nu am adus acasă nici un sac, nici măcar de-a doua. Ca să avem ce mânca mergeam la Arad după pită cu sacul. Odată am stat 3 zile şi am făcut rost de trei pite negre. (Ioan Şuteu).

Pentru ca noua politică să fie susţinută şi implimentată în decmbrie 1950 s-au constituit Sfaturile populare, deputaţii fiind desemnaţi în alegeri în care era un singur candidat impus de Partidul Comunist, iar în 1949 s-a înfiinţat miliţia care a luat locul jandarmeriei. Serviciul militar era obligatoriu, de doi şi apoi de trei ani, iar aceia dintre recruţi care nu aveau un dosar bun făceau armata în detaşamente de muncă forţată. (Olariu Pavel, Păcurar Gheorghe, penticostali).

Rezistenţa la noua politică a fost înăbuşită şi prin răspândirea terorii prin arestarea şi condamnarea celor care făceau „agitaţie contrarevoluţionară" în aşteptarea americanilor . Între cei care au cunosut regimul aspru al închisorilor ca deţinuţi politici amintim pe: Pop Simion, mort la Canal; Cărăbaş Dumitru condamnat la 6 ani, mort la Gherla; Şuteu Ioan condamnat 6 ani temniţă; Iustin Ştir, condamnat la 12 ani; Varga Gheorghe, fost legionar, 15 ani temniţă grea din care a efectuat 8 ani; Bej Teodor, devenit preot în Cil, fost legionar, 15 ani închisoare, Bej Gheorghe 2,5 ani închisoare la Canal.

Ca o formă intermediară de asociere până la înscrierea în colectiv s-a înfiinţat în 16 iulie 1957 întovărăşirea „Drumul Belşugului", care cuprindea iniţial 37 familii. În această formulă pământul se lucra în comun iar recoltarea se făcea individual. Pentru ca oamenii să fie mai bine supravegheaţi la treieratul grâului acesta se făcea pe o arie comună şi prima dată se ducea cota la baza de recepţie. În anul 1962 ultimii „rezistenţi" s-au înscris în Gospodăria Agricolă Colectivă „Drumul lui Lenin", care mai târziu s-a numit Cooperativa Agricolă „Crişul Alb".

Desigur nu se poate nega şi faptul că cei mai săraci au dus-o mai bine în noua formulă de exploatare a pământului, mai ales că ei aveau şi funcţiile mai importante şi muncile cele mai bine retribuite. De asemenea cotele către stat au fost suprimate iar oamenii au fost scutiţi de plata impozitului funciar. Şi averea CAP-ului, noua denumire a coletivei, a crescut cu anii astfel că în 1974 aceasta se ridica la 4 grajduri pentru vaci, 1 grajd pentru cei 100 de cai, o maşină „Steagul Roşu", o maşină „Molotov", un tractor cu două remorci, ateliere de fierărie, lemnărie etc. Preşedinţii CAP-ului au fost începând cu 1952: Raţ Ilie, Herlea Ioan, Jurcă Gheorghe, Petrişor Ioan, Haş Petru, Mercea Avram, Goldiş Ioan, Herlea Ilie, Puşcaş Ioan, Iluna Petru.

Între celelalte măsuri cu caracter social luate în acea perioadă a fost înfiinţarea, la 1 septembrie 1951, a grădiniţii de copii, prima educatoare fiind Chirilă Ana (Iluna Ana), care avea în grijă 50 de copii. În 1957 s-a construit şi un nou local pentru grădiniţă. În 1953 s-a dat în folosinţă clădirea căminului cultural, care a costat 60 mii lei şi la a cărei construcţie s-au folosit materiale din clădirea notarială şi din demolarea unui conac.(monografie Cintei). A luat fiinţă şi dipensarul local comunal la care au fost repartizate cadre medicale calificate. Prin intermediul acestuia s-au luat măsuri medicale profilactice de vaccinare, sau, cum a fost cazul în 1958, de izolare a bolnavilor de scarlatină în clădirea căminului cultural.

Din cauza numeroaselor bălţi pe teritoriul satului Cintei existau în 1950 87 de poduri şi podeţe, iar pentru desecare s-a construit, în 1956, un canal pe lângă digul Crişului, de-a lungul drumului spre spre Sintea Mică, iar peste Balta Mare, la Pogănele, a fost ridicat un pod de ciment. Între anii 1955-1956 în Cintei s-a introdus curentul electric, o contribuţie importantă la acest demers civilizator având inginerul Gheorghe Riviş, originar din Cintei. Până în 1974 s-au ridicat 156 de case care, în mare parte, au fost electrificate.

Creşterea calităţii vieţii a fost posibilă şi datorită faptului că mulţi cinteieni lucrau la diverse fabrici în oraş şi pentru că existenţa colectivului a despovărat ţăranul de impozitele grele plătite până atunci. Pentru uşurarea deplasării s-a înfiinţat o linie de autobuz care făcea legătura cu Chişineu Criş şi Arad.

O altă măsură luată de regimul de „democraţie populară" cum i se spunea în propaganda oficială, a fost reîmpărţirea administrativă a teritoriului României. Au luat fiinţă în anul 1950 regiunile şi raioanele. Comuna Cintei a făcut parte din raionul Chişineu Criş şi din regiunea Arad, până în 1956, după care regiunea Arad s-a desfiinţat şi raionul Chişineu Criş a fost integrat regiunii Crişana, cu reşedinţa la Oradea. În 1968 a avut loc o nouă reorganizare administrativ-teritorială care a constat în dispariţia raioanelor şi înfiinţarea judeţelor. Din păcate în acest an comuna Cintei, cu o existenţă seculară, este desfiinţată, devenind un sat în componanţa comunei Zarand, judeţul Arad. Urmează o perioadă de stagnare şi depopulare a satului prin migraţia masivă a tinerilor la şcolile din Arad şi Chişineu Criş şi angajarea lor în marile întreprinderi.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan- Istoria Românie, compendiu, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2004

Constantin C. Giurescu - Istoria românilor, Fundaţia regală pentru literatură şi Artă, Bucureşti 1942

Istoria militară a poporului român (colectiv), volI-VI, Editura Militară, Bucureşti 1984

Mircea Muşat, Ion Ardeleanu - de la Statul geto-dac la statul român unitar, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1983

Istoria României, vol II, Editura Academiei, Bucureşti 1962

1.Aradul, permanenţă în istoria patriei, Arad, 1978

2. Studii privind istoria Aradului. Editura politică, Bucure;ti, 1980

3.Alexandru Roz, Aradul- cetatea Marii Uniri, E Mirton, Timişoara, 1993

Capitolul Cintei înainte de Cintei

4 Complexul Muzeal Arad, Repertoriul arheologic al Mureşului Inferior, Judeţul Arad, Editura Orizonturi Universitare, Timişoara, 1999

5. Studii privind istoria Aradului (colectiv), Editura Politică, Bucureşti 1980

6. Ştefan Pascu – Voievodatul Transilvaniei, vol I, ed a II-a, Cluj 1977

7. Cronica Notarului Anonymus, Faptele ungurilor, traducere Paul Lazăr Tocilescu, E Miracol, Bucureşti 1996
8. Istori militară a poporuluzi român, vol I
9. Ziridava nr, 11, Arad 1979, pg 125, 243
10. Ziridava nr 12, Arad 1980, p74, 85, 97
11. Ziridava nr 6, p 73, p 89
12. Ziridava nr 10, I.H. Crişan- Dacii în zona Aradului, Arad 1978, p 45-128
13.Monografia comunei Zarand, mss aflat la Şcoala Generală

Începuturile
14 Coriolan Suciu, Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania, vol A-N, Bucureşti 1967
15. Marki Şandor, Arad Varmegye Szabad Kiralyvaroş tortenete, vol I, 1892
16. Al Roz, Eugen Gluck, Dicţionarul istoric al localităţilor din judeţul Arad, Editura Univerităţii Vasile Goldiş, Arad 1997
17. Iorgu Iordan, Indicatorul localităţilor din România, Editura Academiei, Bucureşti 1974
18. Pal Engel, Regatul Sfântului Ştefan – Istoria Ungariei Medievale, Editura Mega, Cluj-Napoca 2006
19. David Prodan, Iobăgia în Transilvania, vol II, sec XVI
20. Ştefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol I, ed a II-a, Cluj 1972, p 133-134, 149
21. Călători străini despre Ţările Române, vol VI
22. Ioan Coste, Ioan Godea – Lunca Teuzului-Mocirla, E Litera, Bucureşti 1990
23. Ioan Motorca – Cercetări şi date monografice privitoare la comuna Seleuş
24. Revista Studii şi Articole de istorie XXVII-XXVIII, Bucureşti 1974
25.Teodor Voştinaru, monografia comunei Şiria, Editura Fundaţia Culturală Ioan Slavici, Arad 1996
26. Gheorghe Cămăraş, monografia comunei Cintei mss aflat la Şcoala Generală
27. Alexandru Mihalca, Aspecte din Istoria Agrară a judeţului Arad, vol I, Arad 1995
28. Ziridava nr XIII, Arad 1981

Pe drumul modernizării
29.Gheorghe Ciuhandu – Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri, E. Diecezana, Arad 1940
30.Nicolae Iorga, Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria, vol I, E. Saeculum IO, Bucureşti 2006
31. Marki Şandor, op.cit
32. Dicţionarul istoric al localităţilor din judeţul Arad, op. cit
33. Aspecte din istoria agrară a judeţului Arad, vol I, op.cit.
34. Ziridava nr 8, Arad, 1977, p 125-165
35. Realităţi istorice din vestul şi nord vestul Transilvaniei, studii şi documente (colectiv), Vasile Goldiş University Press, Arad 2006, p 180-262
36. Monografia comunei Cintei, op.cit.
37 Monografia comunei Zarand op.cit.
38, Ioan Motorca, op.cit.
39. Ziridava nr. 10, Arad 1978, p 215-221
40. Ziridava nr 11, Arad 1979, p 285
41. E. Gluck, Meleaguri arădene, Arad 1973
42. Revista Catedra, Arad 1972, Conscripţii medievale arădene

În vremea Revoluţiei

43. Istoria Transilvaniei, vol I, Edit. George Bariţiu, Cluj-Napoca 1997, vol I, cap VIII.
44. Monografia oraşului Arad, Arad 1999
45. Vasile Popeangă – Şcoala românească din părţile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea – 1821.-1867
46. Teodor Voştinaru, monografia comunei Şiria, op.cit.
47. Ioan Motorca, op. Cit.
48. Din istoria mişcării muncitoreşti (documente arădene), 1821-1918, E Facla, Timişoara 1981, p 161
49. Revoluţia europeană de la 1848 reflectată în presa arădeană, E. Politică, Bucureşti 1985

Libertate şi sărăcie
50. Erich, Zollner, Istoria Austriei, vol II, Bucureşti 2000
51. Arhivele Satului arad, registrele de stare civilă
52. Studii şi articole de istorie nr. 4, Bucure;ti 1962, p 115
53. Studii şi articole de istorie, nr. XXVII/XXVIII, Bucureşti 1974
54. Gheorghe Cămăraş, monografie Cintei
55. Aspecte din istoria agrară a judeţului Arad, vol I, op cit.
56. Aradul permanenţă în istoria patriei, op. cit.

Cinteiul românesc
57. Vasile Netea - Spre unitatea statală a poporului român, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucure;ti 1979
58. Eugen Gluck, Alexandru Roz – Aradul muncitoresc, E. Politică, Bucureşti, 1982
59. Din istoria mişcării muncitoreşti (documente arădene), 1821-1918, E. Facla, Timişoara 1981, p. 161
60. Vasile Popeangă – Aradul centrul politic al luptei naţionale din perioada dualismului (1867-1918), E. Facla, Timişoara 1978
61. Aradul şi mişcarea memorandistă vol I-IV, Universitatea populară, Arad 1974-1978.
62.Alexandru Roz - Războiul neatârnării 1877-1878, Arad 1978
63.Alexandru Roz- Aradul cetatea Marii Uniri, E.Mirton, Timişoara 1993
64. Arhivele Statului Arad – Aradul în lupta pentru eliberare socială şi naţională II, Arad 1980
65. Ziarul "Tribuna" din 1894, 1905, 1906
66. Arad Kozlony, 1904
67. Gura Satului, 1868, ian 1869, 1870

De la război la Unirea cu România
68. Aradul – permanenţă în istoria patriei op. cit.
69. Marin C. Stănescu, Alexandru Roz – Prizonieri şi voluntari români din primul război mondial şi marea Unire de la 1918, Vasile Goldiş University Press, Arad 3003
70. Alexandru Roz – Consiliul Naţional Român Central şi Gărzile Naţionale Române din Arad – 1918, Editura Dacia, Cluj Napoca 1993
71. Antoniu Martin - Economie şi societate în judeţul Arad. Un studiu asupra agriculturii anilor 1944-1948, Editura Mirador, Arad 2004
72. Alexandru Mihalca – Aspecte din istoria agrară a judeţului Arad (partea a II-a), Editura Multimedia, Arad 2001
73. Arad Közlöny, 1904
74. Românul, noiembrie 1918
75. Gazeta Poporului, decembrie 1918

76. Monografie Cintei op. cit.

77. Extrem de importante au fost mărturiile obţinute de la: Petru Ardeu (n. 1920), Florea Zdrendea (n. 1919, Nicolae Şerban (n. 1908), Olariu Marta (n.1922), Olariu Pavel (n.1932), Ioan Şuteu (n. 1924), Catiţa Barz, Gheorghe Bej (n. 1924).

Oamenii locului

Izvoarele istorice medievale pomenesc, începând cu secolul al XIII-lea, despre existenţa în zona dintre Mureşul inferior şi Crişul inferior a populaţiei valahe (româneşti) ortodoxe sau schismatice cum i se mai spune. Şi nu avem nici o îndoială că şi Cinteiul a fost populat încă de la întemeierea sa de etnia românească, chiar dacă primele izvoare nu arată în mod explicit acest lucru.

Primele informaţii detaliate despre felul de a fi al românilor de pe aceste meleaguri - înfăţişarea, mentalitatea, modul de viaţă, credinţa - le aflăm începând cu secolul al XVIII-lea, când înalţi funcţionari ai imperiului austriac trimit autorităţilor informări privitoare la oameni şi situaţia lor materială şi financiară în scopul fixării dărilor către stat şi stabilirii politicilor de dezvoltare a regiunii.

În demersul nostru pentru cunoaşterea celor care ne-au fost strămoşi îndepărtaţi ne bazăm mai mult pe informaţiile provenite din surse neutre, spre a ne feri de autoaprecierile care ar face mai puţin credibile judecăţile de valoare ce se impun.

Sigur, oamenii îşi moştenesc calităţile în primul rând prin transmitere genetică de la înaintaşi dar ei sunt şi produsul educaţiei şi al mediului înconjurător, de aici şi diferenţele care există între indivizi şi între diferitele comunităţi.

Cinteiul după cum am arătat se află aşezat într-o regiune de câmpie bogată în ape şi păduri, populată de numeroase animale şi păsări sălbatice. Dar iată ce spune spre sfârşitul secolului al XVIII-lea J. M. von Fassbinder, consilier al curţii imperiale de la Viena despre zona dintre Criş şi Mureş: „Moşiile camerale modeneze (arădene, n.a.) se numără cu drept cuvânt printre cele mai frumoase, mai rodnice şi mai sănătoase ţinuturi din lume şi există imperii colosal de mari care nu se pot mândri cu această fericită aşezare geografică şi cu această extraordinară bogăţie a naturii întrunită aici pe o întindere de aproximativ 60 mile pătrate".

Dar, spune autorul în continuare „este de necrezut că în acest ţinut binecuvântat cu un sol atât de fertil, cu aşezare geografică favorabilă comerţului, cu râuri navigabile care oferă posibilitatea de desfacere a produselor cu câştig, există oameni care se luptă cu foamea, umblă acoperiţi în zdrenţe şi sunt seceraţi primăvara ca muştele din cauza scorbutului şi altor boli provocate de mijloacele de hrană neîndestulătoare şi dăunătoare" pentru că, spune von Fassbinder „românii nu mai ies din mămăligă, borş de tărâţe (cihere), ceapă, fasole fiartă în apă, căreia numai în zile bune îi adaugă ceva grăsime".(Ziridava, nr 10, p.215)

În asemenea condiţii trăiau oamenii despre care J.J Ehrler în lucrarea „Banatul de la origini până acum", apărută în 1774, ne spune că „sunt de la natură supli, înalţi, puternici şi frumoşi" iar Francesco Griselini, care face o vizită prin Banat la 1774 afirmă şi el că „românii sunt puternici şi bine făcuţi la trup, cel mai adesea cu o înfăţişare plăcută şi bărbătească". El descrie şi felul de a se purta al acestora: "Ei poartă părul lung, cu cărare deasupra frunţii. La tâmple părul le atârnă atât de mult încât nu rareori le trece cu o jumătate de palmă peste bărbie. Toţi lasă să le crească mustaţă dar barba şi-o tund până la vârsta de 50 de ani..., printre români rareori se găsesc cocoşaţi şi schilozi".

Românii sunt calificaţi ca deosebit de rezistenţi în faţa intemperiilor naturii, umblând desculţi şi cu pieptul descoperit până spre iarnă: „Oţelit pentru muncă, obişnuit să mănânce de toate, fără vreo rânduială, când mult, când puţin, învăţat să umble în cel mai mare ger cu pieptul descoperit, să doarmă în casă de-a dreptul pe o scândură iar în aer liber direct pe pământ, să se expună zăpezii şi vântului fără o altă acoperire decât mantaua lui, lungă şi mizerabilă...toate acestea dau românului o constituţie deosebit de rezistentă". Această rezistenţă se spune că li se trage din felul absolut natural în care îşi cresc copiii. Foarte frumos vorbesc cei doi funcţionari imperiali despre femeile romănce, caracterizate ca deosebit de harnice, tot timpul făcând câte ceva, chiar şi atunci când călătoresc ele torc s-au împletesc diferite accesorii pentru îmbrăcăminte. Dar ele sunt total subordonate soţilor lor. Romăncele nu stau cu soţii lor la masă ci mănâncă după ce au terminat aceştia, stând mai

totdeauna în picioare şi ocupându-se în acelaşi timp cu o treabă casnică oarecare. Nici în timpul sarcinii chiar şi cu câteva zile înainte şi după naştere nu fac vreo excepţie de la acest obicei. Româncele, ni se mai spune, nasc uşor şi fără ajutorul moaşei.

Autorii citaţi dar şi alţii vorbesc despre români ca despre nişte oameni deosebit de întreprinzători dovedind aptitudini la tot ce fac şi la toate îndeletnicirile. Astfel „ei rareori apelează la meşteri,- făcându-şi singuri uneltele, construindu-şi casele ori confecţionându-şi hainele. Deasemenea nimeni nu-l poate întrece pe român în perseverenţă. El este însă la fel de lipsit de iniţiativă când se lasă pradă delăsării sale naturale. Deşi se spune că românul este curajos până la sumeţie, totuşi nu e nevoie de mult pentru a-l speria. Chiar dacă loviturile de bâtă nu-l impresionează el suportă moartea cu indiferenţă, fără a se văita. Cei mai mulţi nici nu se gândesc la spovedanie." (JJ Ehrler)

În cadrul familiei româneşti se manifestă o deosebită dragoste pentru copii „pe care n-am observat-o până acum la vre-un alt popor" spune acelaşi J.J. Ehrler. Dar pe cât de mare e dragostea pe atât de mult respect trebuie arătat părinţilor şi în general celor vârstnici. Nici o abatere în această privinţă nu rămâne nepedepsită. Sărutul obrajilor şi al mâinilor este ceva obişnuit.

Unul din defectele majore ale românilor, remarcat de toţi autorii şi observatorii străini este „dedatul la băutură". Astfel se spune că ei consumă cu predilecţie răchie – băutură făcută prin distilarea prunelor. Atunci când consumă în plus, ceea ce se întâmplă destul de des, ei devin violenţi şi petrecerile de acest fel se lasă cel mai adesea cu ceartă şi încăierare, nelipsind rănirile grave sau chiar omorurile. Deasemenea mulţi bărbaţi recurg la violenţă asupra soţiilor şi a copiilor. Dacă nu ar exagera atât de mult cu băuturile tari „nu li s-ar putea tăgădui nici virtutea cumpătării". Sunt semnalaţi în acele timpuri şi mulţi hoţi în rândul românilor, aşa numiţii lotri, organizaţi în bande, care atacă la drumul mare, însă atunci când sunt prinşi îndură mai degrabă tortura şi îşi dau viaţa decât să declare ceva ori să-şi trădeze complicii.

Românul are totuşi faţă de stăpânul său o purtare servilă şi umilă, îndurând aproape cu încăpăţânare toate vexaţiunile fără să reacţioneze în vre-un fel. Se observă la el o filosofie stoică şi credinţă în destinul implacabil.

Nu putem însă să nu menţionăm virtutea supremă pe care o invocă toţi observatorii şi anume deosebita ospitalitate a românului. „Tot ce au mai bun românii oferă oaspeţilor lor. Chiar dacă nu au nimic mai bun decât o pâine ei o împart cu aceştia din toată inima, oferindu-le în caz de găzduire este noapte cel mai bun pat şi cel mai bun loc de dormit". Este adevărat însă că sunt „remarcate" puţine case româneşti în care să domnească ordinea şi curăţenia. Oaspeţii sunt nevoiţi să mănânce dintr-un blid comun pentru toată familia, să bea apă dintr-un vas comun.(Francisco Griselini)

Aceleaşi însuşiri, aceleaşi calităţi şi defecte trebuie să le fi avut şi cinteienii, deosebirile dintre ei şi românii din localităţile din zonă se mărgineau la grai, port şi unele obiceiuri specifice. Sigur, paşii dansului aveau alt ritm şi cântecul o intonaţie aparte.

Cinteienii s-au ştiut din moşi strămoşi români, doar cu totul accidental sunt pomenite familii provenite din alte etnii. Acestea au locuit pasager în localitate practicând diferite meserii (covaci, frizeri, rotari, etc.) sau ocupându-se cu comerţul. Au existat doar câteva familii maghiare sau evreieşti. Mult mai târziu se vor aşeza în sat mai multe familii de ţigani. În conscripţia de la 1746 întâlnim o singură familie de maghiari.

Prima conscripţie austriacă privind locuitorii din Cintei este cea din 1715 care numără în cuprinsul localităţii 45 de familii. Dacă socotim la fiecare familie 6 persoane cât este media în epocă atunci putem spune că Cinteiul avea între 250 – 300 locuitori. Prin urmare sporul de populaţie este nesemnificativ faţă de anul 1561 când în Cintei existau aproximativ 46 de familii şi 250 locuitori. Conscripţia din 1720 ne dă pentru Cintei doar 26 familii. Trebuie însă să avem în vedere că au fost recenzate doar familiile care aveau în posesie peste un sfert de sesie (8 iugăre). În tot cursul secolului al XVIII-lea numărul populaţiei continuă să crească, unele descreşteri, limitate în timp, având drept cauze diferite molimi sau anii de

foamete. Sporul de populaţie are drept cauze creşterea naturală prin diminuarea mortalităţii infantile şi imigraţia din alte zone ale ţării. Aceasta din urmă se poate vedea şi din numele purtate de unii locuitori, nume care indică originea lor geografică. Astfel în conscripţia din 1746 întâlnim nume ca Socodoran (de la Socodor), Muntian (de la munte), Botoşan (de la Botoşani), Somoşan (de la Somoş), Moţ (din Ţara Moţilor), Ardelean (din Ardeal), etc.

Conscripţiile din 1742 şi 1746 înregistrează la Cintei 137 familii, pentru ca în 1786 să fie numărate 203 familii, iar în 1800, 204 familii. Aceasta înseamnă că la sfârşitul secolului al XVIII-lea numărul locuitorilor depăşeşte cifra de 1000.

Între aceştia există importante diferenţieri sociale. Deosebim in primul rând iobagii care au pământ în folosinţă: o sesie, un sfert sau o optime de sesie. Aceştia, în statistica din 1746 sunt numiţi ***hospites*** (oaspeţi). Apoi urmează jelerii, adică ţăranii cu foarte puţin pământ sau fără pământ dar cu casă. Şi mai exista categoria slugilor, a ţăranilor fără casă care de cele mai multe ori nici nu sunt recenzaţi. În 1746 existau la Cintei 122 iobagi şi 35 jeleri. În 1786 numărul familiilor de iobagi se ridica la 139 iar cel al jelerilor la 60, pentru ca în 1828 să fie înregistrate 213 familii de iobagi şi 37 de jeleri. Creşterea numărului iobagilor se datorează masivelor defrişări şi desţeleniri care fac ca suprafaţa cultivată să crească.

Diferenţieri mari există chiar şi în cadrul aceleiaşi categorii sociale. Astfel în 1746 Mercsa Nicoră posedă 8 boi, 3 juninci, 4 porci, 11 cubuli (iugăre) de grâu şi 12 de porumb; Bokos Alexa are 6 boi, 7 vaci şi 7 porci; Ber Togyer deţine 6 boi, 3 vaci, 3 cai, 1 junincă, 18 oi şi 30 de porci, Roşca Nicoră are 4 cai, Somoşan Ilie are 6 boi şi exemplele ar putea continua în timp ce Botta Moise are doar 2 porci iar Koszta Lup are o junincă şi un porc. (Gheorghe Ciuhandu, Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri)

La mijlocul secolului al XIX-lea în Cintei sunt înregistraţi 1420 locuitori. Prin comparaţie specificăm că Zărandul are la acea dată 2155 locuitori, Nădabul 1754, Seleuşul 1692, Şicula 1479, Cinteiul înscriindu-se în rândul comunelor de mărime mijlocie, dar cu o putere economică peste medie, dovadă fiind valoarea proprietăţilor. Aşa cum o arată statisticile, creşterea numărului de locuitori nu a fost continuă. Astfel între 1828-1832 mortalitatea medie a fost de 130 decedaţi pe an, la fel între 1843-1845 când s-au înregistrat în medie 110 cazuri de deces pe an din rândul tuturor categoriilor de vârstă. În ceilalţi ani predomină decesele în rândul copiilor. (Monografie Cintei) Mortalitatea infantilă era extrem de ridicată, o femeie năştea până la 7, 8, 10 copii, dar la maturitate ajungeau doar 3,- 4. În anii cu mortalitate foarte ridicată s-au înregistrat epidemii de mare amploare de tifos, holeră sau vărsat negru care au secerat numeroase vieţi omeneşti. În intervalul de timp 1700-1850 se constată o creştere liniară a populaţiei. În intervalul 1850-1900 populaţia Cinteiului scade de la 1556 în 1852 la 1369 în 1900. Aceasta se întâmpla în profida faptului că are loc o ameliorare a situaţiei sociale a locuitorilor care, după legiuirile din 1848-1849, devin oameni liberi iar pământul aflat în folosinţa iobagilor ajunge din punct de vedere juridic în proprietatea privată a acestora. Populaţia însă scade deşi natalitatea se menţine la un nivel relativ ridicat. În 1869 la 1504 locuitori sunt înregistrate 76 de naşteri iar in 1870 se înregistrează 82 de naşteri, adică circa 50 la mia de locuitori. După 1870 se constată o scădere a natalităţii la 59 născuţi în 1871, 54 în 1872, 48 în 1873 şi 53 în 1874. Cauza principală a scăderii populaţiei constă în mortalitatea infantilă ridicată din perioada 1849-1854 datorată molimei de holeră, cu efect asupra perioadei fertile. Asemenea fluctuaţii în privinţa natalităţii se înregistrează şi în anii următori. Astfel în 1876 se înregistrează 81 naşteri, iar în anul 1877 doar 5. În anul 1887 sunt număraţi 86 copii nou-născuţi (informaţii complete pe intervalul 1867-1887 în tabelul anexă). Cauza principală a scăderii numărului de locuitori în Cintei în perioada 1850-1900 trebuie pusă pe seama mortalităţii infantile deosebit de mari. Aceasta se datora faptului că lipsea chiar minimum de asistenţă medicală. Femeile năşteau acasă, uneori nesupravegheate, iar alteori asistate de moaşe. De asemenea nu exista medic în comună iar medicamentele se puteau cumpăra doar din Chişineu-Criş, însă erau inaccesibile, fiind prea scumpe. Se mai adaugă şi faptul că între 1870-1873 s-a manifestat o teribilă epidemie de holeră. În întreg comitatul Arad au pierit de această boală 6.092

persoane. De altfel la nivelul comitatului se constată în intervalul 1870-1880 o scădere cu 20.973 persoane a populaţiei. (Aradul – permanenţă în istoria patriei)

La nivelul comunei Cintei mortalitatea creşte de la 50 decedaţi în 1869 la 78 în 1870, 113 în 1871, 88 în 1872, ajungându-se apoi în 1873 la 182 decese, adică unul la două zile, un adevărat record pe tot secolul XIX. Ca urmare între 1871-1873 populaţia comunei scade cu 222 persoane. În acel fatidic an 1873 mortalitatea se situează la incredibilul procent de 147 la mie, în timp ce natalitatea scade la doar 38 la mie. Într-un singur an, 1873, numărul locuitorilor scade cu 134 persoane. Aceste fluctuaţii dau peste ani consecinţe în ceea ce priveşte sporul natural. Holera afectează în primul rând copiii, în 1873 înregistrându-se 39 decedaţi cu vârsta între 0-2 ani şi alţi 28 între 2-5 ani. Cauzele arătate mai sus duc la scăderea accentuată a populaţiei aşa încât dacă la 1869 se înregistrează 1504 locuitori, la 1873 se numără 1234 iar la 1880 doar 1127. Din anul 1884 până la sfârşitul secolului situaţia se îmbunătăţeşte din această perspectivă, inregistrându-se constant ani cu creştere de populaţie. În 1885 sporul natural ajunge la 46 persoane. Asta face ca în 1890 numărul locuitorilor să se ridice la 1291 iar în 1900 la 1369. Şi populaţia infantilă este în creştere de la 69 copii între 6-12 ani în 1980 la 89 în 1904.

Registrele de stare civilă întocmite de biserică şi aflate la Arhiva judeţeană Arad ne dau informaţii şi asupra căsătoriilor înregistrate la nivelul comunei între 1853-1887. Trebuie specificat faptul că nu toate căsătoriile se efectuau prin biserică existând multe nelegitime. În anumite situaţii bărbatul îşi fura pur şi simplu nevasta de la părinţii acesteia, mai ales în cazurile când aceştia nu erau de acord cu căsătoria. Şi în cazul căsătoriilor există numeroase fluctuaţii încât de la un vârf de 22 căsătorii în 1858 se ajunge la doar 7 în 1859 şi 5 în 1877. Cele mai multe căsătorii au loc în intervalul de vârstă cuprins între 18-28 ani cu un plus în cazul mirelui. Perechile sunt alcătuite mai ales din tineri provenind din Cintei, mai rar unul din miri fiind din altă localitate. În 1887 15 perechi sunt din Cintei, una din Nădab şi pe rând avem câte un mire din Zărand, Sinitea, Socodor, Şimand.

Date importante privind populaţia Cinteiului la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX ne-au fost oferite de ultimele două recensăminte maghiare, cel din 1900 şi respectiv 1910 pe care le vom trata în mod unitar. La acea vreme Cinteiul era integrat Zărandului, individualizându-se totuşi în rezultatele recensământului. La 1900, Cinteiul avea o suprafaţă locuibilă şi arabilă de 5957 iugăre (un iugăr este egal cu 0.57 ha.), în timp ce Zărandul are 10875 iugăre. În acelaşi timp la Cintei sunt numărate 296 de case în care trăiau 1369 de oameni,adică patru-cinci persoane la o casă. Cu limba maternă română sunt numărate 1287 persoane iar cu limba maghiară 82 persoane. Nu sunt înregistraţi indivizi care să aibă o altă limbă maternă. In schimb, recensământul din 1910 ne arată că în Cintei se găseau deja 269 vorbitori de limbă maghiară. Sigur, între aceştia erau mulţi români care au învăţat obligatoriu în şcoală limba oficială a statului. Datele privind naţionalitatea concordă în proporţie de 99 la sută cu cele privind religia. Astfel, în 1900 la Cintei se găseau 1284 ortodocşi, 2 greco-catolici, 56 catolici, 18 reformaţi, un evanghelic şi 8 de religie israelită. Catolicii, reformaţii şi israeliţii fac parte din rândul celor care au limba maternă maghiara. Recensământul din 1910 introduce în cercetare un element calitativ nou, cel privind ştiinţa de carte. La Cintei se numărau 515 persoane care scriu şi citesc, adică aproximativ 35 la sută din totalul de 1781 persoane, sau 50 la sută din populaţia de peste 12 ani, adică după vârsta şcolarizării.

Repartizarea pe categorii de vârstă a populaţiei nu suferă schimbări majore faţă de alte perioade. În 1900 în Cintei se găsesc 728 copii între 0 – 14 ani (335 între 0 şi 5 ani; 279 între 6-11 ani şi 114 între 12-14 ani) fiind de departe cea mai numeroasă categorie, semn că natalitatea s-a menţinut la un nivel ridicat. Vârsta tânără (15-39 ani) cuprindea 640 persoane iar vârstele adulte (peste 40 ani) numărau 413 persoane. Între cei 1781 locuitori ai Cinteiului, bărbaţii erau în număr de 862 iar femeile de 919. De remarcat este faptul că 691 sunt căsătoriţi, 79 văduvi şi doar 5 sunt divorţaţi, familia având în acel timp o stabilitate foarte mare.

Recensământul din 1910 este ultimul efectuat de statul maghiar, următorul va fi făcut în 1930 de către România Mare, noua patrie a Cinteienilor începând cu 1 Decembrie 1918

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a existat şi o anumită imigraţie în Cintei, fiind cunoscut că în acea perioadă s-au aşezat în ”satul dintre bălţi” familiile Olariu, Şerban, Ştir, Cociuban, Ardeu şi ţiganul ungur , tinichigiu de meserie, Pohert. Originea străină era vizibilă şi în portul, vorba şi obiceiurile noilor veniţi (Nicolae Şerban).

Parametri în care evoluează populaţia Cinteiului după primul război mondial sunt echilibraţi şi constanţi. Aşa cum am arătat, la recensământul din 1910 au fost numărate 1781 persoane pentru ca la primul recensământ general efectuat în România Mare, în 29 decembrie 1930, populaţia din Cintei să numere 1668 persoane. Scăderea populaţiei o punem mai ales pe seama războiului, zeci de bărbaţi fiind mobilizaţi, mulţi căzând pe câmpul de luptă, iar imediat după război a bântuit gripa spaniolă, dar mortalitatea a fost accentuată şi de foametea şi lipsurile de după război. Datele recensământului din 1930 ne dau următoarele cifre: populaţie totală 1668 din care 817 bărbaţi şi 851 femei. Pe grupe de vârstă situaţia se prezentă în felul următor: între o-6 ani 147 bărbaţi şi 133 femei; 7-12 ani 91 b şi 93 f; 13-19 ani 91 b şi 113 f; 20-64 ani 431 b şi 465 f ia peste 65 ani erau 53 b şi 35 f. Între aceştia se găseau 2 orbi şi 2 surdomuţi. După starea civilă au fost înregistraţi 392 bărbaţi necăsătoriţi şi 398 căsătoriţi, 26 văduvi, 1 divorţat şi 1 nedeclarat la fel existau 353 femei necăsătorite, 400 căsătorite şi 92 văduve, 5 divorţate şi 1 nedeclarată. Ştiutorii de carte erau în proporţie de circa două treimi din total.

Natalitatea se menţine încă la un nivel ridicat, deşi în scădere, dar mortalitatea infantilă reduce simţitor şansa de viaţă şi coboară vârsta medie. Copiii se năşteau în continuare în casa părinţilor şi erau asistaţi de cel mult câte o moaşă.

Tot în 1930 au fost recenzate 407 gospodării şi 408 clădiri

Ultimul recensământ din perioada interbelică a fost efectuat în 6 aprilie 1941. Acesta a dat pentru comuna Cintei următoarele cifre: populaţia totală de 1683 locuitori din care 833 bărbaţi; 1677 români, 6 maghiari, 7 meseriaşi. Au fost numrate 430 clădiri la 414 gospodării. Constatăm aşadar o stagnare a creşterii populaţiei.

Primul recensământ de după al doilea război mondial sţa făcut abia în anul 1966, acesta fiind şi ultimul recensământ în care Cinteiul a fost înregistrat ca şi comună. Conform datelor înregistrate la 15 martie 1966 comuna Cintei avea 1582 locuitori din care 773 bărbaţi şi 809 femei, prin urmare populaţia este în scădere cu 86 locuitori faţă de 1930. Dar de data aceasta pe lângă pierderile de război şi cele determinate de lipsurile de tot felul care justifică scăderea cauza principală trebuie căutată în scăderea accentuată a natalităţii, fapt ce se vede foarte bine dacă se analizează situaţia populaţiei pe grupe de vârstă: 0-4 ani – 52 B, 59 F; 5-9 ani – 72 b, 73 F; 10-14 ani – 67 B, 60 F; 15-19 ani – 38 B, 57 F; 20-24 – 46 B,42 F; 25-29 – 61 B, 55 F; 30-34 – 65 F, 57 F; 35-39 – 59 B, 48 F; 40-44 – 52 B, 54 F;45-49 – 31 B, 42 F; 5o-54 – 41 B, 57 F; 55-59 – 61 B, 64 F; 98 B, 39 F şi peste 65 ani 69 B la 102 F. Dacă facem comparaţia cu recensământul din 1930 observâm că în urmă cu 36 de ani existau 280 copii cu vârsta între o-6 ani iar în 1966 111 cu vârsta între 0-4 ani. Chiar dacă intervalul este mai mic diferenţa de 169 copii este mult prea mare şi se explică doar prin faptul că numărul naşterilor a fost mult mai mic.În acelaşi timp se constată o creştere spectaculoasă a populaţiei de peste 65 de ani, de la 88 în 1930 la 171 în 1966. Fără îndoială că asistăm la creşterea speranţei de viaţă care se datorează în mare parte sporirii gradului de protecţie socială prin înfiinţarea dispensarului comunal, existenţei medicului şi medicamentelor dar şi a sistemului de spitale orăşeneşti. Scade simţitor şi mortalitatea infantilă, lucru observabil şi din diferenţele mici dintre categoriile de vârstă. Ceea ce rămâne însă ca tendinţă constantă este scăderea natalităţii, chiar dacă începând din 1966 avorturile sunt interzise. Modelul va fi de 1-2 copii la o familie. Îmbătrânirea populaţiei, migraţia populaţiei tinere spre oraş constituie alte cauze ale scăderii populaţiei.

Recensământul din 1966 ne mai spune că în Cintei existau 288 bărbaţi necăsătoriţi, 433 căsătoriţi, 45 văduvi, 7 divorţaţi şi deasemenea 247 femei necăsătorite, 434 căsătorite,

121 văduve şi 6 divorţate, 1 nedeclarată. Creşterea proporţiei celor căsătoriţi se poate explica prin scăderea numărului populaţiei tinere.

Populaţia pe naţionalităţi se menţine în parametri anteriori, adică 1564 de etnie română, 8 maghiari, 7 ţigani, 1 german. Dar dintre ţigani numai doi mai ştiau ţigăneşte. Schimbări important relevă recensământul în ceea ce priveşte ştiinţa de carte. Şcoala generlă obligatorie cuprinde toţi copii de 7-14 ani. În 1966 s-au înregistrat 511 bărbaţi şi 556 femei cu şcoală primară, 70 bărbaţi şi 88 femei cu 7 clase, 7 cu studii liceale, 9 cu studii medii tehnice, 23 cu şoală profesională şi 3 cu studii superioare. Recensămintele viitoare vor dezvălui şi mai pregnnt creşterea gradului de instruire, dar acest fenomen are ca şi consecinţă migrarea spre oraş a celor calificaţi în profesii cu grad de instrucţie ridicat. Schimbările produse prin înfiinţarea C.A.P-ului stimulează acest fenomen. Chiar şi în 1966 din total populaţie acivă, (1009 persoane), 36 lucrează în industrie, 15 în construcţii, 9o4 în agricultură, 10 în comerţ şi 16 în învăţământ. Şi aici nu sunt incluşi cei care s-au mutat definitiv la oraş. Se intensifică şi fenomenul navetist, muncitorii industriali lucrând la Chişineu-Criş şi chiar la Arad.

Un alt fenomen care capătă proporţii şi defineşte într-un fel evoluţia satului este migraţia spre oraş. Oameni care s-au angajat sezonier pe marile moşii au existat şi înainte de 1918, fenomenul a continuat şi după război, mulţi cinteieni fiind întâlniţi la fermele de la Aradul Nou, Ciala, Utviniş etc.dar încadrarea în munca inustrială sau comercială pe posturi permanente presupunea mutare întregii familii la oraş. Între primele famili care au ales să se stabilească în Arad, în 1940, sunt: Somoşan, Ardeu, Micula, Gligor. După al oilea război mondial s-au mutat în capitala judeţului numeroase alte familii între care enumerăm: Moţ Ioan (Ghiorghioloş), Moţ Mărioara, Petru Dihel, Şuteu Ghiorghiţă, Păcurar Ioan, Olariu Pavel, Riviş Ilie, Ardeu Aurel, Micula Gheorghe, Iuna Petru şi Ioan, Zdrenghea Ioan, etc. Dar în anii 70-80 ai secolului XX unele dintre aceste familii au migrat mai departe spre Statele Unite şi pot fi întâlnite în oraşe ca Phoenix, Chicago, Portland, Los Angles, Maine etc. Nume ca Olariu, Riviş, Păcurar, Dihel, Coşarbă.

Graiul

Limba română vorbită în Cintei are caracteristici care ţin atât de graiul crişan cât şi de cel bănăţean, aflându-se, din acest punct de vedere, într-o zonă de tranziţie. Există numeroase asemănări cu graiul vorbit în satele aşezate în lungul Cigherului dar se şi particularizează faţă de acestea prin influenţele venite de peste Crişul Alb. Între particularităţile graiului din Cintei amintim:

1. Particularităţi fonetice

- „ g” este un sunet între „g” şi „j” muiat, auzindu-se şi un „i” slab precum în cuvintele: plânge, fuge, lege;
- „c” se aude în unele cuvinte ca un sunet situat între „e” şi „ş” în cuvinte ca: ceapă, dulce;
- „t” din grupul de consoane pt, lt, şt, rt se transformă într-un sunet mai aproape de „ci”de exemplu în cuvântul noapt’e;
- epenteza lui „c” în grupul consonantic „sl” în exemple ca : slănină = sclănină; slab = sclab; slobod = sclobod.
- transformarea lui „o” în „uă” : Ioan = Iuăn; orb =uărb.
- transformarea lui „c” într-un sunet cuprins între „ş” şi „i” în cuvinte ca : ficior, picior;
- transformarea lui „chi” în „ci” în exemple ca : rochie = rocie; rachiu = răcie;
- transformarea lui „j” într-un sunet cuprins între „j” şi „g” muiat, auzindu-se şi un „i” slab în exemple ca : joc , batjocorit;
- transformarea lui „p” în „f”: dulap = dulaf;
- transformarea lui „f” în „v” : praf = prav ; Iosif = Iosiv;
- transformarea lui „i” în „g”: obiele = obgele; abia = abge ;

- transformarea lui „i” în „â” : cuţit = cuţât; uliţile = uliţâle;
- transformarea lui „ie” în „e”: fier = fer; pier = per; vier = ver; vierme = verme;
- transformarea diftongului „au” în „oa” : caută = coată;
- dispariţia lui „g” în cuvinte ca : curge = cură; merge = mere;
- transformarea lui „e” în „ă” : de peste = de păstă; curge = cură.

2. Particularităţi gramaticale

- verbul auxiliar” a fi” are la indicativ prezent următoarea formă: eu mi-s, tu eşti, el este, noi ni-s, voi vi-s, ei îs dar se mai foloseşte şi forma: eu îs, tu eşti, el îi;
- perfectul compus la persoana a doua singular şi plural se formează cu „ar”, „or” în exemple ca : el o mărs; ei or mărs;
- condiţionalul optativ trecut : m-aş fi dus - ne-am fi dus = a vu mere;
- condiţionalul optativ la viitor : voi vedea – vom vedea = oi vige – om vige ; vei vedea – veţi vedea = îi vige – îţi vige; va vedea – vor vedea = o vige – or vige.

3. Particularităţi lexicale

Locuitorii folosesc un vocabular a cărui origine este în cea mai mare parte latină. Există chiar cuvinte din latină care nu se folosesc în alte regiuni sau nu sunt intrate în româna literară ca : ai pentru usturoi; fecior pentru ginere; lăduţie pentru lăzi mici = lăcruţă; morminţi pentru cimitir; pacurar pentru cioban. De asemenea se spune brâncă nu mână şi grumaz nu gât.

Se folosesc însă şi multe cuvinte împrumutate de la popoarele cu care au venit în contact.

- maghiarisme : obloc = fereastră; iştălău = grajd; colnă = şopron; dudă = ţeavă;ţucur = zahăr; ciripă = ţiglă; oloi = ulei; beceag = bolnav; ciopor = grup; hămoc = nisip fin; tolciş = trotuar; părădăici = roşii, etc.
- germanisme : ştrinf = ciorap; firang = perdea; gang = coridor; tijlăr = tâmplar; pecar = brutar; curpăn = tulpina unor legume;
- slavonisme: uliţă = stradă; procoviţă = carpet; iştina = la fel şi multe legate de cultul ortodox precum: vecernie; utrenie; blagoveştenie;
- turcisme: ducean = prăvălie; cioban = păcurar (dar se foloseşte mai rar).

Multe din ocupaţii au fost preluate din limba celor care le-au folosit cu predilecţie în zonă şi pot fi date ca exemple meseriile de: croitor = săbău; fierar = covaci; tijler-tâmplar

PORTUL

Specificul portului local bărbătesc, pe timp de vară, îl constituia cămaşa albă de cânepă înnălbită sau de cânepă şi bumbac şi izmenele largi, din acelaşi material, lipsite în general de cusături artistice. Pe cap se purtau pălării (cloape) din postav sau paie, cu borul ridicat, în care fumătirii ţineau pipa iascăul cu tutun şi sfârcolacul- o sârmă cu care desfundau pipa.

Hainele de sărbătoare aveau cusute pe piept modele geometrice. Îmbrăcămintea tradiţională de iarnă consta din cioareci albi de dimie şi şuba din acelaşi material, îngăitănate cu modele specifice satului- negru pe cioareci iar pe şubă motive cu albastru cu şi roşu. În picioarele învelite în obiele se purta opinci sau cizme iar pe cap o căciulă ţuguiată albă, de oaie. Cei mai bogaţi purtau căciulă făcută din blană neagră de merinos.

Femeile purtau fuste largi, cu creţuri, pe sub care îmbrăcau 6-7 sumne cu brodeală (cipci) în partea de jos şi poale cu cipcă colorată din in-cânepă. De la mijloc în sus îmbrăcau spătoaie şi bluze (vizicluri). În picioare se încălţau cu papuci cu tureac (ghete cu carâmb înalt). Un obicei specific era punerea fetei în joc – după terminarea şcolii,- de Rusalii. La un an după punere în joc fetele se dezveleau şi îşi făceau o pieptănătură specifică. Părul era împletit în mai multe codiţe, strânse în cunună în jurul capului, pe frunte cu nişte colţişori. Pieptănătura era împodobită cu mărgele şi panglici, flori, agrafe, pieptene La gât femeile purtau salbe de monezi de argint. Femeia care le pieptăna nu se mai schimba. La nunţi era obiceiul jocului miresei, pe bani. La miezul nopţii se învelea mireasa şi i se făcea conciul,

adică părul era strîns în spate într-un coc, iar femeia care a piepănat-o o învele cu o cârpă, moment în care fratele mirelui spărgea un ou în uşă. Mai apoi tânăra femeie juca învelită, de fiecare dată cu altă cârpă, să arate căte o primit de la soacră.

Fetele mici îşi împleteau părul în una sau două codiţe şi în general în timpul frumos umblau desculţe

JOCUL

Jocul ca fenomen artistic era forma cea mai vie a craţiei populare care s-a păstrat cel mai bine traversând istoria alături de vechile colinde, doine şi balade. „Marea plăcere a acestui popor este dansul. Românii îl au din cele mai vechi timpuri ale creştinismului, strâns legat de datinile lor religioase. Astfel chiar şi cu ocazia celor mai mari sărbători precum Bunavestire, Naşterea şi Învierea Domnului şi Ziua morţilor, care cade la români în a doua zi de Paşti, ei dansează pe pământul sfinţit, adică în curtea bisericii" (F. Grissselini).

Jocul se desfăşura în fiecare duminică după amiază, exceptând posturile sau nunţile. Vara feciorii şi fetele se adunau în aer liber lângă biserică, iar iarna în case particulare sau birturi. Unul dintre feciori „tomnea muzica", el fiind organizatorul şi purta numele d.........La joc participau şi cei mici şi se numea jocuţ, după care intrau în rol feciorii care invitau rând pe rând fetele, de multe ori se aranja dinainte cu fetele invitaţiile. Participau de asemene şi tinerii însurăţei care jucau doar cu nevestele. În timpul jocului se chiuia şi se rosteau strigături:"asta-i fată jucăuşă, cu gunoiul după uşă"(ironie). Cinteiul aparţine subzonei folclorice Chişineu Criş, aşadar jocurile sunt asemănătoare cu cele din satele învecinate. Un dans omplet era format din trei jocuri: rarul, ghesul şi pe loc. În numite ocazii se juca dodoloaia. Raru făcea parte in grupa ardelenelor, deasa (ghesu) din a mărunţelelor. Un joc specific la Cintei, care completa ciclul horei satului, era piperu sau piparca

În timpul jocului se stabileau relaţiile între tineri şi era mare ruşine pentru o fată să nu fie invitată în joc. Fetele se lăudau cu numărul dansurilor şi al feciorilor care le-au jucat. În timpul jocului se fura cotuţul (batista) şi era înapoiat doar contra unui joc. Tinerii eru supravegheaţi de pe margine de părinţi, în special de mame. Ca peste tot în zonă jocul era de doi, băiat cu fată, dar de multe ori feciorii îşi etalau virtuozitatea individual, cînd se folosea bătutul pe cizme, cu foarfeci în aer şi paşi tropotiţi (pasul vârf cu toc). Spre sfârşitul secolului XX hora satului a dispărut, jocul practicându-se doar la nunţi şi la baluri.

Habitatul

Casa de locuit

Casa şi gospodăria constituie universul apropiat al ţăranului, locul spre care se îndreaptă toate eforturile sale în dorinţa de a-şi oferi un cămin cât mai confortabil şi mai eficient economic. Fiind aşezat în plină câmpie, cu numeroase ape şi bâlţi în jur Cinteiul se încadrează într-o microzonă specifică din punctul de vedere al construcţiei casei şi aranjării gospodăriei. Materialele de construcţie preponderente au fost pământul, nuielele, paiele şi trestia.

Una din cele mai vechi tehnici de construcţie, folosită pe scară largă în câmpia de vest a fost împletirea pereţilor din nuiele şi lipirea lor cu lut. Încă din vremea dacilor, la Ziridava – pe Mureşul inferior – I.H.Crişan descoperă în urma săpăturilor arheologice efectuate, clădiri în formă patrulateră ai căror pereţi au fost făcuţi din pari de lemn îngrădiţi cu nuiele apoi lipiţi şi jetuiţi cu lut. Clădirile au fost acoperite cu stuf şi alte păioase. Podeaua era făcută din lut galben, bine bătut. O altă tehnică care a urmat acesteia, folosită şi la Cintei, a fost cea a clădirii pereţilor cu furca, tehnică care foloseşte prin excelenţă pământul şi paiele într-un amestec bine călcat sub copitele cailor ori frământat sub picioare până la formarea unei paste compacte care se ţinea laolaltă datorită paielor şi care era aşezat apoi cu furca în

straturi succesive, suprapuse. Fiecare strat, gros de o jumătate de metru, era lăsat să se usuce câteva zile înainte de a fi pus următorul rând, până la ridicarea pereţilor. După ce se uscau timp de o săptămână sau două, pereţii erau curăţaţi cu securea adică îndreptaţi şi aduşi la vinclu. O altă tehnică folosită în secolele XVIII şi XIX era acea a pereţilor din pământ bătut cu maiul între cofraje de scândură. Pământul, înainte de a fi pus în cofraje, era amestecat cu paie, crengi, ogrinji de sub oi şi apă pentru a se lega. Masa compactă era apoi bine bătută. Procedeele expuse nu foloseau fundaţia deloc sau în măsură foarte mică. Ridicarea pereţilor începea direct de la suprafaţa solului care servea drept vatră.

Începând cu sfârşitul secolului XIX şi mai ales în secolul XX, a început folosirea pe scară largă a văiugului – lut amestecat cu paie şi pleavă – care primea forma cărămizii, fiind apoi uscat la soare şi folosit la ridicarea pereţilor. Tot acum apare fundaţia, din lemn şi piatră. În dese cazuri pentru consolidarea pereţilor se folosea văiuga şi cărămida puse în rânduri alternative. La sfârşitul secolului XX, preponderent în construcţia caselor s-a folosit cărămida.

Acoperişul la casele vechi, tradiţionale era, în cea mai mare parte, în două ape, iar ca materie primă se folosea mai ales trestia, existentă din belşug în zonă. Pentru înălţarea acoperişului se punea de jur-împrejur o cunună de grinzi de lemn la nivel, numită costoroabă, peste care se aşeza, pe toată lungimea casei adică peste tindă şi sobă, o grindă groasă, cioplită dintr-un singur trunchi de copac, numită meşter grindă sau ursoaie. Peste costoroabă şi ursoaie se fixau la 1-1,5m grinzile perpendiculare, vizibile din interiorul casei. Grinda mare din interior era de obicei frumos ornamentată. Peste grinzi se podea cu scânduri peste care se punea apoi un strat subţire de lut, pentru că în pod se depozitau cerealele.

Ca un fenomen demn de menţionat şi care era general pentru zona Cinteiului, remarcăm folosirea clăcii pentru construcţia casei la care luau parte neamurile, vecinii şi prietenii, iar la terminarea lucrului se dădea o masă mare tuturor participanţilor.

La început casa avea, aşa cum am mai arătat, o singură încăpere în care se îngrămădeau toţi membrii familiei, al căror număr putea ajunge la 12-14 persoane, cum îşi aminteşte un localnic pe la 1950. În acest perimetru se găseau şi 2-3 leagăne agăţate în grindă. În a doua jumătate a secolului XIX apare casa cu tindă. Evoluţia casei cu tindă a continuat cu apariţia casei cu trei încăperi: casa dinainte sau soba cea mare, soba dinapoi sau soba şi tinda care era la mijloc. În unele cazuri tinda se împărţea în două, una din încăperi fiind folosită ca şi cămară. Un element caracteristic era târnaţul, un spaţiu care flanca pe exterior camerele şi era deschis spre curte.

Soba mare, încăperea dinspre uliţă, era îmbrăcată de sărbătoare: pe paturi se aşezau două rânduri de perne frumos ornamentate, pe pereţi erau puse blide şi icoane pe sticlă, oale atârnate de grinzi în formă de cruce. În această cameră nu se sta decât de sărbători şi nu se încălzea, motiv pentru care nu avea de obicei sobă.

Încăperea din spate, spre ogradă, se numeşte casa cea mică sau sobă şi aici se locuia tot timpul anului, era locul unde se ducea de fapt viaţa de familie. În această cameră exista cuptorul (soba sau spoheriul) pentru pregătitul bucatelor şi un loc special, după vatră, unde se putea dormi la nevoie. Ca mobilier amintim scaunele lungi cu spătar (laviţe), paturile cu picioare înalte şi masa. Aşternutul patului era făcut dintr-un strujac umplut cu paie sau şuşorci (pănuşi de porumb). Tinda se folosea pentru depozitarea uneltelor putând, în unele cazuri, servi şi ca bucătărie. Aici se afla cuptorul pentru copt pâine cu vatră şi vatra liberă. În casele vechi tinda era lipsită de tavan, deasupra cuptorului de pâine existând o leasă din nuiele, afumătoare din bârne lipite cu lut pentru a proteja acoperişul de scânduri.

De asemenea, la casele vechi, în tindă se făceau una sau două orificii în perete în care se păstra apa de băut sau oalele cu lapte pus la prins. În tindă se afla şi groapa cu croampe (cartofi). În afară de cele arătate, alte componente ale mobilierului erau stelajele, credenţul (bufetul) şi lada de zestre. Vatra era făcută din pământ galben, bine bătut, care apoi era muruit cu un amestec de pământ cu bălegar de cal.

Gospodăria

Gospodăria reflecta ocupaţiile populaţiei, specificul lor variind în funcţie de natura acestora. Cinteiul are, spre exemplu, un accentuat specific agricol, o structură compactă, cu o mare densitate a gospodăriilor în vatra satului.

În decursul timpului, pe măsură ce populaţia s-a înmulţit, terenul intravilan repartizat unei familii s-a împărţit între membrii ei, copiii maturi întemeind familii separate de părinţi. Aşa că astăzi, pe terenul afectat unei gospodării, se află două sau mai multe case.

Gospodăria cinteianului era şi este încă formată dintr-o casă aşezată perpendicular pe axul drumului. În faţa casei, tot spre stradă, se afla prima curte numită ocol, aici găsindu-se fântâna şi jgheabul (vălăul) pentru adăpat vitele. În spatele casei şi a primei curţi se afla curtea a doua destinată creşterii şi îngrijirii animalelor. Aici se găseau grajdul (iştălăul), cocina de porci, coteţele pentru păsări (hoară). De aceea se numea şi curtea de păsări sau ograda. Tot aici se găseau cotarca şi pătulul. După aceasta, delimitată de un gard, era ogreada sau grădina de legume şi pomi fructiferi, în special pruni, vişini, cireşi, meri.

Aceasta era, în mare, structura gospodăriei tradiţionale. În a doua jumătate a secolului XX s-au produs unele schimbări apărând case cu mai multe camere, unele dotate cu baie şi într-un stil arhitectonic schimbat, cu influenţe urbane. În unele cazuri casa nouă este amplasată paralel cu uliţa, mai ales în vinclu, fapt ce duce la o serie de modificări ale ansamblului. La tipul nou de gospodărie, în ocol apar: grădiniţa cu flori, casa de locuit, bucătăria de vară, fântâna şi chiar garajul. De asemenea, au început să se construiască adăposturi pentru maşinile agricole. Gardul care separa grădina de uliţă era făcut din nuiele împletite. Astăzi ele sunt înlocuite, în cea mai mare parte, de garduri de scândură, azbociment iar porţile sunt din tablă.

Gospodăriile tradiţionale aveau, spre uliţă, o poartă pentru oameni şi una (vramiţă) pentru animale.

Alimentaţia

Alimentaţia avea la bază produsele agricole cultivate în gradini, livezi şi ogoare. Alimentele de bază au fost tot timpul pâinea, cartoful, fasolea, varza, mălaiul. Mâncarea se prepara de obicei numai pentru prânz şi cină. La amiază se mânca pită cu clisă (slănină) şi ceapă. Prepararea alimentelor era legată de anumite zile din săptămână sau sărbători. Peste săptămână, joia şi duminica, se tăiau pui sau se pregătea carne de oaie ori de porc din care se făcea o zamă (supă) cu tăiţei, tăscuţe sau răzălău (aluat ras). Felul doi era compus din carne fiartă cu sos de părădăici (roşii), de ai (usturoi) , etc. Prăji-tura care se pregătea cel mai des era plăcinta dospită cu mac, nucă, brânză de vaci. Miercurea şi vinerea erau considerate zile de post şi se pregătea zamă de fasole şi fasole groasă. In celelalte zile se preparau şi alte mâncăruri: supă de roşii cu zdrenţe de ou, cu găluşte, supă de chimen şi supă de varză. La felul doi se servea aluat stors cu brânză, mac, nucă sau varză. Deosebit de bună şi frecventă, iarna, era plăcinta întinsă (ştrudel) cu brânză, mere, pesmet, etc.

În postul Crăciunului se obişnuia să se mănânce , miercurea şi vinerea, pogăcele şi pogace (din aluat nedospit) coapte în cuptor şi încinse în mujdei de usturoi. Se mai mâncau cartofi cu coajă în ulei sau peşte. În postul Paştelui se făceau cocoşi (floricele) fapt ce constituia o bucurie pentru copii care descântau lângă ciur (sită):

„Ieşi moş dă sub coş
Şi-mi pomneşte trei cocoşi
Ieşi babă dă sub ladă
Şi-mi pomneşte o grămadă”

La nunţi se pregătea supă de găină cu gârteni (aluat răsucit pe spată cu un fus). Se mai preparau sarmale, tocană de oaie, cirighele, coardă cu mac.

La botez, pentru moaşă şi naşă, se prepara pâine cu prai (magiun de prune) şi scoverzi (clătite).

Peste săptămână se mai consumau crumpe cu boţi (cartofi cu aluat rupt), coade de laboşe (aluat tăiat pătrat şi răsucit), urechiuşe cu chisăliţă, zamă cu tărhană (aluat dat pe răzătoare), langoşi cu varză sau cu brânză, plăcintă dulce întinsă pe masă. La categoria plăcinte trebuie să pomenim pogăcelele cu jumere, pişcota, cirigaua (o pătură de alut tăiat cu pintenul iar bucăţile răsucite după deget şi coapte în ulei).

Băuturile se preparau în casă : răchia de prune, fiartă de două ori şi vinul.

Pâinea era preparată în casă cu deosebită măiestrie. De foarte dimineaţa şi chiar de seara, aluatul era frământat în albie (covată) unde era lăsat să dospească două ore , acoperit cu o faţă de masă. După ce aluatul a dospit se rupea şi se punea în tăpsâi şi apoi, cu lopata, era introdus în cuptor. Cât timp pâinea dospea, femeia ardea cuptorul cu tulei, paie, ruje. Jarul era scormonit cu ruda iar cu drâglul era tras perneiul (cenuşa). Cuptorul era lăsat apoi să se astâmpere un pic. In gura cuptorului se introducea de obicei lipia. Coacerea dura aproximativ două ore.

Pesmetul (magiunul) se făcea din prune. Pregătirea acestuia presupunea un adevărat ritual. De dimineaţa, familia şi rudeniile apropiate se adunau la pomnitul prunelor (scoaterea sâmburilor). În acest timp se povesteau întâmplări hazlii din sat sau se cânta. La sfârşitul acestei operaţii, prunele se puneau la fiert într-o căldare mare, de aramă, la foc domolit care ardea până seara târziu. Pesmetul era învârtit tot timpul cu o lingură lungă. El era gata atunci când siropul se prindea de lingură, după care era turnat în oale de pământ ca să se prindă.

Un alt moment important era punerea curechiului (a verzei în cadă). De cu seară era tăiat prin julău (tăietor făcut din coasă), cu o sită se măsura şi era băgat în cadă. La trei site se punea o mână de sare, piper, morcovi, frunze de dafin, hrean. După fiecare strat aşezat, un copil era pus să-l calce cu picioarele. Pentru prepararea sarmalelor, între straturile de varză tăiată se puneau căpăţâni întregi. După ce cada era umplută se punea şeităul. A doua zi trebuia să iasă moarea. Cada se deschidea prima dată la tăiatul porcilor când se prepara o tocană foarte gustoasă.

Înainte de Crăciun, în fiecare gospodărie se tăiau unul sau mai mulţi porci. Tăiatul porcului era o adevărată sărbătoare mai ales că venea după lungile săptămâni de post. Lucrul începea de cu seară când se pregăteau uneltele (cuţitele, barda, maşina de tocat şi cârnăcerul). Se tăia ceapa, se curăţa usturoiul iar oalele şi covata (troaca) erau spălate. În ziua de Ignat (23 decembrie , zi care de regulă era destinată tăieri porcilor) satul era cuprins de strigătele animalelor care erau înjunghiate. Pentru sacrificiul animalului , gospodarul apela la unul sau mai mulţi vecini care mai apoi erau cinstiţi cu unu, două pahare de răchie. Pârjolitul, adică curăţarea pielii, se făcea cu ajutorul focului degajat de paiele aşezate deasupra animalului. Spre seară erau gata preparaţi cârnaţii, caltaboşii cu orez sau fără, sângeretele, maioşul, jumările, toba. După ce se termina totul, începea aşa numita cină a porcului la care participau toţi cei care au luat parte la lucru dar şi rude, prieteni, vecini, care se înfruptau din invariabila tocană de varză acră cu carne proaspătă şi din friptura de cârnaţi şi caltaboşi. Slănina şi şuncile erau puse în saramură după care, la intervale potrivite, împreună cu cârnaţii şi celelalte preparate se afumau. In felul acesta, familia era asigurată cu produse animaliere până spre vară.

Ceea ce rămânea sau nu se consuma din porc, adică slănina veche, untura, jumările, se păstrau într-o oală până în primăvară când se puneau la fiert cu apă şi sodă caustică pentru prepararea săpunului.

Numele

Pe lângă numele propriu-zis, de botez, individului i s-a adăugat şi un nume zis de

familie, pentru a putea fi diferenţiat mai bine în cadrul comunităţii. Mai târziu, în perioada austriacă, acesta a fost oficializat şi în acte aşa încât fiecare persoană a ajuns să poarte mai multe nume.

Cum s-a format numele de familie? Numelui de botez al persoanei i s-a adăugat cel al tatălui sau chiar al bunicului şi s-a ajuns astfel la denumiri ca: Ilie lu Iuănu lu Toaderu Uanoalchii sau un caz mai simplu Uanea lu Florea Uanoalechii. Un alt caz este al cetăţeanului Niculaie lu D'iula Lolii.

La nume se poate adăuga însă şi ocupaţia individului precum: Iuănu lu Filipu Viţălarului. Sigur, nu toate numele formate astfel au fost şi oficializate. Atunci când a devenit obligatorie purtarea numelui de familie, de multe ori notarul, preotul sau alţi oficiali au dat ei înşişi acest nume, adăugând la numele de botez, supranumele propus de comunitate sau numele tatălui, ocupaţia, locul de baştină, diferite toponime, etc.

Astfel, la Cintei întâlnim următoarele nume de familie provenite din nume de botez: Costan, Filip, Gabor, Gheorghieş, Guţu, Iacob, Iencuş, Dinaş, Jurcă, Macavei, Matei, Maxim, Mărcoi, Medrea, Paul, Petrişor, Stanciu, Stoica, Şerban, Tomuţa, Todinca.

Nume de familie care indică ocupaţii sau funcţii: Ban, Bica, Berar, Borhil, Cadaş, Cămăraş, Coşarbă, Căpraru, Covaci, Deac, Dudaş, Henegar, Lăcătuş, Lingurar, Olariu, Păcurar, Popa, Trâmbiţă, Varga.

Nume de familie provenite din toponime: Ardelean, Ardeu, Bocşa, Botoşan, Brădean, Cociuban, Codrean, Herlea, Măcean, Măgulean, Moţ, Muntean, Orădan, Selejan, Silaghi, Somoşan, Vărşăndan.

Multe nume provin din traducerea numelui românesc în alte limbi:

- maghiară: Barna, Bica, Borhil, Caba, Cadaş, Covaci, Dudaş, Gabor, Şuteu, Puşcaş, Raţ, etc.
- slavă: Balaban, Ban, Bej, Bejeu, Blaga, Dobre, Bogdan, Drăgan, Iova, Jivan, Stanciu, Vanci.

Sunt şi nume care provin din nume de popoare: Gherman, Neamţ, Raţ, Rus, Sârb, Tătar.

Numele străine nu înseamnă nici pe departe că provenienţa purtătorilor ar fi de origine străină ci ele au fost date de diferiţii funcţionari care nu cunoşteau limba română nici sistemul ei fonetic şi au tradus numele fiindu-le mult mai uşor să-l transcrie. Aşa s-a procedat la maghiarizarea numelui, maghiarizare înscrisă într-o politică generală de deznaţionalizare a românilor.

Nume care provin din denumiri de plante, animale, păsări: Breheneag, Lupaş, Iepure, Purece, Por, Ursei, Trif, Vultur.

Nume care desemnează calităţi, însuşiri: Barbu, Barna, Blaga, Bătrân, Cionca, Chiş, Dobre, Drăgan, Gârbovan, Lunga, Milaş, Mariş, Negru, Ioşca, Schiop, Şod.

Nume de familii vechi, dispărute la sfârşitul secolului XX: Aron, Abrudan, Balta, Bembe, Biriş, Bolchiş, Bondiş, Budiu, Ciurdariu, Creţu, Buliga, Buzgău, Căciula, Cadariu, Ciorogaru, Crişan, Dascăl, Ferícean, Fluieraş, Hârcăianu, Haica, Marian, Maruşter, Micoară, Micula, Mişcuţa, Oniţa, Otava, Pecican, Pisău, Sferdian, Tamaş, Toderuţ, Tulcan, Ungureanu, Vlad, Zahoi, Vale.

În 1970 existau 1848 locuitori, care trăiau organizaţi în 427 familii. Cele mai numeroase nume de familie erau: Iluna – 10, Ionaş – 16, Jivan – 21, Dihel – 7, Drăgan – 6, Horga – 12, Zdrendea – 13, Bej – 23, Borz – 10, Păcurar – 10. Media era de patru locuitori pe familie.

Poreclele (ciufala) de familie.

Caracteristic pentru satul românesc sunt poreclele, adică supranumele dat unei familii sau persoane – de obicei în derâdere - mai ales în legătură cu anumite caracteristici ale aspectului exterior, a însuşirilor psihice şi morale sau legat de diferite ocupaţii. Poreclele

contribuie şi la individualizarea unei familii din rândul altora cu acelaşi nume. Uneori porecla s-a transformat în nume de familie. În sat, mai uşor cunoşti persoanele după poreclă decât după numele de familie; doar între colegii de şcoală sau armată se folosea numele.

Porecla a fost atribuită întâmplător şi împotriva voinţei purtătorilor, de indivizi cu un acut simţ al observaţiei şi ironiei. Purtată însă timp îndelungat, porecla îşi pierde de multe ori sensul iniţial, de batjocură, de ironizare a defectelor sau diferitelor însuşiri, devenind bun comun şi se poartă fără jenă.

Poreclele individuale au devenit nume de familie apoi, prin diversificarea familiei, ele au devenit colective. De exemplu Cozac este porecla care s-a dat celui care povestea mereu întâmplări din războiul cu cazacii, poreclă purtată apoi de două familii.

Multe dintre porecle sunt foarte vechi încât nu se mai ştie când, cine şi de ce le-a inventat. Pentru multe, explicaţiile pe care le dăm azi sunt prezumtive.

După provenienţă, putem clasifica poreclele în purtătoare de:

a. însuşiri fizice:

- Albu – poreclă purtată de două familii semnifică culoarea pielii;
- Chipiş – poreclă purtată de două familii provenind de la chipeş. Probabil cineva avea această însuşire;
- Corban – poreclă purtată de două familii. Vine de la negru ca un corb;
- Coietu – poreclă dată cuiva care avea hernie;
- Şchiopu – porecla se datorează faptului că în familia respectivă cineva a fost şchiop;
- Fechete – porecla provenită dintr-o însuşire a tenului (în maghiară fekete = negru);
- Lila – provine din adjectivul lila = mov;
- Stângaciu – porecla s-a dat pentru că respectivul folosea mâna stângă, era stângaci;
- Goanga – mic cât o goangă
- Bruşu – poreclă dată cândva unui consătean care era gras, îndesat ca un bruş = bulgăre de pământ.

b. însuşiri psihice şi morale:

- Baboş – poreclă purtată de patru familii, atribuită unui om care se mişca încet ca o babă;
- Piţiguşu – poreclă purtată de două familii provenind din nume de pasăre, piţigoi + sufixul uşu şi s-a dat unuia care în copilărie fusese mic şi simpatic;
- Acru – poreclă dată unui om care avea o faţă posomorâtă, acră;
- Feinicu – porecla provine din ţinuta acelor oameni măreţi, mândri. Din germanul fein;
- Gaina – poreclă dată unor oameni cu o stare a sănătăţii precară, veşnic betegi;
- Hoitu – purtătorul iniţial era un om încet în mişcare şi în gândire;
- Putoare – puturos;
- Şodu – provine din maghiarul şod = comic, caraghios;
- Piperiu – iute ca piperul.

c. din ocupaţii, deprinderi, obiceiuri:

- Birăuaşu – două familii poartă porecla care provine din maghiarul birău = primar;
- Ciortoi – poreclă dată unui om care mergea după apă cu un ulcior rău = ciortoi;
- Căvăcelu (Căvaciu) – provine din ocupaţia de covaci = fierar;
- Olariu – provine din ocupaţia de olar şi s-a transformat în nume;
- Suciu – provine din ocupaţia de cojocar care în maghiară era szücs;
- Ceaptănu – poreclă purtată de două familii şi provine de la un strămoş care nu se pieptăna;
- Bricea – poreclă provenită de la un om care avea un briceag la care ţinea foarte mult;
- Huţa – vine de la legănat, datul cu huţa;
- Hîrja – porecla vine de la verbul „a se hârjoni”;

d. din prenume sau nume:

- Geogea – porecla purtată de şase familii, dată unuia cu numele George căruia un frate mai mic nu-i putea pronunţa numele;

- Pascovel – poreclă care vine de la numele de botez Pascu + sufixul -vel;

- Georgeala – de la numele George + sufixul -ala;

- Petriţa – două familii sunt numite aşa şi li se trage de la un bunic pe care îl chema Petru la care s-a adăugat sufixul -iţă (un diminutiv);

- Todosâie – poreclă care vine de la prenumele Teodor + sufixul -ie;

- Văsălica – poreclă purtată de cinci familii şi vine de la prenumele Vasile+ sufixul -ica;

- Tomuţoaie – de la numele Tomuţa + sufixul -oaie;

- Bogdaniţă – de la Bogdan + sufixul -iţă;

- Nichi – provine de la numele Onica;

- Todinca – provine de la prenumele Teodor – Todor (hipocoristic) + sufixul -inca;

e. după locul de origine:

- Pilanu – porecla vine de la satul de origine Pilu;

- Zărăndanu – vine de la satul Zărand;

- Vărşăndan – familia vine de la Vărşand.

f. situaţia socială:

-Dăsculţu poreclă purată de trei familii, dată iniţial unui om sărac cu mulţi copii, care umbla desculţ până toamna tîrziu.

g. desemnează apartenenţa la altă familie:

- Ana Pascului, Floarea lui Crăciun, Georgea Uănichii, Mitru Lechii, Pătru lui Crăciun.

h. neidentificate:

- Suiuţu, Ţopu, Ţotic, Budiu.

Toponimia

Albii: suprafaţă arabilă din sudul hotarului, aproape de Şimand. I se spune aşa pentru că arată ca albia unui râu, o scobitură în teren.

Arii: păşune situată în partea de sud-est a satului, unde se făceau stogurile de grâu ale satului care împreună, aşezate pe rânduri, alcătuiau o arie.

Cotul bălţii: suprafaţă arabilă în sudul hotarului – spre Olari – unde se află o baltă mare, rât, care face o cotitură.

Checi: suprafaţă arabilă din sudul hotarului Cintei.

Fânaţă: suprafaţă arabilă din partea de nord a satului, cândva rezervată pentru fân, astăzi dolniţă.

Gura Sâtiului: suprafaţă arabilă aproape de cotul bălţii, spre Olari, unde ogoarele sunt aşezate la capătul unei sărături, un fel de intrând în Sâti. Numele îi vine tocmai de la aceasta.

Biuşa:suprafaţă arabilă în partea de sud-est a satului. Numele provine de la faptul că acolo, pe nişte locuri nearate, creşteau buruieni: cucută, urzici, pelin unde vara te puteai ascunde.

În cele lunji: suprafaţă arabilă din sudul Cinteiului.

Între bălţi: suprafaţă arabilă situată în sudul Cinteiului, cuprinsă între braţele unui râu cu apă mare.

Häduţa: suprafaţă arabilă din sud-vestul Cinteiului aproape de Albii, spre Şimand. Numele îi vine de la cuvântul hodaie care înseamnă case, construcţii izolate, un fel de mică fermă.

La baltă: suprafaţă arabilă în sudul hotarului, spre Olari, în jurul bălţii.

La Beteaga: suprafaţă arabilă spre Olari. Pământul este mai sărac şi pretenţios; de aici şi numele.

La Cruce: pământ arabil în sudul satului, unde se află o troiţă – rugă. Cruce de lemn.

La Bisericeşti: teren arabil în sud unde era sesia bisericii.

La Fântână: teren situat în sud unde se află o fântână cu apă de băut.

La Izvor: teren situat în sud, spre Olari, unde sunt nişte izvoare cu apă bună pentru adăpat vitele.

La Nuci: teren arabil în sudul satului. Numele îi vine de la nişte nuci ce se aflau în lungul drumului.

Irtaş: suprafaţă arabilă în nord, dincolo de Crişul Alb, aproape de pădurea Somoş. Numele îi vine de la maghiarul irtaş = curătură. Probabil aici a fost o pădure care ulterior a fost defrişată.

Perişori: suprafaţă spre Sintea Mică. Numele vine de la faptul că acolo se aflau tufişuri de peri sălbatici.

Pârloage: suprafaţă aflată la vest, spre Şimand. La capătul ogoarelor solul este sărăturos deci nu se mai ară, este lăsat pârlog.

Râtul Barnii: teren spre sud, care probabil a fost al lui Barna. Rât înseamnă loc jos rezervat pentru păşune.

Sâtul popii: în sud-est, spre Sintea Mică. Provine de la bulgarul silişte = locul unui sat părăsit.

Sitiu lui Ispas: spre sud-est, în dreapta şoselei ce duce la Zărand, aproape de Sălişte. Aici se află o troiţă unde pe vremuri se ieşea cu crucea la sărbătoarea creştină Ispas.

Sitiu Vărşandului: teren arabil în sudul hotarului, dincolo de izvor, aproape de Canalul Morilor care desparte hotarul Cinteiului de al Vărşandului (Olari). Tot aici se află un teren nearabil, sărăturos, pe care îl pasc vitele; de aici şi denumirea.

Situl Hulii: teren în nordul satului, ondulat, ridicături care poartă denumirea de hulă. La capătul ogoarelor se află un şanţ care colectează apele.

Toldas: teren arabil situat în nord unde încă se mai cultivă vie. Aceste locuri mici erau date în plus în folosinţa oamenilor. Cuvântul provine din maghiară.

Imaş: păşune din jurul satului. În maghiară imaş = păşune.

Cânepişte: două mici suprafeţe la capătul satului, rezervate pentru cânepă.

Holchişul: albie părăsită din nordul hotarului, dincolo de Crişul Alb. Desparte hotarul Cinteiului de Ţipari.

Podul de la Pogănele: pod peste baltă, pe care trece şoseaua spre Chişineu Criş. Cuvântul provine din latinescul poganus = loc blestemat.

Morminţi: cimitirele satului, situate la ambele capete.

Onomastica

La început, numele la care răspundea individul era luat din mediul natural şi prin el se încerca a se defini şi anumite însuşiri ale purtătorului. Astfel, în vremurile de demult, ei se numeau: Iepure, Lup, Ursu, Voinic, Vioi, Iute, Bujor, etc. La femei întâlnim mai ales nume de plante: Floare, Viorica, Brânduşa, etc. Cu timpul, inventarul de nume s-a primenit şi îmbogăţit cu altele, împrumutate prin intermediul creştinismului, din Biblie şi erau de sorginte greacă sau ebraică. În vremurile moderne au pătruns şi în Cintei nume latine iar mai târziu, în epoca contemporană, nume împrumutate de la alte popoare europene. Cu timpul, unele nume onomastice s-au transformat în nume de familie.

În anul 1970, în Cintei, cele mai frecvente nume la bărbaţi erau: Ioan – 235, Gheorghe – 110, Petru – 158, Teodor – 55, Aurel – 57, Dumitru – 38, Pavel – 37, Florea – 19, George – 16. La femei: Ana – 134, Catiţa – 89, Eliţa – 30, Floarea – 65, Florica – 49, Eudochia – 15, Dochia – 12, Floriţa – 8, Livia – 29, Maria – 128, Marta – 12, Mărioara – 13, Oniţa – 11, Rozalia – 15, Saveta – 25, Lena -9, Sofia – 23, Voichiţa – 8, Silvia – 8. în total sunt folosite 70 nume de botez feminine şi 35 masculine.

Există şi nume noi a căror frecvenţă este mică dar ele se vor inmulţi şi, mai ales, diversifica.

Interesant este numele de Sinesie purtat de cinci persoane, nume care provine de la episcopul Sinesie Iovanovici care, în anul 1756, fiind prezent în sat la sfinţirea bisericii, a botezat cu numele lui mai mulţi copii.

Nume rare: Milina, Dochia, Paraschiva, Persida, Sena, Xenia, Sidonia, Augustin – Gusti, Giorgie, Palcu.

Majoritatea numelor de botez sunt de origine ebraică, greacă, latină. Puţine nume sunt de origine slavă şi câteva sunt de origine maghiară, germană, franceză.

De-a lungul timpului s-au adăugat noi şi noi prenume, pe măsură ce s-a intrat tot mai mult în lumea exterioară prin influenţa mass-media, etc.

O caracteristică a satului românesc este folosirea hipocoristicelor şi diminutivelor. Astfel, numele scris în acte Ioan se pronunţă Oanea, Ioanea, Ionuţ, Ionel, Ionică, Nelu, Neluţu, Luţu. Alexandru devine Alexa sau Sandu, Pavel se pronunţă Păvăluţ sau Luţu, Gheorghe devine George, Petru se zice Pătruţ, Dimitrie se pronunţă Mitru sau Mitruţ. La fel se întâmplă şi cu numele feminine: Ana devine Anişoara sau Anica, Aurelia a dat diminutivul Aurica, Ecaterina devine în multe cazuri Catiţa, Elisabeta este transformat în Saveta, Veta, Vetuţa; Eudochia devine Dochie, Emilia devine Milia, iar Eugenia se pronunţă Jeni.

Bibliografie

1. J.J. Ehrler – Banatul de la origini până acum, 1774, Editura Facla, Timişoara 1982
2. Francisco Griselini – Încercare de istorie politică şi naturală a Banatului Timişoarei, Editura Facla, Timişoara 1986
3. Aradul permanenţă în istoria patriei, op. cit.
4. Ziridava nr 10, Arad 1978 – O descriere a teritoriului şi şi a oamenilor din fostul comitat Arad la sfîrşitul secolului XVIII
5. Arhivele Statului Arad, registrele matricole ale com. Cintei
6. Iorgu Iordan, - Dicţionarul numelor de familie româneşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti 1983.
7. Radu Octavian Maier – Arhitectura ţărănească în vestul ţării, Arad 1979
8. Viorel Nistor – Folclor coregrafic vol I - II, Editura muzicală, Bucureşti 1991
9. Corneliu Pădurean – Populaţia Comitatului Arad în secolul al XIX-lea, Editura Universităţii Aurel Vlaicu, Arad 2003
10. Eugen Gluck, Alexandru Roz – Dicţionarul istoric al localităţilor judeţului Arad, op.cit.
11. Gheorghe Ciuhandu – Românii din Câmpia Araului de acum două veacuri, op.cit.
12. Andrei Caciora (coordonator) – Realităţi istorice din vestul şi nord vestul României, studii şi documente, Vasile Goldiş University Press, Arad 2006
13. Marki Sandor, Arad varmegye es Arad szabad kiralxi varos tortenete, op.cit.
14. Registrele cu datele recnsămintelor maghiare din 1900-1910 aflate la Arhivele Statului Arad
15. Recensământul general al României din 1930, vol populaţie, Arhivele Statului Arad
16. Recensământul general al României din 6 aprilie 1941 (Arhivele Statului)
17. Recensământul populaţiei din RSR- 1966 (A.S.A.)
18. Monografie Cintei op.cit.
19. Monografi Zarand op.cit
20. Monografie Chişineu Criş, mss aflat la Liceul din localitate

21. De un deosebit folos ne-au fost informaţiile transmise de cetăţeni născuţi în Cintei precum: Nicolae Şerban (n. 1908), Petru Ardeu (n. 1921), Gheorghe Bej (n. 1924), Olariu Marta (n.1922), Olariu Pavel (n. 1932), Aurelia Boar, Ioan Riviş, Gheorghe Păcurar, Marta Bonta, Eliţa Riviş,

.

22. Dr. Radu Octavian Maier – Arhitectura ţărănească în vestul ţării, Arad 1979

Biserica

Românii, popor latin aflat la extremitatea orientală a romanităţii, au adoptat, din cauza unor împrejurări istorice deosebite de a celorlalte popoare de limbă latină, creştinismul de rit greco-bizantin. Aceasta s-a produs însă la modul evident şi definitiv abia în secolul al IX-lea.

Creştinismul a pătruns pe teritoriul cuprins între Dunăre şi Carpaţi încă de la începuturile sale, odată cu colonizarea Daciei de către romani. Creştinarea populaţiei autohtone s-a produs însă încet, de-a lungul mai multor secole în aşa fel încât atunci când putem vorbi de români aceştia erau deja creştini. Bineînţeles că primii din Dacia care au intrat în contact cu noua religie au fost locuitorii oraşelor unde s-au aşezat şi coloniştii. Aceasta ne-o dovedeşte şi termenul de **păgân** care în limba română vine din latinescul ***paganus*** (locuitor al satului). Caracterul latin al creştinismului românilor apare şi din termenii de bază folosiţi pentru a desemna realitatea religioasă creştină. Astfel cuvântul **biserică** în limba română se trage din cuvântul latin ***basilica*** care desemnează templul roman. E interesant de observat că la celelalte popoare romanice cuvântul care desemnează comunitatea religioasă creştină provine din termenul ***eclesia***. Popoarele germane şi slave au termeni formaţi din cuvântul grecesc **kiriacon,** de unde **kirche, church, etc..** Alte cuvinte latine intrate în terminologia religioasă sunt: Dumnezeu (Dominus Deus), a boteza (baptizare), creştin (christianus), cruce (crux), câşlegi (caseum ligare), sărbătoare (servatoria), priveghiu (perviglium) şi multe altele. După venirea şi aşezarea slavilor limbajul religios s-a îmbogăţit cu o serie de termeni slavi mai ales în ceea ce privaşte structura slujbelor (utrenie, vecernie) şi organizarea ierarhică a bisericii.

Dovezile arheologice privind creştinismul în primele secole după Hristos în zona de care ne ocupăm sunt aproape inexistente, doar la Socodor s-a descoperit un obiect arheologic care poate fi de provenienţă creştină (sec. IV).

Izvoarele scrise ne spun că la Sinodul de la Niceea, din anul 767, a participat şi un episcop numit Ursus, care îşi exercita autoritatea în partea vestică a teritoriului românesc. Potrivit unor istorici români, Ursus a fost episcop al românilor (latinilor) din zonele vestice şi sud vestice cu reşedinţa la Morisena (Cenad), unde s-au descoperit urmele unei bazilici din sec. V-VI e.n.

Aşezarea slavilor, influenţa Bizanţului, activitatea misionarilor bisericii răsăritene, circulaţia şi răspândirea scrierilor religioase de sorginte slavo-bizantină au influenţat profund şi viaţa religioasă. Aceasta a făcut ca limba de cult în biserica creştină românească să fie slavona. O limbă care nu era însă cunoscută de popor şi nici măcar de cei mai mulţi dintre preoţi, care s-au ridicat tot din rândul său.

În acele începuturi credinţa se manifesta în forme cât se poate de simple, comunitatea constituia biserica iar preotul era atât exponent al comunităţii cât şi al puterii Dumnezeieşti. Subordonările ierarhice erau foarte slabe, avându-se grijă doar ca dogma să fie respectată şi ferită de erezii. Preotul (prezbiter) ca şi conducător spiritual al poporului era integrat perfect în comunitate. Avea gospodărie, familie, se ocupa atât cu cele lumeşti cât şi cu cele spirituale. Ara, semăna, creştea vitele, avea grijă de familie, intervenea pentru soluţionarea litigiilor dintre oameni , boteza copiii, oficia cununii şi slujbe de înmormântare. Duminica era omul bisericii. Puţini erau cu carte, cei mai mulţi cunoşteau câteva cântări şi rugăciuni, crezul şi ritualurile. Biserica era şi instanţă de judecată, fiind pomenite faptele bune şi înfierate abaterile de la regula şi morala creştină. A fi situat în afara bisericii echivala cu excluderea din comunitate. Preotul se bucura de tot respectul, pentru el credincioşii de rând efectuând şi unele munci agricole şi gospodăreşti. „Nu trebuie să ne mirăm deci, dacă aceşti oameni care în tinereţe n-au primit vreo învăţătură din parte popilor le rămân supuşi ca nişte robi şi nu îşi dau seama că aceşti popi ai lor sunt şi rămân doar nişte ţărani deghizaţi care nu pot avea vreo noţiune despre religie, deoarece luaţi cel mai adese de la coarnele plugului de-abia ştiu citi în limba lor maternă. Religia acstor oameni este practicată, prin urmare, mai mult acasă decât la

biserică. Slujba Dumnezeiască constă doar din cântarea liturghiei şi din alte ceremonii exterioare" (J.J. Ehrler).

Lăcaşul de cult era mic, format dintr-o singură încăpere, construită din lemn sau, la Cintei, din nuiele (gradele) lipite cu lut, şi adesea neîncăpătoare. Tradiţiile, obiceiurile venite din timpuri foarte vechi, provenite din mituri şi practici precreştine s-au amestecat cu reguli noi, creştine, sărbătorile vechi s-au suprapus peste altele noi, toate formând o cutumă ce trebuia strict respectată.

Prima biserică din Cintei, menţionată de istorie a fost „Biserica cu turn ascuţit", care a fost ridicată la 1643, când populaţia românească a cunoscut reforma" (după cum ne spune S. Marki în a sa monografie a Aradului). Poate nu întâmplător tot acum are loc un sinod calvin la Cintei, această activitate făcînd parte dintr-o serie de acţiuni desfăşurate în întreg Principatul Transilvaniei, pentru atragerea românilor la protestantism, în varianta calvină. Se pare că pentru moment cinteienii au aderat formal la confesiune creştină născută în Germania şi Elveţia numai că, aşa cum explică Nicolae Iorga în cartea sa „Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria „ acest calvinism din secolul al XVII-lea al românilor din Ardeal era aşa de superficial, de nesincer, de străin de popor, de urât chiar acestuia, încât el putea să dispară odată cu presiunea care-i dădu-se o trecătoare şi şubredă fiinţă. Ceea ce respinsese în această propagandă nu era ideea, ci forma, acea formă abstractă, seacă şi goală, care lăsa inima rece, făcând apel numai la raţiunea oamenilor cultivaţi. Ceea ce iubeau ai noştri era ritul, era chiar şi magia neînţeleselor cuvinte slave în care bănuiau o tainică înrâurire, făcătoare de minuni, erau superstiţiile atacate cu furie de regimul superintendenţilor, Dogma aceea era mai presus de minţile unor credincioşi care erau deprinşi a primi pe Dumnezeu prin simţuri şi cărora li se înfăţişa în loc o rece filozofie teologică". Dar ocupaţia turcească care revine după 1658 readuce ortodoxia de care de fapt cinteienii nu se despărţiseră total niciodată iar mai apoi sub austrieci ortodocşii din „ţara ungurească" beneficiază de aşa-zisele privilegii ilirice, putându-se manifesta liber dar sub oblăduirea mitropoliei sârbeşti de la Karlovits. La început Parohia ortodoxă din Cintei era probabil subordonată episcopului român ce îşi avea sediul la Ineu. În anul 1595 este pomenit Episcopul Toader care işi avea jurisdicţia asupra credincioşilor români ortodocşi din părţile ungureşti. În anul 1706, când biserica funcţiona deja sub imperiul privilegiilor ilirice, sediul Episcopiei se mută la Arad, Cinteiul aparţinând în toţi anii care au urmat de dioceza greco-ortodoxă a Aradului. Credinţa ortodoxă a înrâurit puternic viaţa de zi cu zi a a credincioşilor, regulile bisericii fiind respectate cu sfinţenie. „Practica religioasă urmată acasă de tineri şi bătrâni consta din patru posturi neobişnuit de lungi: Postul Crăciunului, care ţine 6 săptămâni; Postul Paştelui, care ţine 7 săptămâni; Postul Sfinţilor Petru şi Pavel de trei săptămâni şi cel al Naşterii Mariei care ţine tot trei săptămâni. Împreună cu toate celelalte zile de post ajunatul însumează de obicei 7 luni într-un an, fiind atât de riguros încât pe la mijlocul postului principal nu mai e îngăduit să se mănânce nici untură şi nici ouă. Postul pe cât este de riguros, este ţinut tot atât de strict. Aceşti oameni buni sunt atât de pătrunşi de el încât ar ucide mai bine un om decât să încalce postul, ceea ce s-a observat şi la cei furişaţi în rândul lotrilor"(J.J. Ehrler)

La mijlocul secolului al XVIII-lea, la Cintei au existat două biserici. Una construită din gradele, veche şi ruinată (probabil cea din 1643), iar a doua din lemn cu hramul „Înălţarea Domnului". Aceasta din urmă a fost vizitată la 1755 de Episcopul Sinesie Jivanovici al Aradului care a şi sfinţit-o în ziua de 6 iunie. Preoţi au fost numiţii Toma şi Vasile, primii menţionaţi de documente.

În anul 1767 localitatea Cintei făcea parte din protopopiatul Zărand şi avea trei preoţi: Teodor Marinescu (n. Cintei), Ioan Popovici (n. Chereluş) şi Vasile Popovici (n. Cintei). În localitatea Ohab din Banat este pomenit preot tot în 1767 numitul Vasile Dimitrievici, născut în Cintei. Iată dar un exemplu despre mărimea şi importanţa Cinteiului care la 1786 este ridicat la rangul de parohie. În 1787 este pomenit în documente Popa Teodor, care s-a amestecat într-o dispută a oamenilor cu administraţia domeniului cerând de la nobil restituirea cazanului de fiert ţuica.

Biserica sfinţită în 1755 va dăinui până în anul 1863 când, în ziua de 6 septembrie, s-a pus piatra de temelie a unei noi biserici, din piatră. Pe filele unui exemplar din Evanghelia tipărită la Sibiu în 1859 un enoriaş din Cintei scria: „Spre aducere aminte în anul 1863, septembrie 6, s-au pus piatra fundamentală la Sf. Biserică din comuna Cintei prin Petru Chirilescu, protopresviterul Chişineului”. Pe una din filele aceleiaşi cărţi se spune că „în anul 1864 în 13 decembre s-au sfinţitu intermedu prin prin preoţii mai josu însemnaţi: adecă pr. D. Ioanu Petrila, Pr. D. Ioanu Iancu preoii locali, Pr. D. Elia Micula preotu în Sinitea, D. Ioanu Tuleanu preot în Zărandu, Pr. D. I. Varga preotu în Nădabu, Petru Chirilă, preotu Socodoru, D. Maximilianu preotu Şimandu. Cu toate că a presupus cheltuieli mari biserica a fost terminată în anul 1866, ea păstrând hramul „Înălţarea Domnului”. „În anul 1880, iuniu 14 sau sfinţitu prin Ilustrietatea Sa D. Episcou Ioanu Meţianu; dintre preoţi D. Ignatie Papp Diaconu şi secretariu consistorulu, Pr. D. Petru Chirilescu, protopop Chişineului, Pr. D. Ioanu Iancu, parochulu locului....” ne spune chiar Ioan Iancu în carte sus citată. Biserica veche a fost demolată iar pe locul ei s-a înălţat în 1900 o troiţă. Biserica s-a construit după modelul bisericii ortodoxe din Gyula. În anul 1921, 8 februarie, s-au ridicat în turla bisericii un clopot mare şi unul mai mic.

Iconostasul bisericii, foarte frumos sculptat pe scândură din tei, este donaţia dr. Iancu Cornel, nepotul lui Ioan Iancu), membru al adunării eparhiale.

Biserica mai cunoaşte o renovare substanţială la 1898. Între anii 1982-1984 biserica a fost pictată în interior în tehnica frescă de pictorul Niculai Hilahi, profesor de grafică la Institutul „Nicolae Grigorescu” din Bucureşti şi de către soţia sa Floriana Hristudor. Tot atunci s-au efectuat şi alte lucrări: instalat geamuri noi, montat candelabre, confecţionat prapuri, reparaţii exterioare, etc. care au costat 550 mii lei.

Biserica a fost condusă de mulţi preoţi cu frica lui Dumnezeu, buni gospodari, oameni cu familie , bine integraţi în comunitatea locală. Unii dintre ei precum Ioan Petrila, Ioan Iancu şi fii săi au fost oameni politici activi, luptători pentru cauza naţională românească. După deschiderea la Arad, în 1822, a Seminarului teologic, preoţii repartizaţi au fost cu ştiinţă de carte, exercitându-şi autoritatea ecleziastică cu mult mai multă competenţă şi convingere. Lista preoţilor parohi care au servit parohia Cintei începând cu 1823 este următoarea: Mihai Bolchiş (1823-1837), Nicolae Nemeş (1824-1848), Ioan Petrila (1848-1852), Ioan Iancu (1852-1907), Luca Gavril (1907-1912), Filip Silviu (1912-1918), Mihail Nistor (1920-1964), Dimitri Barbu (1945-1972), Fărcuţ Simion (1972-1977), Rus Ioan (1977-1991) şi Mureşan Teodor, preot paroh din 1991. În 25 martie 2001 a fost hirotonit ca paroh Nicu Ioan Breda, primul preot cu doctoratul care a tipărit şi lucrarea „Icoana, chip al Dumnezeirii în tologia Sf. Ioan Damaschin şi a Sf. Teodor Studitul. Biserica din Cintei a făcut parte din protopopiatele Zărand şi Chişineu Criş iar după 1948 din protopopiatul Arad.

Formatted: Indent: First line: 0 cm

De-a lungul timpului Biserica s-a îmbogăţit spiritualiceşte, preoţii cu studii teologice efectuând servicii divine mai pline de învăţătură şi mai aproape de canoanele ortodoxe. S-au folosit şi cărţi tipărite în Ţările Române, un exemplar al „Cazaniei lui Varlaam” găsindu-se şi la Cintei. Nivelul slujbelor creşte mai mult din momentul în care, la 1832, Cosiliul Eparhial hotărăşte ca în continuare limba de cult să fie cea a poporului, adică limba română. Înainte de această hotărâre la Cintei a fost trimis ca preot în 1830 Ioan Petrilla, care nu ştia ungureşte. La ceremonia de introducere în funcţie, cu asistenţa obişnuită a autorităţilor publice, solgăbirăul prezent acolo constată că preotul nu ştia ungureşte, prin urmare opreşte instalarea preotului şi raportează cazul comitatului (Gheorghe Ciuhandu, Episcopii Gherasim Raţ şi Samuil Vulcan). O altă încercare de a abate locuitorii Cinteiului de la credinţa lor strămoşească are loc în anul 1834, când în localitate se deplasează episcopul greco-catolic de la Oradea, Samuil Vulcan. Încercarea nu reuşeşte pentru că dându-şi seama că nu obţin niciun avantaj material de pe urma trecerii sub jurisdicţia Papei oamenii hotărăsc să rămână acolo unde au fost şi înaintaşii lor. Institutul teologic de la Arad a fost frecventat şi de cursanţi din Cintei, primul absolvent fiind Bolchiş Ştefan în anul şcolar 1832-1833, urmează apoi Nemeş Ioan în anul şcolar 1835-

1836 Nemeş Teodor în 1840-1841, Iancu Iustin în 1879-1880, Iancu Aurel (1885-1886), Petrilla Ioan (1893-1894). De o mare importanţă pentru întărirea ortodoxiei a fost obţinerea autonomiei religioase a românilor din Banat şi Crişana prin ieşirea, în 1864, de sub jurisdicţia Mitropoliei de la Karlowitz şi afilierea la Mitropolia Ardealului.

Biserica otodoxă a constituit un reazem important al credinţei şi moralei creştine, al naţionalităţii şi tradiţiilor româneşti ale locuitorilor satului Cintei. Ortodoxia a fost confesiunea în care au fost botezaţi cinteienii de la întemeierea satului până în prima jumătate a secolului XX. Institutul teologic din Arad a continuat să atragă tineri cinteieni la învăţătură bisericească iar registrele matricole au reţinut printre absolvenţi şi pe Teodor Şuteu (1938-1939); Ioan Coste (1940-1941); Gheorghe Bej, Teodor Bej (1947-1948).

Foarte multe tradiţii sunt şi astăzi strâns legate de credinţa ortodocsă amintim însă doar pe cea de la Florii în cadrul căreia copiii ieşeau împreună cu praporii şi preotul în ziua de sâmbătă pe ţarină să aducă salcie, care era oferită credincioşilor duminică dimineaţa, şi pe cea din ziua de Rusalii când se pune pe pardoseala bisericii frunze de stejar şi iarbă, pentru că atunci natura ajunge la plenitudine. Cultul eroilor este adânc înfiripat în parohie, morţii din cele două războaie mondiale fiind pomeniţi în fiecare duminică iar la sărbătoarea Înălţării Domnului se organizează împreună cu şcoala serbări comemorative. Preotul Nicu Breda a găsit şi a amplificat tradiţia organizării unei săptămâni duhovniceşti, cu slujbe zilnice, în fiecare seară fiind invitat câte un preot sau un profesor de la Facultatea de teologie iar în ultima zi programul se încheie în prezenţa Episcopului. (Nicu Breda).

Pentru prima dată în cursul istoriei de secole a bisericii unitatea confesională a fost dislocată în anul 1928 când au început să ţină adunări separate, într-o sală a şcolii din sat, adepţii mişcării „Oastea Domnului". Această mişcare s-a iniţiat şi s-a dezvoltat în cadrul ortodoxiei şi urmărea trezirea spirituală a ortodocşilor prin participarea la manifestări în afara bisericii, în case particulare, unde se făceau rugăciuni şi se cântau în comun imnuri bisericeşti. Între cei care au participat la aceste manifestări s-au numărat Ardeu Petru, Şuteu Moise, Raţ Ioan , Ardeu Ioan. La puţin după aceasta la una din întrunirile Oastei au participat Domşa Nicolae şi Ţâna Nicolae, penticostali din Cherechiu. Astfel, încet, încet adunările Oastei Domnului s-au transformat în adunări penticostale care s-au ţinut în casa lui Truţ Ioan, apoi la Ardeu Ioan şi în sfârşit la Munteanu Petru. Primul conducător ai noii biserici a fost Şuteu Ioan Moise. Slujbele se ţineau, după cum am arătat, în case particulare, dar ele nu erau bine privite de o parte din ortodocşi mai ales de cei din conducerea bisericii. În acea vreme Biserica Peticostală din România nu era recunoscută oficial astfel că împotriva ei se puteau lua anumite măsuri, aşa cum s-a întâmplat în seara de 5 ianuarie 1935 când un grup de credincioşi aflaţi în casa Dociei a Haicului au fost duşi de jandarmi la post la Nădab, pentru ca în cele din urmă să fie , după lungi peregrinări, deferiţi Tribunalului din Arad. Întregul grup a fost în final pus în libertate, împotriva lui neputându-se formula acuzaţii incriminatorii. În timpul războiului (1941-1944) împotriva credincioşilor penticostali s-au luat măsuri dure, întrunirile fiind interzise. Adunările au continuat însă în case conspirative fără să se înregistreze incidente deosebite.

După război întrunirile penticostale au fost tolerate iar după oficializarea cultului, în 1948, ele au devenit absolut libere. Treptat numărul credincioşilor a crescut astfel că în 1955 s-a început construcţia primului lăcaş de cult, carea fost inaugurat în 1956. La acea dată conducător al bisericii era Gheorghe Zdrenghe şi din adunarea penticostală făceau parte aproximativ 20 de familii. Relaţiile cu ortodocşii au devenit din ce în ce mai bune, instaurându-se un climat de înţelegere şi toleranţă reciprocă. Autorităţile comuniste ale vremii au intervenit însă, limitând cadrul de desfăşurare a slujbelor între anumite ore şi în anumite zile şi doar în interiorul bisericii. Pe parcursul anilor multe familii de credincioşi penticostali s-au mutat la Arad sau în alte părţi astfel că numărul lor nu a crescut prea mult.. În anul 1999 Olariu Pavel, fost membru al bisericii, domiciliat în Phoenix-Arizona, a avut iniţiativa construirii unei noi case de rugăciune şi cu sprijinul financiar al celor emigraţi în Statele Unite, după doar 10 luni, la 11 iunie 2000, a fost inaugurat lăcaşul actual al bisericii.

BIBLIOGRAFIE

1. C.C. Giurescu, Istoria Românilor, vol 1, ediţia a IV-a, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1942

2. Pavel Vesa, Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalităţi. 1706-1918, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2006

3. Marki Şandor, Aradvarmegye es Arad szabad kiraly varoş tortenete, vol I, 1892

4. Pavel Vesa, Bisericile de mir arădene între tradiţie şi modernitate, Editura Mirador – Arad 2000

5. Gheorghe Ciuhandu, Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ, Tipografia Diecezana, Arad 1935

6. Corneliu Pădurean, Mihai Săsăujan (coordonatori), Biserică şi societate, Editura Gutenberg Univers, Arad 2005

7. Nicolae Iorga, Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria, vol I, Editura Saeculum, Bucureşti 2006

8. Adrian Andrei Rusu, George Pascu Hurezan, Biserici medievale din judeţul Arad, Arad 2000

9. Ziridava nr. XII, E. Colta, Vechi tipărituri româneşti în judeţul Arad

10. Nicu Ioan Breda, preot Cintei, relatare

11. Petru Ardeu (născut în 1921), relatare privind înfiinţarea bisericii Penticostale

12. Traian Mager, Ţinutul Hălmagiului (din reteaua Internet)

13. Pavel Vesa, Biserici de lemn de odinioară, Ed. Gutenberg Arad 1997, p. 33;

14. I.D. Suciu – P. Constantinescu, Documente privitoare la Istoria Mitropoliei Banatului, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara 1980, p. 296

15. T. Botiş, Institutul teologic Arad

16. Virgil Valea, Cultură şi spiritualitate românească în Arad în perioada interbelică (1919-1940), Vasile Goldiş University Press, Arad 2005

17. Colectiv, Episcopia Aradului-Istorie, viaţă culturală, monumente de artă, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, Arad 1989;

18. Corneliu Pădurean, Mihai Săsăujan (coordonatori), Societate şi cultură în România interbelică, Ed. Univ Aurel Vlaicu, Arad 2004.

Şcoala

Până în secolul al XVIII-lea, în satele româneşti nu existau instituţii şcolare organizate după principii didactice, susţinute de stat sau alte organizaţii, cu unele excepţii datorate în special pătrunderii în Panonia şi Transilvania a curentelor religioase protestante. Cea mai veche şcoală pomenită în părţile arădene este aceea de la Covasînţ, care fiinţa deja în anul 1532.

Statul austriac, încă de la încorporarea Transilvaniei în componenţa sa, a considerat şcoala o problemă politică şi s-a ocupat nemijlocit de organizarea, conducerea şi controlul învăţământului de toate gradele. Concepţia cu privire la şcoală ca insituţie care poate şi trebuie să contribuie la ridicarea economică şi morală a cetăţenilor, la formarea acelui tip de cetăţean de care are nevoie societatea, a fost acceptată şi de Curtea de la Viena. Pentru înfiinţarea şcolilor elementare sau poporale au fost emise, la 1715, 1723 şi 1731, o serie de rezoluţii şi regulamente prin care diferitele confesiuni, inclusiv cea ortodoxă, puteau înfiinţa acest tip de unităţi de învăţământ. In timpul împăraţilor Maria Tereza şi Iosif al II-lea (1740-1790) sunt elaborate noi legi şi regulamente iar dezvoltarea reţelei şcolare capătă un impuls deosebit. Regulamentul naţiunii ilirice din 1770 interesează în mod deosebit pe românii din Ungaria, subordonaţi mitropoliei ortodoxe de la Karlowitz.

Potrivit reglementărilor, în satele româneşti şcolile elementare (triviale) se organizau de către biserica ortodoxă şi se subordonau atât Episcopiilor – prin oficii specializate – cât şi statului, adică deputăţiei şcolare de la Budapesta, respectiv Directoratelor şcolare regionale. Şcoala din Cintei se va subordona Episcopiei Arad şi Directoratului Şcolar de la Oradea.

Şcoala era întreţinută de comunitatea locală iar veniturile proveneau din colecte organizate în biserică (tasul al treilea), din taxe percepute cu ocazia căsătoriilor, moştenirilor, din ceea ce aduceau loturile de pământ aflate în folosinţa ei sau, după caz, din donaţiile nobilului local. Conducerea era exercitată de un director care, de cele mai multe ori, era preotul sau birăul (primarul). Invăţătorul era confirmat de către cetăţenii din comună, după care se încheia un contract în care i se fixau şi veniturile. Acestea erau în bani, în produse şi în muncă. Salariul în bani era de până la jumătate din total venituri. Invăţătorul a provenit , la început, dintre oameni puţin instruiţi precum cântăreţul bisericii, diaconul, preotul care au învăţat, şi ei, pe lângă un cunoscător de carte sau în instituţii ecleziastice. Abia după 1812, adică după infiinţarea Preparandiei din Arad, comunele vor primi învăţători calificaţi. Şcoala era frecventată de copii cu vârsta cuprinsă între 6-12 ani , fiind structurată pe trei ani de învăţământ. Programa şcolară cuprindea: citire, scriere, aritmetică, religie şi cântări bisericeşti. „Raţio Educaţionis Publice” apărută la Buda în 1806 indica următoarele obiecte de învăţământ: religia, cunoaşterea literelor, silabisirea, citirea cu litere de tipar şi de mână, scrierea corectă, aritmetica, datoriile cetăţeneşti. Ca manuale se recomandau: catehismul, abecedarul cu o pagină în limba română şi alta în maghiară, aritmetica, cartea de citire. Se învăţa 5 ore pe zi şi anume: trei ore dimineaţa şi două ore după amiaza. Una din zilele săptămânii, de obicei joia, era rezervată pentru activităţi libere. Pe parcursul anilor vor mai exista numeroase reglementări dar limba română va fi tot timpul limba de predare, limbile maghiară şi germană fiind predate ca limbi ale statului.

Sigur, pe vremea aceea nu se putea vorbi de metode pedagogice moderne, având în vedere calitatea învăţătorilor şi pretenţiile societăţii. Deosebit de relevante în acest sens ni se par a fi însemnările marelui scriitor Ioan Slavici (originar din Şiria): „Va fi fost prin anul 1854 când am început a umbla la şcoala din faţa bisericii..... atunci, cât şi mai târziu, timp îndelungat după aceea învăţător era cântăreţul bisericii pe care nu mi-l pot închipui decât cu joarda în mână, fie arătându-ne slovele pe tablă fie pişcând pe unul, mai pe altul dintre cei neastâmpăraţi. Am sfârşit bucvarul şi am ajuns să citesc din ceaslov.... carte de citire cu litere latine nu aveam atunci. Citeam deocamdată tot din ceaslov şi în cele din urmă din psaltire”.(monografie Şiria)

Anul şcolar începea în octombrie şi sfârşea în aprilie când se organiza o serbare la

care participau părinţii, preotul, învăţătorul, inspectorii, etc. Cu acest prilej elevii erau examinaţi şi susţineau un program artistic. Trebuie să remarcăm rolul excepţional al şcolii în dezvoltarea conştiinţei naţionale româneşti.

Dar, chiar dacă învăţătorii erau angajaţi şi plătiţi de comună, în dese rânduri funcţionarii statului se dădeau la tot felul de abuzuri asupra lor. Iată, spre exemplu, cum se exprima la 1820 învăţătorul Simion Opriş din Mişca: ”după data poruncă mergând eu la Cintei în vremea trecutei vacanţe înaintea domnului fösölgbirău Deszeo Zsigmond spre arătare cu asignaţia, cu atâta turbare s-au aprins asupra-mi, cât afară de aceea şi de hulă, m-au mânjit, m-au suduit sfântul, muma şi altele care nici nu le pot ţinea în minte, care nu le-am auzit să mi le fi zis nimenea încă până acum, sau asemenea acelora în toată viaţa mea.(Vasile Popeangă, Un secol de activitate şcolară în părţile Aradului)

Şcoala din Cintei a fost una din primele înfiinţate pe teritoriul comitatelor Arad şi Zărand. Aceasta pentru că satul era suficient de puternic din punct de vedere economic pentru a finanţa o şcoală. Datele furnizate de conscripţia din 1772 menţionează existenţa a 14 şcoli în comitatul Arad între care şi cea din Cintei. Nu se menţionează dacă şcoala are şi clădire proprie şi nici nu se menţionează anul înfiinţării ei. Conscripţia din 1773 ne spune că şcoala exista de 16, ani adică din 1757, pentru ca mai apoi, conscripţia din 1775 să ne arate că şcoala exista de 20 de ani, deci din 1755. Conscripţii ulterioare ne dau anul 1754. Prin urmare, din datele transmise, se poate fixa înfiinţarea şcolii undeva între anii 1754-1757. La Nădab nu exista şcoală nici în 1772. (Vasile Popeangă, Un secol de activitate şcolară...)

Situaţia materială a şcolii începuturilor a fost foarte grea. Şcoala funcţiona într-o casă închiriată, acoperită cu paie şi pământ pe jos şi avea un mobilier extrem de sărăcăcios. De asemenea existau şi puţine cărţi. Oricum şcolarii nu posedau aşa ceva pentru că, iată, la 1790 un ceaslov costa 1 florin, o psaltire 1 florin, o tăbliţă cu abecedar 20 creiţari iar predicile pentru toate duminicile 6 florini, în condiţiile în care spre exemplu învăţătorul din Cintei avea la 1798 un salariu anual de 50 florini. Clădirea în care funcţiona şcoala era aşadar improprie scopului propus astfel încât într-o notă din 1790 se precizează că în Cintei trebuie construită o nouă clădire şcolară. Mult mai târziu, la 1820, inspectorul I. Püspöki consemnează că la Cintei, Zărand, Socodor, Chişineu Criş, Olari existau deja localuri noi de şcoală.

Procesul de învăţământ se desfăşoară greu, chiar cu unele întreruperi, din cauza greutăţilor – cum se întâmplă în anul 1791 – ori a lipsei învăţătorilor, greu de găsit în acea perioadă. Uneori ei nu sunt acceptaţi de comună, unul dintre cei respinşi fiind învăţătorul Ioan Popa, din care cauză şcoala nici nu funcţionează în acel an 1791. Alteori comuna este în imposibilitate de a achita sumele prevăzute în contractul cu învăţătorul.

Cu totul remarcabilă şi cu o deosebită durată pentru acele vremuri este activitatea şcolară a învăţătorului Iosif Ungureanu pe care îl găsim menţionat prima dată în 1816 ca predând la Cintei. Era probabil între primii absolvenţi ai Preparandiei din Arad. În anul 1821 inspectorul I. Püspöki acordă şcolii din Cintei calificativul „bine”, într-un raport înaintat Deputăţiei şcolare din Budapesta. Datorită rzultatelor obţinute învăţătorul a fost răsplătit pe măsură de către comună acordându-i-se de la 1 septembrie 1820 un salariu total de 246 florini, din care în monedă 120 florini şi în bunuri materiale 126 florini. Spre comparaţie menţionăm că salariul maxim anual în zonă era de 313 florini la Curtici iar cel minim de 112 florini la Cicir. Revenind la Iosif Ungureanu, mai arătăm că îşi continuă activitatea la Cintei până în anul şcolar 1842-1843, în anul şcolar următor fiind înlocuit de învăţătorul Teodor Morar. În ultimul an de activitate el a şcolarizat 25 de elevi, în cele trei clase, repartizaţi astfel: 11 în clasa a I-a, 7 într-a II-a şi 7 într-a III-a. Fiul său, Petru Ungureanu este întâlnit şi el printre absolvenţii Preparandiei în anul şcolar 1836-1837, numai că este repartizat într-o altă localitate.

Sigur procesul de învăţământ se exercită asupra şi în beneficiul copiilor. Trebuie să menţionăm însă că în aceste începuturi ale şcolii, doar un procent mic de copii urmează cursurile. Şi aceasta din varii motive, în primul rând materiale dar şi pentru că aceştia de mici

erau folosiţi la diverse munci. Aceasta se întâmpla în profida legii care obliga părinţii să-şi trimită copiii la şcoală, în caz contrar fiind pasibili cu o amendă care, spre exemplu, în 1791, era de 20 florini. Cei înscrişi la şcoală nu frecventau nici ei în mod repetat cursurile de aceea în statistici este consemnată frecvenţa cu calificativul diligent sau neglijent. Aşa cum am mai menţionat, în 1779 şcoala era frecventată de 30-40 elevi. În 1811 au fost înregistraţi 21 elevi. În anul şcolar 1814-1815 din cei 317 copii între 6-12 ani doar 10 frecventau regulat şcoala. Numărul lor se ridică la 23 în anul 1817-1818 (10 diligent, 13 neglijent), 18 în 1818-1819 (12-6) şi 28 în anul 1819-1820 (16-12). În continuare numărul elevilor continuă să crească şi sub influenţa învăţătorului Iosif Ungureanu, ajungând la 38 în 1834-1835 (18 în clasa I, 12 în clasa II şi 8 clasa III) din care 22 diligent şi 16 neglijent. În acest an şcolar s-au predat 25 ore săptămânal (în 5 zile – joia fiind recreaţie), la următoarele obiecte: cunoaşterea literelor şi silabisirea în română şi maghiară – 3 ore; citirea bilingvă – 5,5 ore; regulile silabisirii şi citirii – 1 oră; exerciţii de scriere – 2 ore; aritmetică – 4 ore; rugăciunile – 2 ore; catehismul – 3 ore; evanghelia – 1 oră; istoria biblică – 0,5 ore; cântul ritual – 1,5 ore; regulile şcolare – 1 oră. (Reţeaua şcolilor confesionale ortodoxe din banat şi Crişana în anul 1834-1835 pg 287- 305, în Ziridava XV-XVI, Arad 1987). După acest an, din cauze demografice mai ales (mortalitate infantilă ridicată, boli, etc.) se constată o tendinţă de descreştere a numărului de elevi. În 1841-1842 şcoala a fost frecventată de 32 elevi, în 1842-1843 de 25 elevi, iar în 1843-1844 de 21 elevi. În acest din urmă an, într-un raport şcolar se menţionează că „ 7 elevi părăsiseră şcoala fiind angajaţi în activităţi agricole de către părinţii lor". În 1844-1845 doar 17 copii frecventau şcoala din totalul de 135 care aveau vârsta de şcolarizare. Revoluţia de la 1848-1849 găseşte şcoala din Cintei în plină funcţiune, cu un învăţător bun, un local de şcoală corespunzător şi o frecvenţă medie între celelalte şcoli arădene.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea rolul şcolilor populare româneşti se amplifică şi se diversifică sub impulsul schimbărilor structurale prin care trece societatea în ansamblul său. Circulaţia oamenilor şi a ideilor se face cu mai multă uşurinţă, apar gazetele şi în sate iar cartea începe să fie folosită şi de oamenii de condiţie modestă. Tot mai mulţi copii sunt înscrişi şi frecventează şcoala, fără însă ca analfabetismul să fie eradicat. Din ce în ce mai mult prin şcoală se difuzează ideile naţionale în cadrul lecţiilor de istorie, geografie, citire. Se recită şi se cântă pe versurile poeţilor români George Coşbuc, Vasile Alecsandri, Andrei Mureşanu, Octavian Goga, etc.. Prin serbări, coruri şi seri de lectură, şcoala iese tot mai mult spre comunitatea locală, contribuind la actul de culturalizare a maselor. Învăţătorul şi preotul din comună sunt de astădată oameni instruiţi în institutele specializate din Arad (Preparandia şi Institutul teologic). Între absolvenţii Preparandiei din Arad am întâlnit în lucrarea lui Teodor Botiş ….. şi câţiva învăţători din Cintei: Costa Ambrosie (1869-1870); Moţocan Petru (1896-1897); Botoşan Dimitrie (1902-1903) şi Olariu Petru (1918-1919). (

Şcoala din Cintei se încadrează şi ea cursului general mai ales că beneficiază de un învăţător – Teodor Morariu – cu experienţă şi de fonduri suficiente în condiţiile date. Astfel în anul 1854 cinteienii construiesc pentru copiii lor un local nou de şcoală, din pământ bătut, acoperit cu trestie.

Sub aspect organizatoric şcoala din Cintei aparţinea Cercului Şcolar Chişineu Criş, localitate în care era şi sediul protopopiatului. În anul 1852 învăţătorul Teodor Morariu avea înscrişi la cursuri 40 de elevi într-o comună cu 1556 locuitori. Spre comparaţie la Zărand erau 48 de elevi la 2154 locuitori. Peste 12 ani acelaşi învăţător Teodor Morariu lucra cu 43 de elevi (33 băieţi şi 10 fete). Numărul total al populaţiei şcolare (copii între 6-12ani) era de 110. Prin urmare procentul de frecvenţă era de 40 la sută., cu mult peste procentul pe întreg cercul şcolar, în care, din 4924 copii recenzaţi, frecventau şcoala 1268, adică doar 28 %.

În anul 1868 Cinteiul număra 1242 locuitori şi 23 de elevi înscrişi la cursurile şcolare pe care le preda de data aceasta învăţătorul Ioan Dascălu. După anul 1868 condiţiile în care se desfăşoară activitatea şcolară se schimbă, dobândind o coloratură confesională şi sub raport organizatoric, prin reglementările introduse de legea şcolară. Organizarea şi îndrumarea activităţii şcolare a fost asigurată de aici înainte de Senatul Şcolar, element

structural al Consistoriului diecezan din Arad. Acesta a elaborat „Normele pentru administraţiunea învăţământului naţional confesional (1876).

În acelaşi timp însă, statul maghiar caută pe toate căile să împiedice dezvoltarea învăţământului confesional românesc, introducând tot felul de îngrădiri. Începând din 1876 atribuţiile inspectorilor de stat se lărgesc considerabil, aceştia având dreptul să verifice manualele, planurile de învăţământ, dotările. Într-o altă lege, din 1879, se precizează că, începând din 1882 nici un învăţător, absolvent al Preparandiei nu va fi numit dacă nu şi-a însuşit limba maghiară încât să fie capabil să o predea. Să nu mai vorbim de şicanele şi birocraţia impuse de autorităţile maghiare. La începutul secolului XX măsurile luate împotriva şcolilor româneşti devin şi mai dure. Astfel ministrul A. Berzeviczy, în proiectul de lege depus în Parlamentul maghiar, propune ca limba română să nu mai constituie limba de predare în şcoală. Împotriva proiectului se desfăşoară numeroase manifestaţii, între care se remarcă cea din Chişineu Criş. Până la urmă proiectul de lege cade. În 1907 este adoptată aşa numita lege Aponny care stabileşte condiţii aşa de dure încât unele şcoli sunt obligate să se închidă, lucru care se întâmplă şi la Cintei pe perioade mai scurte de timp.

În acest cadru general din perioada dualistă austro-ungară (1869-1918) prezentat foarte sintetic, Şcoala din Cintei îşi continuă activitatea, învăţând şi educând oamenii pentru socieatatea modernă ce se profilează tot mai mult. În anul 1873 populaţia totală a comunei se ridică la 1234 locuitori români ortodocşi iar lotul şcolar era alcătuit din 98 băieţi şi 103 fete între 6-12 ani. Cursurile şcolare erau frecventate de 55 băieţi şi 5 fete. Şcoala nu avea grădină de pomi şi nici fond şcolar, deasemenea dispunea de puţin material didactic. Învăţătorul Ioan Barbură era în primul an de activitate – absolvise Preparandia în 1872 – şi era plătit de comună cu un salariu anual de 126 florini şi cu bunuri în natură, în valoare de 357 florini. În primul trimestru al anului şcolar a predat următoarele obiecte: rugăciuni – 3 ore; catehism – 2; istoria Bibliei – 2; citire în limba română – 4, în limba maghiară – 2 şi în germană – 1; scriere – 2; aritmetică – 3; geografie – 2, gramatică românească – 1; cântare – 2. În total 24 de ore săptămânal.

În continuare, până în 1918, şcoala din Cintei evoluează în următorii parametrii:

- Anul şcolar 1880-1881. Cinteiul aparţine Inspectoratului Şimand. Copii obligaţi să frecventeze cursurile - 69 din care 27 băieţi şi 42 fete. Prezenţi la examen 30 elevi din care 18 băieţi şi 12 fete. Învăţător este Ioan Dema. Se constată o scădere accentuată a populaţiei şcolare care are drept cauză holera din anii 1870-1873.

- Anul şcolar 1904-1905. Cinteiul revine la Inspectoratul Chişineu Criş. Numărul copiilor obligaţi să frecventeze şcoala – 89. Dintre aceştia 40 băieţi şi 49 fete. La examen au fost prezenţi 70 copii dintre care 32 băieţi şi 38 fete. Se constată prin urmare pe lângă creşterea populaţiei şcolare şi creşterea numărului copiilor care frecventează şcoala, procentul ajungând la 80% şi mai ales creşterea spectaculoasă a populaţiei şcolare feminine. Învăţător este acelaşi Ioan Dema care se remarcă nu numai printr-o activitate îndelungată dar şi prin rezultate foarte bune, fiind apreciat de către localnici. Aceasta se vede şi din numărul de elevi care frecventează şcoala. La Seleuş de exemplu, în aceeaşi perioadă, din 278 copii doar 106 termină cursurile.

După 1914 condiţiile în care se face şcoala devin foarte grele din cauza primului război mondial. Amintiri din acea perioadă avem de la Nicolae Şerban (n. 1908), care peste ani avea să devină învăţător la şcoala de aplicaţie de pe lângă Şcoala normală Arad. „Am început şcoala prin 1916, când era încă şcoală confesională iar preotul Nistor Mihai făcea şi pe învăţătorul. Şcoala era o hrubă cu o singură încăpere, acoperită cu trestie. Tot acolo era şi locuinţa învăţătorului. Copiii veneau la şcoală desculţi, cu traista în spate şi cu o bucată de pită în ea. Apoi, . Preotul intra dimineaţa în sală, eram cinci clase în încăpere şi mă punea pe mine să fac lecţii cu ceilalţi copii”.

Şcoala românească de stat

Condiţiile şi normele privind funcţionarea sistemului de învăţământ se schimbă fundamental, odată cu schimbarea regimului politic, prin includerea zonei arădene în

România Mare. Educarea cetăţenilor constituia o prioritate pentru statul român, iar pentru înfăptuirea politicii şcolare în această parte de ţară trebuiau luate măsuri hotărâte şi grabnice pentru românizarea şi etatizare şcolii, angajarea unor învăţători potriviţi, îmbunătăţirea bazei materiale, şi unificarea legislativă. Sub conducerea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu, învăţământul din regiunile reunite cu statul român cunoaşte o perioadă de tranziţie. Resortul cultelor de pe lângă acest organism a emis un regulament provizoriu în baza căruia vor funcţiona şcolile româneşti până în anul şcolar 1922-1923, când s-a trecut şi în Transilvania la regulamentul şcolar din România. La 1 noiembrie 1921, cu toată opoziţia manifestată de autorităţile eclesiastice, s-a trecut la scoaterea şcolii de sub autoritatea Bisericii Ortodoxe. Protopopii şi preoţii arădeni doreau să-şi continue exercitarea dreptului de control asupra învăţământului în virtutea vechii legislaţii dar învăţătorii au refuzat să-i mai recunoască ca inspectori şcolari din momentul organizării la Arad a Revizoratului şcolar. Încep de asemenea să fie aduşi învăţători din vechiul regat care să completeze golurile din învăţământul arădean şi să aducă un suflu nou în şcoala românească.

Învăţământul preşcolar şi primar a fost oganizat definitiv prin lgea din 24 iulie 1924. Prin această lege înfiinţarea, sprijinirea şi supravegherea învăţământului pimar revenea statului, prin ministerului de resort, care alcătuia programele şi regulamentele şcolare. Conform legii învăţământul primar era obligatoriu şi privea copiii între 5-7 ani care trebuia să fie cuprinşi în „grădini de copii" şi copiii între 7-16 ani care frecventau şcoala primară, obligatoriu 4 ani dar se puteau frecventa 7 clase.

Cinteiul a fost eliberat de armatele române doar la Paştele anului 1919 aşa că trecerea spre învăţământul românesc s-a făcut abia din anul şcolar 1919-1920, când şcoala era tot confesională. După război au venit ca învăţători în Cintei Mircea Nonu şi Popovici Ioan, originar din Firiteaz iar de la Vânători a venit Coriolan Martin. „Coriolan Martin ne-a îndrumat pe mine şi pe Iluna Ioan şi pe Silagy Gheorghe să mergem la Şcoala Normală de învăţători din Timişoara de unde s-a făcut apel pentru recrutarea de elevi buni la învăţătură în scopul calificării în meseria de învăţători, deoarece era nevoie mare de cadre calificate", îşi amintea acelaşi Nicolae Şerban.

În anul 1927 au fost repartizaţi ca învăţători la Cintei Popa Dumitru cu soţia care au venit tocmai din Dolj, comuna Pleniţa (Ardeu Petru), urmează apoi Păcurar Teodor din Cherechiu, Riviş Ioan, care va deţine şi funcţia de director, Iluna Ioan, Guţu Andrei, Şerban Petru, etc.

În anul şcolar 1926-1927, pe cînd primar era liberalul Pavel Şerban şi învăţător Coriolan Martin s-a început construirea unui nou local de şcoală, o clădire din cărămidă, cu cinci săli d clasă, mari, luminoase, în care condiţiile de învăţare aveau să fie net superioare. Noua şcoala s-a dat în folosinţă în anul 1929 şi avea să fie mulţi ani cea ma impozantă clădire din sat, funcţională şi la începutul secolului XX. Petru Ardeu (n. 1921), care a apucat să înveţe în ambele lăcaşuri, îşi amintea la peste 80 de ani cu plăcere de şcoala în care a făcut clasele primare. „Copiii mergeau la şcoală îmbrăcaţi obişnuit, desculţi, cu o cămaşă lungă, cu brăcinăriţă, Cărţile le cumpăram unii de la alţii iar instrumentul didactic principal era o tăbliţă cu griflu pe care scriam. Metoda de educaţie obişnuită era nuiaua. La terminarea lecţiilor ieşeam din şcoală încolonaţi doi câte doi şi aşa mergeam prin sat, ieşind din rând doar atunci când am ajuns în faţa propriei case. Şi atâta ne trebuia să nu salutăm consătenii întâlniţi în cale". Dar cele mai frumoase întâlniri le are de la excursiile efectuate în pădurea din apropierea satului, unde, la focul de tabără, se recitau poezii şi se cântau cântece patriotice. „Ziua de 10 mai era cea mai frumoasă (Ziua Regelui n.n.) care era sărbătorită cu nultă ceremonie, la care participau şi părinţii".

Disciplina aplicată cu violenţă nu era întotdeauna şi acceptată. „În clasa întâi am avut o învăţătoare, căsătorită cu Bej, care îmi trăgea cu degetele peste creştetul capului încât nu mai puteam de durere aşa încât am refuzat să mai merg la şcoală. A trebuit să intervină tatăl meu să mai tempereze apucăturile dăscăliţei. În timpul războiului al doilea mondial am avut învăţător pe unul Păcurar, din Caporal Alexa, care făcea şi premilitărie cu tineretul şi

disciplină cu noi la şcoală. Făceam şi practică în grădina şcolii unde eram învăţaţi să lucrăm pământul. Apoi a venit Riviş Ioan director".(Pavel Olariu).

Cursurile se ţineau şi dimineaţa şi după amiaza, când se efectuau temele de casă. Pe lângă scris, citit, socotit, cânt, şi istorie, religia continua să fie una din materiile de bază şi era predată de preot. În mod abuziv elevii erau puşi să lucreze şi în grădina directorului şi pe lângă gospodăria lui.. Cu toate că şcoala primară era obligatorie, frecvenţa era scăzută, lipsind motivaţia necesară, pentru că foarte puţini continuau studiile la oraş. Copiii eru folosiţi încă de la 10 ani la muncile câmpului sau pe lângă gospodărie, în anotimpurile de toamnă şi de iarnă. Din generaţia care a început şcoala în 1929 cu 30 elevi în clasa întâia au ajuns în clasa a vI-a doar 6 elevi iar în clasa a VII-a 4-5. Dar din această generaţie 2 elevi vor face mai apoi şi studii superioare. Riviş Gheorghe, va ajunge inginer şi va preda ca şi cadru didactic la Liceul industrial din Arad iar Bej Ioan a ajuns să lucreze undeva prin Bucureşti. Numărul celor care vor absolvi 4 clase va fi totuşi mult mai mare decât în timpul şcolii confesionale.

GENERALIZAREA ÎNVĂŢĂMÂNTULUI

Între 1945-1948 şcoala a continuat să funcţionaze după Legea din 1924. Cursurile începeau, până în 30 decembrie 1947, tot cu imnul regal, iar învăţătorii predau la mai multe clase simultan, absenteismul şi nefrecventarea fiind încă destul de ridicate. Regimul comunist, instalat pe deplin în 1948, avea însă nevoie de oameni instruiţi, capabili să lucreze în fabricile şi instituţiile ce se înfiinţau în centrele urbane, în creştere, şi care să înţeleagă şi să urmeze fără crîcnire noua politică socială şi economică în cadrul căreia un rol primordial trebuia să-l aibă proprietatea socialistă.. De aceea în 1948 s-a elaborat o nouă lege a învăţământului, prin care a devenit obligatorie şcoala de şapte clase elementare, în două cicluri: unu (clasele I-IV) şi doi (clasele V-VII). Din anul şcolar 1963-1964 s-a trecut la generalizarea învăţământuului de 8 clase. În clasele I-IV au predat lecţiile în continuare ănvăţătorii iar în ciclul al doilea treptat, treptat au fost aduşi profesori specializaţi pe diferite discipline: matematică, limba română, istorie-geografie, ştiinţe naturale, muzică, desen etc

În anul şcolar 1947-1948 şi la Cintei s-au desfăşurat cursuri pentru completarea a 7 clase, primind certificatul de curs complementar 36 de tineri. O acţiune cu care s-a făcut multă propagandă, printr-o intensă mediatizare a fost aceea de alfabetizare, în cadrul căreia s-a încercat eliminarea analfabetismului. La Cintei a fost raportată încheiată alfabetizarea în anul 1957, fiind declaraţi ştiutori de carte 386 bărbaţi şi femei. Cu toate acestea, ca în orice activitate impusă, au rămas destui oameni care nu ştiau să scrie şi să citească. S-a reuşit totuşi cuprinderea treptată în procesul de învăţământ a întregii populaţii şcolare (copiii între 7-14 ani), majoritatea celor intraţi în clasa întâi absolvind şapte-opt clase, iar după încheierea colectivizării în 1962 tot mai mulţi absolvenţi ai şcolii elementare (mai târziu i s-a spus generale) au frecventat cursurile şcolilor profesionale şi liceale din Chişineu Criş şi Arad, aşa încât spre sfârşitul anilor optzeci doar foarte puţini rămâneau cu opt clase, să lucreze la CAP. Numărul mediul al absolvenţilor până în anul 2000 a fost de 20 elevi. Spre exemplu în anul şcolar 1973-1974 au promovat clasa a VIII-a 18 elevi iar în 2000 20 elevi. În toată perioada studiată numărul şcolarilor a variat între 130-150. În anul şcolar 1997-1998 au fost înscrişi la cursuri 131 elevi din care 44 la gimnaziu (clasele V-VIII) plus 27 copii frecventau grădiniţa. Cursurile erau susţinute de 6 profesori şi 4 învăţători. Director al şcolii era Bărar Silvia, profesoară de limba română, la celelalte discipline au fost încadrate: Tămaş Ana – geografie; Popa Nicoleta – matematică; Botoşan Carmen – franceză; Bărar Radu – educaţie fizică. Cursurile au fost absolvite în acel an de doar 11 elevi dar şcolarizarea pe ansamblu a fost de sută la sută. La progresul şcolii din perioada 1945-2000 au contribuit un număr mare de cadre didactice, greu de numiţi toţi aici dar trebuie să-i amintim totuşi pe directorii care au manageriat întregul proces de învăţământ. Astfel după Riviş Ioan, director în timpul războiului au urmat Guţu Andrei,şi Popa Petru. Din 1953 până în 1959 şcoala a fost ondusă de Popescu Florica apoi a urmat profesorul de istorie Gheorghe Cămăraş, până în 1974, cel

care a întocmit şi lucrarea de grad didactic „Monografia satului Cintei", folosită şi de noi la întocmirea actualei lucrări. Meritul profesorului Cămăraş constă în principal în mărturiile adunate în anii şaizeci de la locuitorii satului, extrem de elocvente pentru viaţa socială de dinainte de anul 1918. În timpul directoratului Cămăraş, adică între anii 1969-1971 s-a construit un nou locaş de şcoală care cuprindea 4 săli de clasă, un laborator, o sală profesorală şi una pentru folosinţa pionierilor. Calitatea şi eficienţa şcolii de stat din Cintei este dată de numărul şi calitatea oamenilor care au plecat la şcoli superioare devenind apoi specialişti recunoscuţi în întreaga Românie. Enumerăm într-o ordine întâmplătoare pe următorii, fără a avea pretenţia că lista este completă: Traian Pecican (n.1922), învăţător Socodor; Gheorghe Riviş (n. 1921), inginer construcţii de maşini; Petru Cociuban (n. 1928), medic veterinar; Teodor Bej, preot la Cil, deţinut politic; Ioan Bej, învăţător, mort pe front; Costea Popa, preot; Teodor Şuteu (fiul primarului Şuteu), preot Sânicolaul Mic, Felnac; Gavril Costan (n, 1924), preot Zam; Ioan Riviş, învăţător, directorul şcolii; Gheorghe Bej,(n. 1924), preot Arad, deţinut politic; Nicolae Bogdan (n. 1928), medic veterinar; Ana Riviş (n. 1931, Şuteu), profesoară de fizică; Sena Costan (n, 1931), economistă); Aurel Iluna (n. 1931), medic generalist); Gheorghe Somoşan, colonel militar; Maria Popa (n. 1939), economistă; Maria Şerban (n. 1939); economistă; Aurel Barz (n. 1947), inginer şef CET; Petru Bărar, inginer, director în ind. Textilă; Elena Barz (n. 19479), prof matematică; Silvia Barz, (n.19549, medic stomatolog; Elisabeta Barz (n. 19499; Marta Galea (n.1950, Bonta), învăţătoare, directorul Şcolii Cintei; Ioan Riviş (n.1959), economist; Ioan Păcurar, poliţist Arad: O menţiune specială pentru profesorul dr. în geografie Nicolae Boar (n.1950) pentru premiul Simion Mehedinţ al Academiei Române, obţinut în anul 2007, Ioan Morar (n. 1954), medic chirurg; Ioan Vărşăndan (n. 1954), economis; Ovidiu Dan Riviş medic în Augusta-Maine SUA. Lista ar putea continua cu cinteieni născuţi în anii şaizeci şi şaptezeci ai secolului trecut care au urmat studii superioare şi s-au specializat în meserii intelectuale dar lista s-ar lungi prea mult. De remarcat este faptul că din Cintei s-a plecat spre şcolile de la oraş mult mai devreme decât din alte localităţi, dovadă fiind inteletualii născuţi înainte de al doilea război mondia, aceasta datorînduse atât condiţiei materiale bune cât şi apetitului mai mare pentru învăţătură.

BIBLIOGRAFIE

1. V. Popeangă, Şcoala românească din Transilvania în perioada 1807-1918 şi lupta sa pentru Unire, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti 1974;

2. V. Popeangă, Un secol de activitate şcolară românească în părţile Aradului (1721-1821), Editura didactică şi pedagogică, Arad 1974;

3. L. Protopopescu, Contribuţii la istoria învăţământului din Transilvania 1774-1805, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti 1966;

4. Arhivele statului Arad, fond Episcopia ortodoxă;

5. Al. Roz, Consiliul Naţional Român Central şi gărzile naţionale din Arad 1918, Arad 1995;

6. V. Popeangă, Şcoala românească din părţile Aradului în perioada 1867-1918, Arad 1976;

7. Al. Roz, Aradul în timpul primului război mondial, Ziridava nr 10, Arad 1978;

8. V. Popeangă, Şcoala românească din părţile Aradului la mijlocul secolului XIX (1821-1867), Arad 1979;

9. Arhivă şcoala Cintei;

10. Ziridava nr. XVIII, Stelian Boia, p. 473

11. Ziridava nr. XV-XVI, V. Popeangă, p. 287

12. Evoluţia ideilor de educaţie şi învăţământ în gândirea scriitorilor români, Editura Eminescu, Bucureşti 1984, p. 21

13. Gheorghe Cămăraş, monografie Cintei, op.cit.

Relatări Nicolae Şerban (n.1908), Petru Ardeu (n.1921), Marta Olariu (n,1922), Pavel Olariu (n. 1932), Ana Rivіş (n. 1931), Ioan riviş (n.1959), Pavel Boar, Aurelia Boar.

RAZBOIUL LU FLOREA A PUŞULICULUI

L-am întâlnit pe Florea Zdrendea (zis a lu Puşulicu) într-o zi frumoasă de decembrie a anului 2007, în casa lui din Cintei. Am rămas surprins de la bun început de vioiciunea lui fizică şi psihică deşi era trecut de 88 de ani. Se întreţinea singur, cu toate că mâna dreaptă era tăiată de sub cot. Era semnul războiului mondial prin care trecuse în urmă cu 65 de ani, atunci când fiind militar activ fusese trimis pe front împreună cu unitatea lui, Regimentul 93 infanterie, din Divizia 1 Infanterie Română. Avea, atunci în 1941, 22 de ani (n. 30 mai 1919), vârsta la care un tânăr din Cintei făcea planuri de însurătoare. Dar a trebuit să treacă prin experienţa terifiantă a războiului despre care ne-a povestit şi nouă aducându-ne în faţa ochilor episoade dramatice pe care efectiv le retrăia în cele mai mici amănunte, reproducând inclusiv dialogurile, dovada unei memorii de invidiat la vârsta pe care o avea. Am păstrat, în măsura în care s-a putut, limbajul şi graiul local, în scopul întăririi autenticităţii celor întâmplate.
“De la vârsta de 13 ani am fost slugă la gâşte în satul Pil, după care am plecat tot slugă la gâşte la Şiclău. După care am venit şi m-am băgat slugă aici, la Cintei la un gazdă, Florea Bej (Bumbu) care m-o slugărit timp dă trei ani. După ce am crescut mai mare şi mai puternic nu i-o mai trebuit slugă de vârsta mea că io ştiam deja a cosî şi m-am băgat într-un alt loc, tot acolo aproape, la Dihel Todor (Cipalagă). Acolo am stat patru ani dă zile, până în 1940, când o trebuit să merg toamna cătană, numa că nu ne-o încorporat până în februarie 41. Eu, Aurel Rivişu, Herlea şi Banciu am fost recrutaţi la grăniceri, care făceau trei ani, la fel ca jandarmii. Nu ştiu exact cum o fost, dar cred că tata lu Aurel, care era mai bogat, o căutat să scoată băiatu de la grăniceri, să nu facă aşa multă armată, şi să fie pe aproape, la Arad. O umblat acolo, la unu care era şef cu evidenţa concentraţilor. Când ne-am încorporat acolo la Arad am fost strigaţi după literă şi repartizaţi la unităţi. O fost B, H, R, V, şi la urmă eu care eram la Z. Citeşte pă tata lu Aurel Riviş, citeşte pă Herlea, pă Vanci la 1 Grăniceri, la Bucureşti. Ori io-s la urmă şi mă strigă la 93 Infanterie. Măi da pă unde o fi ăsta zic eu ! Mă da unde o fi, că nu ştiam, dacă nu am fost umblat. Ceilalţi să uită unii cătă alţii. Mă, da ce-o fi făcut ăsta? Şi io m-am mirat că doară am fost recrutat la grăniceri şi iacă am căzut în loc la altul, care o fost aranjat cu şefu. Aşa am avut io noroc că am fost încorporat aici, aproape, la Arad. Ceilalţi s-or dus la Bucureşti, la 1 Grăniceri. Aşa dară am făcut armata la Arad unde am dus-o bine, că în fiecare sâmbătă ne lăsa acasă. Da veneam rar acasă unde era mare sărăcie, că am fost slugă după cum am spus, iar tata cioban şi el. Am fost încorporat pe data de 15 februarie după care am făcut perioada de instrucţie de trei luni, dar începu războiul în 22 iunie. Pă noi nu ne-o dus atunci la început, or mărs alte unităţi, care erau deja în Moldova. Care or şi eliberat Basarabia. În septembrie ‘41 ne-o dus şi pă noi cu Divizia 1 Infanterie repartizată în Armata 4-a română. Din divizia noastră or mai făcut parte Regimentul 85 Infanterie de la Ineu, 5 Vânători dă la Deva şi 38 Artilerie dă la Timişoara plus alte

specialităţi. Am plecat îmbarcaţi pe tren de la Arad şi ne-am dus până în Basarabia, Prutul trecând-ul pe un pod de lemn, şi ne-or debarcat până la urmă la Gârbovăţ. Am stat acolo trei zile, într-un sat, unde am făcut pază antiaeriană. Eu am fost la mitraliera Z.B. După trei zile s-o ordonat încolonarea şi ne-o dus la Tighina, pă graniţă, la Nistru. Şi de acolo am trecut Nistru la Tiraspol, cale de vreo 2-3 kilometri şi în continuare mai departe ne-am dus pă jos până aproape dă Odesa. La Odesa am stat numa două săptămâni, după care oraşul o căzut în mâna armatei române. Noi am intrat numa în periferii. Că ştii ce-o zis generalul, comandantul diviziei.? N-aţi luptat numa două săptămâni şi nu aveţi dreptul să intraţi. Noi n-am avut decât puţine pierderi. Am intrat dară în periferie şi acolo ne-am oprit. După asta toţi am crezut că venim acasă, că ne-am terminat treaba cu Basarabia , care o fost eliberată. Tătă lumea să se bărbierească că plecăm în ţară, ni s-o spus. Numa că am avut o mare surpriză. După ce s-o ordonat să ne adunăm în careu ni s-o spus că s-a primit ordin dă la Antonescu să merem mai dăparte în Rusia, în Transnistria, ca trupe de ocupaţie, înapoia frontului. Şi ne-am dus apoi multe luni de zile, mii de kilometri până la Stalingrad. Aşa am trecut Bugul şi am ajuns până la Krivoi Rog. Asta o fost prin decembrie. Am fost cazaţi în oraş, alt regiment în alt orş, şi am fost folosiţi ca trupe de ocupaţie. Ne-or băgat acolo în nişte blocuri cu 12 etaje, că nici nu am mai văzut până atunci aşa ceva. Ba că ce ţigănie o fost la Ruşi, să nu lase Dumnezeu pă nimeni. Unde ne-am cazat noi o fost o fabrică de cărămidă, chiar lângă gară, iară blocurile or fost construite pentru muncitori. Am stat acolo până în 15 februarie, când or vrut să ne ducă la Marea de Azov, da o fost un ger că n-am putut mere de loc. Am plecat noi dă plecat, da gerul şi viscolul ne-or întors înapoi, cu cai cu oameni, într-un bou-vagon. Atunci ne-am dus până la Dnepopetrovsk, cu trenul, unde am fost debarcaţi şi caii şi furajele. Ştiu că am trecut Niprul pe gheaţă. De la Dniepro ne-am dus pă jos până la Zaporoje. Era un oraş faină şi ne-am cazat pe o săptămână tot în blocuri. În vremea aceea ruşii or rupt frontul la Pavlograd. Pe noi ne-o dus pă jos până la Pavlograd. Nemţii veneau acolo îngheţaţi, de la Doneţk, de unde io respins ruşii, care au trecut peste Doneţkul îngheţat. Regimentul nostru o fost cazat la început lângă Lozovaia, unde am stat toată iarna, până în luna mai. La început am fost băgaţi în nişte grajduri ale colhozului din comună şi ne-or spus că numa patrula trebuie să o facem, restul să stea adăpostiţi în grajduri. Alături, în comună or fost cazaţi nemţii. Şi ce să vezi, ruşii s-or băgat între noi şi nemţi şi ne-or luat cu brandurile şi mitralierele şi anticarele şi acolo o murit multă lume. Eu am scăpat ca prin urechile acului. Eram la puşca mitralieră, într-un colţ al grajdului plin de lume. Or picat pă grajd proiectile de brand, şi ce moarte o fost acolo. Băteau şi spre mine cu mitraliera, ciu, ciu, ciu! Ce să fac? În partea mea era zăpada până la streaşina grajdului. Am lăsat mitraliera şi m-am suit pă streaşină, mi-am dat drumul şi am fugit doi kilometri până la o viroagă şi m-am ascuns într-un stog de grâu rămas acolo din vară. Atunci mi-am făcut cruce şi am zis: Doamne mulţam că am scăpat! Numai cinci am scăpat din grajd, care or fugit şi s-or ascuns şi ei în stoguri. Or murit şi mulţi nemţi, două sănii de nemţi morţi au încărcat cum încarci snopii de grâu în căruţă vara. După aceea am revenit şi noi şi nemţii şi i-am respins pe ruşi. După

asta nemţii nu ne-or mai lăsat să stăm în grajduri, ne-or scos în câmp deschis, în gerul de minus 40 de grade, încât nu puteam săpa nici tranşee că pământul era îngheţat pânâ la un metru adâncime, aşa că am stat în zăpadă până s-o gătat iarnă, prin mai. Ne încălzeam cu resturi şi scândurile din lăzile în care ne venea muniţia. Aveam probleme cu ochii şi cu picioarele şi ne mâncau păduchii. Numa câte cinci minute puteam face de pândari şi trebuia să fim tot timpul cu ochii pe inamic, cu schimbul. În sfârşit, în luna mai în 1, în 10 nu mai ştiu exact, ne-o scos pe cinci dintre noi, care eram activi şi ne-or trimis mai în spate la 5 kilometri dă unde eram să îi instruim pe soldaţii mai bătrâni, rezerviştii dintr-un batalion nou sosit pe front. Şi am stat acolo mai multe zile şi i-am instruit să umble cu mitraliera ZB: demontarea, funţionarea, tot i-am invăţat. Noi, cei mai vechi pe font eram numai în zdrenţe şi cu păduchi. Să umplea pumnul de păduchi când trăgeam cu mâna pe cămaşă, la guler. Să stai tu toată iarnă în zăpadă! Inamicul te-o mâncat, fomea te-o mâncat, geru te-o mâncat. Nu ne mai simţeam obrajii şi eram tot îngheţaţi. Picioarele nici acuma nu le mai pot încălzi. În zilele acelea ne-am mai revenit un pic. Am şi nimerit bine, la o companie care avea pe un platou într-o piaţă loc de adunare. Şi îmi zice odată sergentul Găvrilă Foltean, din Seleuş, care m-o văzut cum arăt. Mă Zdrendea, nu mai veni la instrucţie, rămâi la cantonament. Te spală şi te curăţă de păduchi. Că ei nu aveau păduchi. Şi am stat acolo liniştit până într-o noapte când o sunat alarma. Pe locul de adunare tot batalionul!. Toţi mă întrebau, ca pă unu mai vechi, unde merem, ce facem? Eu cunoşteam bine locurile, că am făcut continuu drumul de la Aleksandrovka la Vasilievska, unde eram acuma. Vine Foltean la mine şi mă întreabă: nu ştii unde mergem? Unde să mergem? Pă poziţii! Era noapte, şi chiar pă poziţii ne-am dus. În batalionul ăsta l-am avut comandant, la plutonul al doilea şi de companie pă un locotenent pă care îl chema Horea.
Şi încolonaţi am ajuns la Aleksandrovka pe care o cunoşteam atunci mai bine ca pe satul meu, că pe acolo am umblat toată iarna. Până atunci, în acea dimineaţă de mai şi ruşii şi noi am zăcut toată iarnă unii cătă alţii. Dară acuma că s-o încălzit am trecut la ofensivă. Prima dată o început artileria dă dânăpoia noastă şi o bătut tri ceasuri. Zice locotenentul cătă încheietorul de pluton, care era din Arad: Ardelene, plutonul meu rămâne pă loc. Unu, trei şi patru merem să-i ajutăm pe ceilalţi din linia întâia. Apu bat tunurile, apu bat brandurile. La o fundoaie de casă, eram trântiţi noi, tot plutonul doi. Piu, Piu, Piu. Mă zic, domnule sergent, aici îi bai. Păi dacă pică aici pă noi un brand pă tăţi ne omoară. Hai să merem pă poziţie. Poziţia era la 200-300 metri de la casă şi ne-am dus acolo şi ne-am băgat în tranşee. Ne-am uitat la ai noştri cum atacau. Eram într-un şanţ de comunicaţii şi în nişte cazemate şi am zis că aici numa de Dumnezeu ne putem teme. N-or putut rupe ai noştri frontul în ziua aceea. S-or retras napoi pe poziţii. Dimineaţa următoare iară or plecat la atac, noi pă poziţii. Mă, zice sergentul, încheietorul de pluton, apu aici nu-i măncare şi nici apă dă băut, ce facem? Domnule sergent zic, vezi că mă duc până-n stradă, de unde am plecat, să văd ce găsesc pe acolo. Că nu-mi era frică, eram învăţat. Mă duc, şi iacă locotenentul care mă întreabă: unde-i plutonul? Îi pă poziţie, zic. Da cine v-

o mutat acolo? Noi singuri am plecat că aici picau proiectilele păstă noi. Fugi după ei şi-i adu repede încoace. Asta şi fac, mă duc şi îi aduc pe toţi pe sub nişte vişini, în pas alergător, în flanc câte unul. După ce-am ajuns în sat ni se spune: încolonarea, că plecăm de aici. O, Doamne mulţam că am scăpat, am zis. Doamne groază mi-o fost cînd o pornit ofensiva aceea. Şi am plecat. Ajungem iară la Vasilievska, de unde am plecat. Toată ziua am stat acolo ascunşi în nişte bălării că umblau avioanele ruseşti să ne secere cu mitralierele. Seara ni s-o spus că plecăm la Regimentul 5 Vânători. Ei, bătutu-ne-o! Era o distanţă cât de aci la Oradea (80 km n.n.). Toată noaptea am mărs pă jos, iar când s-o crepeţât de ziuă am ajuns acolo. Mie nu mi-o mai păsat dă drum, că era primăvară şi nu-mi mai era frig. Am zis că am scăpat dă ce o fost mai greu. Ajungem acolo şi zice maiorul: batalionul meu rămâne în linia doua. Îi bine că suntem mai înapoi, mi-am zis. O grupă s-o dus în recunoaştere, la 5 Vânători care era dă noi cît de aici în capul satului (2-3 km. n.n.). Ceilalţi am primit ordin să ne facem groapă individuală de tragere. Sapă tu îi zic lu Pavel, ajutorul meu, încărcător la mitralieră. Io m-am dus la sergentul Foltean să-i spun că mă duc să-mi caut un consătean de care ştiam că îi la 5 Vânători. Mă, nu mere, cum te duci tu în picioare până acolo, nu vezi că îi câmp deschis? Mie nu mi-e frică am zis, chiar dacă am văzut cazuri în care trăgeau ruşii şi 10 branduri după un soldat. Am plecat şi pă drum văd câte o centură, câte un mort, dar ajung bine la un grup dă soldaţi care stăteau liniştiţi şi-i întreb. -Ce unitate sunteţi? 5 Vânători, batalionul doi, zic ei. -Nu cunoaşteţi pe sergent Morar Pătru dă la batalionul unu? -Ba îl cunoaştem, dar e mai încolo. -Da de ce staţi pe afară, descoperiţi? -O plecat inamicu, s-o retras. Când am aflat una ca asta m-am întors bucuros la ai mei, mai ales că mă gândeam mai înainte că nu mai scap de acolo, că nu mai văd pământul românesc. La întoarcere găsăsc pă jos patru grenade, le bag în jeb, mai găsesc o cartuşieră germană, din aia lată. Când mă apropii dă ai mei trag inelul de la grenadă şi dau cu ea. N-ai mai văzut pă unul în picioare. Fricoşi. Mă duc mai încolo, da unul mă vede şi îmi face semn cu brânca să mă culc, dar io mai trag cu o grenadă.. Aşa i-am înfricoşat. Măi firea-i ai dracu, tu ne-ai băgat în boală!. Da mă, i-am dat cu grenadele că am scăpat de inamic! Încolonarea după inamic, am zis. Aşa o şi fost, am ocupat oraşul Lozovaia, şi apoi numa înainte am mărs opt zile şi opt nopţi tăt pă jos, mulţi or căzut bolnavi, or leşinat, chiar şi osiile de la căruţe s-or rupt. Am ajuns la Doneţ, apoi la Don, după care am intrat într-un oraş mai mare, Rostov pe Don. Am ajuns la Rostov cu Batalionul meu de infanterie uşoară, în rezerva diviziei. N-am aparţinut de un regiment anume. Ne aproviziona direct subzistenţa germană. Purtam banderolă galbenă pe mâna stângă, să ne recunoască avioanele. Am pornit apoi să trecem Donul, care era foarte larg pă acolo. Am avut şi acuma mare noroc. Primul care s-o băgat să treacă Donul pă un pod dă vase o fost batalionul de infanterie uşoară de la Divizia a II-a. Ruşii i-or luat din flanc, cu mitralierele. O grămadă de morţi or rămas în urma lor.. Apoi am trecut şi noi şi am ajuns la Kotelnikovo, un oraş şi el da nu aşa de mare. De acolo ne-or repartizat la Ciopârniţiu, un sat la câţiva kilometri de Volga şi la 10 km de Stalingrad, care o rămas în stânga. noastră. La Stalingrad s-or dus nemţii. Acolo am stat timp dă

două luni de zile pă poziţii, în tranşee. Era vară-toamnă, în septembrie cînd am ajuns. Am cerut să mergem în linia întâi, numai să nu murim de foame. Când umblam doar când ajungeam prin sate mai ciupeam câte ceva. Aici la Ciopârnicu am atacat o dată după care ne-au deplasat, la dreapta, la Zaza şi la Kondutova. Aici am fost tare aproape de inamic. Numai doi oameni am rămas din grupă, restul or pierit, bolnavi, răniţi, îngheţaţi, că o venit iară frigul. Pământul era îngheţat la jumătate de metru. Nu era multă zăpadă, numai bură încontinuu (ceaţă n.n.). Am stat acolo, pe poziţie numai cu un neamţ din Şagu, pe care îl chema Martin. Eram şi comandant şi executant. La 3 se făcea noapte şi intram de pândă până la miezul nopţii, după care urma celălalt până la ziuă. Era un ger cumplit, şi te plimbai încoace şi încolo, că noaptea nu te vedea inamicul şi nici nu îngheţai dă tot. Acolo s-o întâmplat nenorocirea. Trebuie să mai spun că eram post înaintat, pe o şosea. La miezul nopţii am intrat de pândă iar neamţul s-o dus să se culce în cazemata făcută din pământ, care avea şi uşi. Ţin minte până-i lumea că era în noaptea de 19 pă 20 noiembrie 1942. După ceva timp, când făceam drumul spre o viroagă, aud cum tuşeşte tunul de la ei, de la ruşi. Fusese o linişte deplină până atunci şi întuneric de nu se vedea nimic. După bubuitura tunului aud forfăind un proiectil înapoia mea, la vreo trei metri iar o schijă mi-o luat trei degete de la mâna dreaptă. Pă moment n-am ştiut bine ce-i, mi-am simţit numai mâna mai grea. Mă aşez într-o groapă şi mă uit să văd ce-i. Dar nu am văzut nimic şi mă duc în altă groapă şi am simţit că îmi curge sângele, dar nu simţeam durerea. Mă duc apoi în cazemată şi îi spun lu Martin că îs rănit. El m-o întrebat: ce s-o auzât? Că o adormit între timp. -O căzut un proiectil, da nu ştiu dă care. S-o sculat, s-o uitat la mine şi o văzut că curge sângele dă numa! O luat un ştergar şi mi-o înfăşurat mâna iară eu am plecat la companie, la vreo sută dă metri în spate, Sanitarul m-o pansat dar nu mi-o putut opri sângele nicicum. Atunci comandantul de companie m-o trimis la batalion, unde era primul ajutor. Zice cătă mine locotenentul: ia firul de telefon care pleacă de la noi în mână şi te duci după el până la batalion. Numa că io am scăpat firul că era tare frig, ba că aveam mănuşi, încerc să-l găsesc cu picioarele prin zăpadă dară nu am reuşit şi aşa am ajuns întâmplător la observatorul de la artilerie. Atunci m-am luat după firul de telefon de acolo şi în sfârşit am ajuns la batalion unde m-o pansat, m-o legat şi m-o strâns, da mai rău m-o durut. Atunci or pornit ruşii ofensiva păstă noi. (ora 10 ziua n.n.). Poate lovitura aceea care m-o lovit pă mine o fost dă reglare a tirului. Şi zice maiorul cătă sanitar: prinde caii la căruţă şi fugi cu el. În spatele meu or pornit tancurile ruşilor păstă ai noştri. Dar s-or retras şi ambulanţa şi spitalul de campanie. Două zile am umblat cu căruţa şi cu mâna legată până am întâlnit un doctor care m-o pus pă altă căruţă până am ajuns aproape de Kotelnikovo. În spatele meu era prăpădul, toată lumea care o scăpat fugea să se salveze în spatele frontului. Atunci l-o prins prăpădul şi pă Oanea Olariu, el era recrut şi tăţi recruţii s-or prăpădit. Io pă cocie gemeam întruna şi era vai dă mine, dar asta mi-o fost scăparea, că m-o lovit proiectilu cu câteva ore înainte de a începe prăpădul. Înainte de a ajunge în oraş condutorul dă pă căruţă m-o lăsat pă drum, lângă un camion şi l-o rugat pă şofer să mă ducă în oraş. Era un plutonier care o spus că se retage şi el şi mă ia

şi am pornit, numa că s-o terminat benzina la 2-3 kilometri de Kotelnikovo, aşa că am apelat la nişte nemţi, erau patru, să mă ducă cu maşina lor, ei au acceptat cu greu. Cu nemţii m-am înţeles cât de cât pă ruseşte. Când am ajuns la marginea oraşului nemţii m-or lăsat jos. Şi era acolo o debandadă peste tot. Până şi aluatul de pită era răsturnat în mijlocul drumului de treceau căruţele peste el. În oraş am văzut o casă cu drapelul crucii roşii şi m-am băgat acolo. Când mă vede, un sanitar îmi taie bandajul cu foarfeca şi îşi dă seama că m-am înnegrit la mână. Imediat îmi face ceva că îmi opreşte sângele să mai curgă, îmi dete o pastilă, o cană de ceai şi m-o pansat, apoi îmi spune să mă culc pă un pătuţ. Eu am adormit imediat ca şi cum m-ai fi lovit cu bâta în cap. Eram nedormit şi nemâncat de câteva zile. Pă la două aud strigând: auf, auf. Ce beteşug, unde să mărg ? Te duci tăt drept. Şi aşa am ajuns la gară, unde erau ambulanţa şi spitalul de campanie, în retragere. Mă bag acolo într-o sală de aşteptare aşa dă mare că numa la Timişoara am mai văzut una la fel, după ce m-am întors în ţară! Era plină cu patru şiruri de tărgi, pă care erau puşi răniţii, am zis eu. Mă uit mai atent şi văd că îs vânăţi. Îs morţi. Şi ăstai mort, şi ăsta-i mort, aşa că m-am dus ca ars dă acolo. Ies afară, mă plimb pă peronul gării, era soare aşa frumos ca acuma, găsesc o uşă şi intru într-o cămăruţă. Era centrala telefonică a gării. Era cald acolo, nime înăuntru şi m-am culcat pe o bancă. Dar vine un maior şi începe să vorbească cu frontul. Nu zice nimic cătă mine. Dar uitându-mă afară văd că îi cară pă răniţi cu tărgile şi îi încarcă într-un tren. Ies şi aflu că nu te încarcă numa dacă te duce cineva cu targa. Mă rog dă unul să mă pună pă o targă, şi el, om bun, mă încarcă şi pă mine într-un vagon ca pe o ludaie. Acolo, în vagonul dă marfă, numa nemţi, dar era bine că era şi o sobă, iar într-un colţ găsesc nişte pături pă care m-am culcat şi am adormit acolo ca mâţu-n lână. O plecat trenu şi nici nu am ştiut când am ajuns la Rostov pe Don. La Rostov m-or dat jos şi m-or dus la spital unde m-or curăţat la mână, că toate oasele îmi erau rupte. Am stat acolo 10 zile. Eu eram cu un picior în groapă. N-am putut mânca nimic în timpul ăla. Cred că nu am avut un deţ dă sânge în mine. Într-o zi vine unul dă la salonul 10 şi mă întreabă dă unde sunt. Îi spun că dă la Cintei, judeţul Arad. Dă unde? Din Cintei? Ieste unul aicea din Cintei, din divizia întâia şi îl cheamă Păcurar Pătru. Mă, da aduceţi-l aici să văd cine-i. Eu mă gândeam că nu mai scăp. O venit la mine şi iacătă că el era. Mă, zic cătă el, vezi tu noptiera aceea plină cu mâncare ? Ia-o şi du-o la tine în salon şi mănâncă că io nu pot. Până-i lumea nu m-am mai întâlnit cu el. Pă mine m-or dus la avion, pă ei cu trenul, că s-o primit ordin dă evacuare, că ruşii veneau în continuare. Cu avionul am ajuns la spital la Lemberg, în Polonia. O fost bine acolo, că era mare curăţenie şi se ocupau dă tine. Am stat acolo până la Crăciun, când s-o rupt frontul a doua oară. Altfel ne duceau în Germania. Dar aşa m-or dus în ţară, la Galaţi. Acolo m-or tăiat mâna. Şi am stat în spital din decembrie până în 15 februarie 1943, adică până s-or făcut exact doi ani dă la încorporare. Am venit acasă fără mâna şi m-am făcut paznic pă cămp. Asta-i poveste mea cu frontul. Mulţi dintre noi or râmas acolo în Rusia, săracii. La mine o fost "norocul" că m-o lovit proiectilul!

P.S. Baci Florea Zdrendea a uitat să ne spună sau a omis intenţionat faptul că a fost decorat cu "Virtutea Militară" şi de două ori cu medalia "Bărbăţie şi Credinţă". S- a lăudat însă că aşa, fără mână şi-a săpat toată grădina cu hârleţul şi a cosit. Şi acuma se descurcă singur acasă, că fetele sunt plecate la oraş iar nevasta i-a decedat în urmă cu patru ani

ÎNCHISORILE LUI IOAN ŞUTEU

Familia Şuteu a fost şi este una dintre cele mai vechi şi importante din Cintei. Ne amintim că unul dintre membrii ei l-a aşteptat în 1910 la marginea satului pe poetul Octavian Goga, aflat în campanie electorală. Un alt membru al ei, Şuteu Teodor, a fost mulţi ani în perioada interbelică primar al comunei. Prin urmare Ioan Şuteu s-a născut, în februarie 1924, într-o familie aşezată, cu bună stare materială, cu perspectiva unei gospodării înfloritoare, dacă împrejurările nu ar fi fost potrivnice. Numai că relativa linişte şi prosperitate din perioada interbelică au fost întrerupte brusc de Războiul Mondial şi de vântul de schimbare ce a urmat după.
Ioan Şuteu a făcut 7 clase primare la şcoala din sat, s-a căsătorit cu Şuteu Agatia în 1946 după care a fost încorporat , în acelaşi an, şi a făcut armată între 1946-1948 la Bucureşti, în Divizia Tudor Vladimirescu. S-a întors acasă cu speranţă şi pus pe muncă pentru că avea de apărat prestigiul familiei şi de consolidat averea. Totul şi toate aveau să se schimbe când în zonă aveau să izbucnească, în vara lui 1949, revoltele ţăranilor din Sepreuş, Apateu, Berechiu, Şomoşcheş, cu reverberaţii şi în celelalte sate din apropiere. Ce s-a întâmplat în continuare îl lăsăm pe Ioan Şuteu, protagonistul evenimentelor care urmează să ne povestească.
"Eu nu am făcut politică şi nu am fost înscris în nici un partid politic, dar în vremea când s-o pornit rebeliunea de la Şepreuş şi Apateu o început şi la noi în sat o mişcare, o tulburare între oameni. Am început să ne adunăm, mai mulţi oameni de la noi la „Fântâna Viţeilor", ne întâlneam seară şi discutam despre toate, despre cote şi răscoala de la Şepreuş şi căutam să ne organizăm pentru a rezista. Eram în legătură şi cu Nădabul, unde era notar Varga Dumitru, eu şi cu cumnatu eram agenţi de legătură cu el din partea lu socru meu. După ce s-o terminat cu Şepreuşul am rămas un timp morţi, după care o venit cineva de la Sinitea şi o luat legătura cu unul Cărăbaş, cu care o intrat în vorbă apoi o luat legătura cu mine şi cu Ştir Iustin, apoi am colaborat şi cu Tipei din Sinitea. Dar Tipei o fost odată arestat şi securitatea l-o folosit pentru ei şi aşa am căzut noi. Primul arestat a fost Ştir, pe 28 ianuarie 1951, după aceea ne-or luat pe mine şi pe Cărăbaş. Am fost duşi la securitate la Arad şi am fost ţinuţi acolo în anchetă până în sptembrie. Ce o fost acolo să nu mai vorbesc, câtă bătaie am mâncat numai Dumnezeu ştie. De la Arad am fost duşi la tribunalul militar din Timişoara care ne-o condamnat. Mie mi-or dat 6 ani, lui Cărăbaş 6 ani şi lui Iustin Ştir 12 ani. Am fost băgaţi la uneltire contra ordinii sociale. Or mai fost condamnaţi şi Varga Gheorghe, fost legionar, la 15 ani şi Popa Simion, dar care nu or făcut parte din lotul nostru. De la Timişoara ne-or dus la Bucureşti, apoi la

Jilava unde nu ne-or ţinut decât o săptămână după care am plecat la Canal. La Canal am stat din 28 septembrie 1951 până după moarte lui Stalin, în timpul Festivalului Mondial al Tineretului. Acolo la Canal era un comandant român care ne dădea mâncare proastă: tocană de praz, tocană de ceapă, tocană de salată. Şi regimul acesta îl aveau 6000 de deţinuţi. Nu eram bătuţi doar căram toată ziua roaba încărcată cu pământ pe un mic deal. La canal eram organizaţi pe brigăzi. Era şi o brigadă de studenţi care or venit de la Piteşti unde o fost iadul şi aici or început să facă pe zbirii. Când ai căscat gura şi ai vorbit ce nu a trebuit te-o băgat în brigadă la studenţi şi atunci să te ţii bătaie. Dar după primul comandant o venit unul, Lazăr, care o fost la Auschwitz, unde i-or şi murit părinţii. El o venit de la Gherla, unde se spunea că o fost un mare zbir, că l-o omorât pă generalul Pantazi. Dar după ce o venit ne-o adunat într-o zi în careu, în curtea lagărului şi ne-o spus: mă, oameni buni, voi sunteţi condamnaţi, nu eu v-am adus aici. Şi trebuie să faceţi ce vi se spune. Dar dacă aveţi nevoie de ceva veniţi la mine şi eu vă ascult şi vă ajut. Dar dacă veniţi cu prostii nu mai plecaţi vii de aici. Vă dau şi mâncare şi tot ce ţine de viaţa de aici. Şi întradevăr viaţa s-o îmbunătăţit, nu ne-or mai bătut şi o fost linişte. Dar să mai spun o întâmplare. Prin ianuarie 1952 a venit un lot de internaţi politici, toţi oameni bătrâni. Ne întoarceam într-o după-masă de la lucru, pe la 10, că eram în schimbul doi şi când am ajuns în colonie văd că vine un cârd de omeni cu bagaje. Şi la un moment dat o picat unul în şanţ. Cineva o încercat să îl prindă da o picat şi el. Unu îmi zice: hai mă că ăsta se îneacă şi am mers noi, vreo patru şi i-am salvat şi i-am întrebat: cei cu voi? – Noi suntem internaţi politic, ne-au spus. De atunci în fieare zi două căruţe încărcate cu oameni morţi mergeau la cimitir să-i înmormânteze.
Dar cum v-am spus s-o terminat cu canalul după moarte lui Stalin şi ne-o repartizat la alte închisori, o parte la Aiud şi alta la Gherla. Eu am ajuns la Gherla, unde am stat din august 1953 până în ianuarie 1954. La Gherla o fost un iad. Am lucrat la lăcătuşerie ca să primesc mai multă mâncare. Aveam 250 grame de pită la celulă şi dacă am lucrat mi-o mai dat 250 de grame. Nu aveam dreptul la vorbitor, pachet şi scrisori. La Gherla o altă întâmplare care o avut consecinţe. Într-o noapte s-or auzit nişte ciocănituri în ţeava de calorifer. Unul din celulă care ştia alfabetul morse s-o apropiat o pus o cană pe ţeavă o ascultat şi o notat ce s-o transmis. Transmisiile or ţinut până în decembrie, când într-o seară or venit gardienii la noi, or strigat drepţi şi ne-or controlat. Şi ne-or numărat şi controlat încontinuu 4 zile, până s-o aflat că cineva o transmis informaţii la Europa Liberă. După aceea lucrurile s-or mai liniştit şi după o săptămână o venit în inspecţie ministrul Drăghici, un tip mare şi gras. Prima dată s-o băgat în celular, unde erau vreo 40 de carcere şi era plin şi când a deschis uşa la o celulă unul o şi căzut jos, că acolo, le dădea numai jumătate din porţia dă mâncare. Şi o zis cătă el: -Ce ai făcut tu? - M-am uitat la Goiciu. Ăsta era comandantul închisorii. După aceea ne-o adunat pe toţi în careu, iar pe cei din celular i-o dezbrăcat la pielea goală ca să vadă cum arată. Şi i-o spus lui Goiciu să dispară imediat celularele şi să rămâna numai patru şi să nu mai fie băgaţi acolo numa aceia care au avizul medicului. După aceea s-o schimbat cu

totul regimul acolo, toate s-or ameliorat. Goiciu o plecat în concediu dar când s-o întors o intrat în hala în care lucram şi o început să ne întrebe de ce avem nevoie, cum ne simţim. Înainte numai când te uitai la el spunea: ia-l şi du-l la celular. Şi noi ne întrebam, cum de s-o schimbat ăsta aşa ? Dar după un timp ne-or triat şi pentru că eu aveam sub 40 de ani şi eram nepolitic am fost trimis să lucrez la Cavnic, la mina de plumb. Acolo era mâncare mai bună că ne dădea şi cafea, din cauza gazelor. Dar nu aveam nici acolo dreptul la pachete, vorbitor şi scrisori. La Cavnic am stat până în 1954 când cei care aveau condamnare sub 5 ani şi nu erau politici au fost amnistiaţi. Care am rămas am fost trimişi la Baia Sprie. Acolo era un comandant numit Zoltan Iosif. Ăsta iară o fost un zbir, ca Goiciu. Cum te uitai la el te şi băga la izolare şi ţi-o luat jumătate din raţia de mâncare. După 15 zile de stat acolo, cei 800 de deţinuţi de la Baia Sprie, între care cel mai bătrân, Bujoiu, fost ministru al minelor şi petrolului, au intrat în grevă. O fost greva foamei şi o ţinut 7 zile. Ceream dreptul la muncă, la pachet şi la scrisori. În timpul ăsta am băut doar apă fiartă, nu s-o atins nimeni de mâncare. După şapte zile or venit de la interne: un căpitan, un maior şi un colonel. Nouă ne-or pus lanţuri la picioare şi ne-or dus în sala de mese (în acest moment al povestirii baci Şuteu se emoţionează brusc, amintirile îl copleşesc şi îi apar lacrimi) aşa slăbiţi cum eram că abia ne târam. Acolo s-o sculat colonelul în picioare şi ne-o spus: Oameni buni. aşa deodată nu putem vorbi, alegeţi dintre voi pe cineva să spună ce vreţi. Şi o vorbit Bujoiu, care mai întâi io cerut colonelului să ne spună cine este, adică să se prezinte şi ca persoană nu numa ca funcţie: dacă ne arăţi buletinul vorbim, dacă nu, nu. La început colonelul o ezitat dar până la urmă o arătat buletinul. Ş-o vorbit Bujoiu şi o spus: aici sunt oameni care or făcut războiul, or fost pe front, s-au luptat pentru ţara asta şi ne conduce, uite, omul ăsta, Zoltan Iosif. Ne distruge domnule! O vorbit o jumătate de oră şi o cerut condiţii la locul de muncă, drept la scrisoare, la pachet şi vorbitor. Colonelul o ascultat tot şi la sfârşit ne-o răspuns că nu pleacă de acolo până nu rezolvă problemele. Atunci am plecat înapoi la celule şi am primit câte o carte poştală. Şi aşa o fost cum o spus el, am primit şi celelalte drepturi. Numai că eu nu am mai stat pe acolo că o venit condiţionalul (eliberarea condiţionată n.n.). L-o schimbat şi pă Zoltan şi l-or pus comandant pă un căpitan care o fost până atunci la bibliotecă. El ne-o spus că aceia care or muncit şi au dreptul la condiţional să vină să facă cerere şi ce aprobă el o să aprobe şi Bucureştiul. Atunci mi-am făcut cerere, care s-o aprobat şi am fost eliberat, în 19 sptembrie. Am venit în sat. Acolo o rămas Cărăbaş, o murit la Gherla, Toc o murit la Canal, Varga o făcut 8 ani. Când am intrat în sat era tomnă, frunzele picaseră şi satul era ca pustiu. Atunci am văzut că s-o tras curent electric. L-o tras cumnatu, inginerul Riviş Gheorghe. Am venit acasă, dar tot la 2 săptămâni eram chemat la Sfat de securitatea din Chişineu. Pruncu l-am lăsat la doi ani şi acum avea 7 ani. La socru meu unde am stat atunci într-o zi or venit conducătorii din sat cu căruţa, să adune găinile să le ducă la cotă. În timpul în care fugeau să adune găinile cumnatu-meu, Oanea Şuteu, o zis către cei care fugeau după găini: nu vă temeţi că o să se facă ca în Ungaria? Atunci după câteva zile m-or chemat la securitate. O venit după mine şefu dă post care

mi-o zis: baci Şuteu, hai că eşti chemat la Sfat. Da cine-i acolo? Un căpitan, doi sublocotenenţi şi un plutonier major. Ştii ce ?, io mă duc pă margine iar tu pă centru, să nu zică lumea că te duce miliţia. M-am dus şi acolo m-or întrebat ca de obicei: în ce an eşti născut ? pe unde ai fost în cutare zi?. Eu nu ştiu, că nu am caiet să notez. Dar întreb şi eu: da dă ce mă tot întrebaţi? Cineva ne-o spus ce o zis cumnatu dumitale. Io am fost lângă el dar am spus că nu am auzit nimic, şi aşa am ţinut-o. Poate că m-ar fi şi bătut dar erau mai mulţi oameni pe coridor şi ar fi auzit. Atunci s-o mâniat căpitanul şi o zis: lasă că avem noi grijă de dumneata.
Ca să nu mai am de lucru cu securitatea m-am angajat la o firmă la Dohangia, unde am lucrat în toamna lui `57, pe un tractor Lanz Buldog, la orez. Acolo inginerul m-o pus la batoză şi m-o lăsat să-mi aleg în echipă 6 oameni, pentru batoză. În fiecar zi am făcut împreună cu ei un vagon jumătate de orez. Dar nu am avut loc nici acolo că erau toţi tineri membri de partid şi cum io am luat leafă mai mare, deşi eram fost deţinut, m-or criticat şi s-or legat de mine. Inginerul le-o zis că dacă or lucra şi ei ca mine vor lua la fel. Dar ca să mă scape de ei m-o trimis la ferma de la Socodor. Şi acolo am stat până în 63, dar şi acolo am avut probleme cu securitatea o dată, când am fost chemat la Chişineu, dar s-or lămurit până la urmă că nu sunt vinovat. În 1962 am intrat şi în colectiv. O venit la mine, într-o seară, preşedintele colectivului Herlea, cu care am fost prieten în tinereţe, să mă lămurească. Până atunci am rezistat şi am hotărât să nu mă bag, dar atunci mi-o zis că nu am altă soluţie, că ăsta îi mersul. Şi atunci am zis, na hai, dă-mi hârtia să semnez, mai ales că pământul mi l-o luat la condamnare şi nu mai aveam decât 10 ari. M-am băgat numai cu pământul soţiei, adică 4,10 hectare. Din acel moment nu am mai avut probleme, mai ales că o venit amnistia din 64. Asta o fost cu închisorile mele „

ŞCOLILE PREOTULUI GHEORGHE BEJ

Gheorghe Bej face parte din pleiada de intelectuali care au pornit din şcoala primară din sat ca să urmeze apoi cursurile unor instituţii superioare de învăţământ, profesând în diferite localităţi din judeţul Arad sau din ţară. Cariera nu i -a fost una uşoară, ci dimpotrivă schimbările de regim politic l-au afectat profund, i-au provocat suferinţe dar până la urmă au învins voinţa şi mai ales credinţa lui în Dumnezeu, căruia i-a dedicat întreaga sa viaţă
„M-am născut în Cintei, la 5 mai 1924, eram cel de-al treilea copil venind pe lume mult după sora mea mai mare, care s-a născut în 1911, dar tata pe care îl chema tot Gheorghe a plecat pe front în primul război mondial, cu armata austro-ungară, în Rusia. Acolo a căzut prizonier. S-a întors acasă abia în 1922, împreună cu Gheorgheală. Ei au fost ultimii veniţi dintre prizonierii din Rusia. Dar nu mi-a fost dat să am prea multă vreme pe tatăl meu lângă mine pentru că s-a stins din viaţă în 1932, pe când eu aveam doar 8 ani. Îmi amintesc şi acum înmormântarea pentru că era un noroi cumplit pe uliţele satului şi contrar obiceiului care spunea că mortul trebuie dus la cimitir pe un dric de câte şase oameni sau la nevoie 12 pe tata au trebuit să-l pună pe un car că nu se putea

altfel din cauza noroiului. Aşa dară am trăit cu mama care s-a căsătorit la Nădab în 1937. Tata a primit după ce s-a întors din prizonierat două iugăre de pământ, unul în Irtaş şi altul în Fruntari. Ar fi trebuit să primească 4 dar pe când o venit el s-a termina cu reforma agrară şi nu mai era pământ de împărţit. Aşa că nu am avut în total decât 10 iugăre şi mari şi mici, eram prin urmare printre mijlocaşi. Şcoala primară am făcut-o la Cintei cu învăţătorul Popa Dumitru, în şcoala nouă care atunci s-a terminat, în 1932 dar gîndul meu a fost să merg mai departe. Deci am terminat 6 clase primare şi insistam pe lângă mama să mă dea la şcoală şi ea nu şi nu că sunt prea mic şi slab. Dar părintele Mihai Nistor, Dumnezeu să-l ierte, el care m-a botezat zicea: măi Saveto, tu nu poţi birui, lasă-l să meargă la şcoală. Şi pentru că erau mai mulţi consăteni la Şcoala Normală din Timişoara, şcoală de stat care acorda burse, am mers şi eu acolo în 1938. Am plecat doi, eu şi Costan Gavril care mai târziu a ajuns preot în Zam şi acuma pensionat şi el (în 2008 n.n.). Înaintea noastră au plecat acolo a lu Ştiru Iustin, Pecican Traian, care a fost direcor de şcoală la Socodor, şi în urma noastră alţii. Am terminat în 1946 cu diploma de învăţător. Dar până acolo am mai trecut printr-o întâmplare care m-a maturizat şi mai mult. În 1944 , când frontul s-a întors spre apus, anul şcolar s-a terminat cu două trimestre şi pe noi ne-au lăsat în vacanţă, dar întru-cât aveam 20 ani împliniţi Antonescu ne-a încorporat mai devreme, că avea nevoie de soldaţi, Aşa că în 15 iulie am ajuns elev teterist la Şcoala de Subofiţeri de rezervă de la Radna împreună cu alţi 3 consăteni: Costan, Bogdan Ioan, şi Popa Teodor, a lu Dăsculţu. În august a avut loc întoarcerea armelor contra foştilor aliaţi şi dintr-odată ne-am trezit duşmanii nemţilor, care împreună cu ungurii au atacat graniţa românească în 13 septembrie şi s-au îndreptat spre Lipova. Am prins luptele de la Păuliş, doar că eu eram în Batalionul 3 care a efectuat acţiuni de pază şi ordine. Compania mea se afla în rezervă. Ştiu că artileria noastră a dărâmat turnul bisericii din Sâmbăteni unde se afla un observator maghiar. Am avut 4 tunuri instalate la liziera de lângă Radna, tunuri care trăgeau neîncetat, ca automatele Când au venit ruşii s-au mirat şi ei că ne batem cu două tunuri capturate de la armata rusă în 1914! Noi, care am fost luaţi de la şcoală am fost eliberaţi la 1 noiembrie, deşi nu aveam tot stagiul militar satisfăcut. După 1 noiembrie am continuat cursurile dar în alte clădiri pentru că cele ale şcolii erau transformate în spitale militare. Internatul nu l-am obţinut decât în anul următor, până atunci am stat pe unde am putut. Am fost luaţi din fericire de oameni la ei în gazdă pentru că având spaţiu excedentar le era frică să nu le fie luat cu forţa. În 1946 am luat diploma la Centru din Lugoj. Dar nu am vrut să rămân ca învăţător şi tot în 1946 m-am înscris la Academia Teologică, de 4 ani, din Arad. Din nefericire nu am făcut acolo decât primii doi ani, pentru că în 48, în preajma examenului de sfârşit de an am fost arestat , chiar la 1 iunie, pentru că am făcut parte din organizaţia legionară „Frăţiile de Cruce”. În Frăţie am intrat în 1946, Şeful nostru a fost Viorel Gheorghiţă, din cursul trei., care era originar din Gurahonţ. Cel care m-a introdus a fost Teodor Bej, din Cintei, care mai târziu a ajuns preot la Cil. El a fost şeful organizaţiei pe judeţ, la legionarii mai mari, cu state vechi. El şi cu ceilalţi ai lui au căzut în 15 mai, când au avut loc arestări

masive în întreaga ţară. Pe filiera aceasta am căzut şi noi, adică studenţimea de la Arad, Timişoara, Cluj şi elevi din diferite licee, pentru că am avut în organizaţie şi elevi de la Moise Nicoară, Liceul Comercial de Băieţi, Liceul Industrial de băieţi. Noi am fost incluşi în lotul studenţilor. După arestare am fost anchetatţi iar după terminarea anchetei am fost trimişi la Curte Marţială din Timişoara care în 25 martie 1949 a dat sentinţa prin care Viorel Gheorghiţă a primit 12 ani, Teodor Bej 15 ani, . Eu am primit doi ani şi jumătate. Am făcut închisoare la Canal dar nu am fost eliberat la încheierea celor doi ani şi jumătate ci am mai stat un an ca pedeapsă administrativă, dată de autorităţile locale din sat sau raion pentru că nu a garantat nimeni pentru mine că mă voi încadra în noua ordine politică. La canal ca la canal, lucram 12 ore pe zi la cărat şi săpat pământul, cu norme mari. Eram duşi cu vagoane de marfă la punctul de lucru. Cei mai tineri am rezistat dar politiceenii bătrâni şi ofiţerii declaraţi ciminali de război nu. Mulţi au pierit acolo.

M-am eliberat pe la începutul lui noiembrie, în 51. Atunci am fost chemat la Cluj de părintele profesor Dehelean Petru să-mi clarific situaţia, să dau examenele rămase, pe care le-am şi susţinut până la Crăciun şi m-am putut înscrie direct în anul trei la teologie. Trebuie să spun că între timp Academia din Arad s-a desfiinţat. Dar nici la Cluj nu am stat prea mult deoarece Şcoala s-a unificat cu cea din Sibiu, cu sediul în acest din urmă oraş. În vara lui 53 mi-am luat licenţa, toamna m-am căsătorit şi am fost hirotonit în 16 octombrie diacon pentru Catedrala din Arad. Acolo am slujit 22 ani şi jumătate iar mai apoi la Aradul Nou, aşa că m-am pensionat după 55 de ani de preoţie, la vârsta de 81 de ani. Am început cu un salariu de de 209 lei, bani care se completau cu ceea ce primeai de la credincioşi. Şi nu era uşor să fii preot în acea perioadă, mai ales că nu-ţi puteai da copiii la facultăţile pe care le-ar fi dorit ei, fiindu-le interzise dreptul, filozofia, medicina şi altele. Acestea au fost şcolile mele şi asta a fost viaţa mea a copilului plecat din Cintei de lângă Crişul Alb.

Dar asta nu înseamnă că am părăsit complet şi definitiv satul în care m-am întors mereu, la casa mea, la mama care era singură şi am şi lucrat în vacanţele şcolare. Trebuia să lucrez şi pentru că mama a făcut sacrificii pentru mine. A trebuit să vândă pe rând din pământ ca să mă poată ţine la şcoală. În 56-57 am mai rămas doar cu un iugăr. În vacanţele mari am lucrat mai ales la secerat la săpat şi trebuie să spun că mergeam la lucru cu plăcere. Când au venit cotele am fost delegat la batoză, la Moise Şuteu avân să înregistrez cantităţile de grâu. Mergeau oamenii de multe ori acasă doar cu grâu de a doua şi deşi cinteienii erau vestiţi în zonă pentru hărnicia lor nu se alegeau cu mai numic, mai ales dacă era şi an gricol prost.. Am fost doi ani la Moise Şuteu ca delegat al Primăriei. Mi-aduc aminte că odată am fost şi dincolo de Criş în Irtaş, şi a fost o minune că Moise a tras batoza prin Criş cu două tractoare.

Aceasta a fost pe scurt poveste vieţii mele şi totu;i parcă m-aşi mai întoarce puţin trecut, adică în anii copilăriei, care rămîn definitiv în mintea noastră ca anii cei mai fericiţi, cînd fără griji mari trăiam viaţa satului. Mi-aduc aminte că eram prin clasaa şasea cănd am fost de două ori cu steaua. În prima zi de ajun de Crăciun am umblat prin sat iar pentru a doua zi am fost invitaţi la Sintea

Mică şi ne-am dus acolo pe o zăpadă mare încât ajunşi în sat eram toţi uzi la picioare. Cu noi, băieţii, era un bărbat, iapa îi ziceam, care aduna în sacii lui cârnaţii, colacii, nucile şi ce mai primeam iar la unul din grup era cutiuţa pentru bani, deoarece câte o gazdă ne mai dădea un leu, doi. Dar să mai povestesc şi cum era la pomana de după înmormântare. Când murea cineva se făcea pomană iar noi, toţi copiii din partea aceea de sat mergeam cu lingura de acasă pentru a ne servi la masă. Cum ieşea mortul din curtea casei toţi copiii ne aşezam în cerc şi ni se aduceau farfuriile pline de croampe cu zamă şi câte un colac. Nu era voie să te scoli din cerc până nu venea o femeie şi te uda pe spate cu apă turnată dintr-un chiscant. Se spunea că aşa nu venea mortu acasă.
Chiar dacă eram eu domnişor pe la oraş atunci când veneam acasă, duminica, mergeam la joc care vara se ţinea lângă Primărie, sub nişte castani. Eram invitat la joc de fetele din sat. Iarna jocul se ţinea în două locuri, în partea de sat dinspre Zărand erau ardelenii care jucau în casa unei femei. Muzicanţii erau ţiganii, Coscălaş cu ceata lui, iar înspre Nădab într-o altă casă jucau bujecanii. Abia mai târziu s-a construit Căminul cultural şi jocul s-a mutat acolo. Da, viaţa satului era plină cu de toate şi mai bune şi mai rele, dar parcă oamenii erau mai solidari, se ajutau, discutau împreună şi tot împreună rezolvau multe dintre problemele care apăreau. Dacă cineva îşi construia o casă participau la clacă, dacă era foc toată lumea sărea să-l stingă, la secere participau pe rând unii la alţii, îşi împrumutau lucrurile de care aveau nevoie, se ajutau la nuntă, botez, înmormântare. Atunci nimeni nu cerea de la Stat. Acesta numai lua."
Sfârşim aici cu cele patru mărturii pe care le considerăm extrem de relevante pentru viaţa satului, cuprinsă în istoria unei familii şi destinele a trei cinteieni care au trecut prin situaţii imposibil de imaginat în perioade istorice normale, dar satul Cintei şi oamenii lui au trebuit să treacă adeseori prin furtuna vremurilor.

ÎNVĂŢĂTORUL EROU – PETRU ŞERBAN

În faţa şcolii vechi din Cintei se află înălţat un monument închinat învăţătorului erou Petru Şerban, căzut în luptă în cel de Al Doilea Război Mondial, în războiul antibolşevic. Trecătorul care adastă câteva clipe în faţa monumentului va citi următoarea însemnare: „Dragostea mea pentru ţară a pornit de aici, din satul meu, şi s-a întins în întreaga ţară pentru care am muncit şi m-am jertfit". monumentul a fost ridicat prin grija fratelui său, învăţătorul Nicolae Şerban (N. 1908), cel care a adus trupul eroului acasă, după ce fusese înhumat, în august 1941, pe coasta unui deal din marginea comunei Nicolaevsca, aflată în apropiere de Odesa (Ucraina).
Petru Şerban s-a născut în Cintei, la 15 iulie 1914. După ce a terminat şcoala primară în satul natal s-a înscris la Şcoala Normală din Timişoara pe care a absolvit-o în anul 1933, obţinând diploma de învăţător, fiind clasat al doilea. Între anii 1934-1938 funcţionează ca învăţător în comunele Nădab, Cintei, Şimand. Are în aceată perioadă şi o activitate didactico-ştiinţifică apreciabilă colaborând, din 1934, cu articole de specialitate, la revista „Şcoala Vremii".

După ce şi-a luat definitivatul, în 1938, s-a înscris la concursul pentru selecţionarea institutorilor şcolilor de aplicaţie şi reuşeşte, fiind apoi detaşat începând cu 1 septembrie ca instructor la Şcoala Normală de învăţători din Timişoara. Dar cariera învăţătorului Petru Şerban care începuse atât de promiţător este întreruptă brusc, în vara anului 1941, de războiul pe care România l-a pornit la 22 iunie împotriva Uniunii Sovietice, pentru recuperarea Basarabiei.Ca urmare Petru Şerban este mobilizat, în 8 iulie, într-un regiment de roşiori, cu gradul de sublocotenent, şi la 19 iulie porneşte spre front ajungângd la Nistru în ziua de 3 august 1941. Încă de la încputul războiului el îşi notează impresiile într-un jurnal şi iată ce scrie chiar în prima zi de început a cmpaniei militare.: „22 iunie 1941. A sunat buciumul de înepere a luptei sfinte pentru reîntregirea neamului. Postul de radio anunţă cu mândrie trecerea armatei române pste Prut, hotarul vremelnic şi nedrept înfipt între fraţii de acelaşi sânge şi aceeaşi credinţă".
După ce a trecut Nistrul Regimentul de Roşiori se îndreaptă spre Odesa, un oraş transformat de ruşi într-o adevărată fortăreaţă, în faţa căreia armata română avea să dea dovada puterii sale de luptă, susţinând una din cele mai mari bătălii din timpul războiului.. În ziua de 7 august Petru Şerban, aflat în fruntea unui detaşament de cavalerie se oferă voluntar să îndeplineacă o misiune de recunoaştere, deosebit de periculoasă. În timpul misiunii este surprins de inamic pe coasta unui deal şi în urma focului intens declanşat este grav rănit. În ultimele clipe, simţind cum viaţa i se scurge din trup, îl roagă pe un sergent să scrie pe o carte poştală celor dragi de acasă: „Mor fericit căci mor pentru Ţară şi Rege".
Drept recunoştinţă pentru fapta sa de arme Regele Românieii i-a acordat decoraţia „Coroana României cu panglică de Virtute Militară".

BIBLIOGRAFIE

Virgil Şerban, Ziridava XIX-XX, Muzeul judeţean Arad 1996, p 283-289
Nicolae Şerban, fratele eroului, amintiri.

Cornel Iancu

De departe cel mai important fiu al Cinteiului a fost Cornel Iancu, personalitate de prim rang a românilor angajaţi în lupta pentru emancipare şi unitate naţională. S-a născut la Cintei, în casa cu nr 263, la 30 mai 1876, ca fiu al preotului paroh Ioan Iancu (1825-1907) şi al mamei Anna. Naşi de botez i-au fost Saveta şi George Morariu. Tatăl a fost la randul său angajat în lupta naţională, înscriindu-se în Partidul Românesc din Comitatul Aradului constituit la 28 august 1868. De altfel şi ceilalţi fii ai preotului Ioan, Iustin şi Aurel şi ei preoţi, au fost participanţi activi alături de fruntaşii românilor arădeni în diferite activităţi naţionale, Iustin Iancu, preot in Zărand, fiind chiar unul dintre memorandişti.

Fiul Cornel s-a îndepărtat însă de cariera preoţească, alegând Dreptul pe care îl termină la Budapesta şi îşi începe cariera avocaţială la Arad, în 1903, după un stagiu la avocaţii Simion Popovici-Desseanu, în Chişineu Criş şi la Ştefan Cicio Pop, în Arad. Se face remarcat de către contemporani în calitate de apărător al ţăranilor răsculaţi de la Şepreuş, alături de Ştefan Cicio Pop (1904-1905).

Cornel Iancu este unul dintre tinerii arădeni din PNR adepţi ai activismului politic şi sprijină, în calitate de membru al Consiliului Naţional al Partidului, implicarea în alegerile pentru Parlamentul de la Budapesta. Iată de ce îl şi întâlnim în 6 mai 1910 la Cintei alături de Octavian Goga candidatul naţional pentru alegerile din Dieta budapestană. Întreţine legături şi cu românii din Regat şi sunt cunoscute întâlnirile pe care le-a avut cu Ioan Luca Caragiale în casa sa din Piaţa Avram Iancu (Piaţa Libertăţii), colţ cu strada Ioan Meţianu (inf. Vasile Popeanga). Cornel Iancu a făcut parte alături de Alexandru Vaida Voievod, Iuliu Maniu, Ştefan Cicio Pop, Iustin Marşieu din comisia care coordona ziarul Românul apărut în 1 ianuarie 1911. În noiembrie 1918 Cornel Iancu este ales delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia şi, prin urmare, este unul dintre cei 1228 de delegaţi care au votat unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu Regatul României. În continuare face parte din Sfatul Ţării care este un fel de parlament al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu. La 1 noiembrie 1919 este ales deputat în Parlamentul României pe listele Partidului Naţional Român cum la fel se va întâmpla şi la alegerile din 1920. În anii următori el se retrage treptat, treptat din politică şi se ocupă mai mult de biroul avocaţial pe care îl are la Arad, printre clienţii lui numărându-se câţiva dintre marii moşieri ai vremii. De asemenea se ocupă de afaceri şi profitând de succesiunea contelui Nadasdy Torna din Iratoşu cumpără, în 1933, de la Nadasdy Ferencz unele imobile şi 120 hectare în Iratoşu. Este membru în consiliul de administraţie al Societăţii de Agricultură „Corvin" din Arad şi arendaş al dreptului de vânătoare în pădurile statului din Ilteu, Toc, Pârneşti, Slatina, Baia, Juliţa şi Lupeşti, are de asemenea acţiuni la Uzinele Reşiţa, la ITA, Întreprinderea Forestieră Română etc. (Fond Iancu Cornel, Birou avocaţial, nr 77, Direcţia judeţeană Arad a Arhivelor Statului).

Ferma din Iratoşu a dr. Iancu Cornel, avea în septembrie 1944 209 iugăre cadastrale şi a fost organizată şi exploatată după practicile agriculturii raţionale, cultivându-se plante agricole selecţionate. Ferma a mai posedat 40 de vaci simenthal, 12 iepe de reproducţie, scroafe mangaliţa, îngrăşătorie de porci. Ferma a fost expropiată în 1945, dar cultivă în continuare 50 hectare şi foloseşte batoza pentru prestări servicii. În 1949 biroul avocaţial este naţionalizat, pierde şi restul pământului şi Cornel Iancu este apoi deportat ca „exploatator" în Haţeg.

Iancu Cornel nu a fost căsătorit niciodată şi prin urmare nu a avut urmaşi direcţi, dar a fost un om care şi-a iubit mult familia, în special părinţii şi o mărturie revelatoare în acest sens ne-a transmis Ana Riviş, profesoară de fizică: „Mi-aduc aminte cum avocatul Cornel Iancu venea în sat cu maşina, drumul nu era asfaltat

şi un nor de praf se ridica în urma maşinii, iar noi toţi copiii de pe stradă fugeam în întâmpinare pentru că ne aducea dulciuri şi turtele . Era înainte de război şi venea foarte des, cam o dată pe lună, pentru că mergea la cimitirul părinţilor unde a construit un monument".

După ce s-a întors din deportare a locuit o vreme în Arad pe strada Tribunul Buteanu, unde a şi murit, îngrijit fiind până la sfârşitul vieţii de nepoata Cornelia, fiica lui Iustin Iancu. Iniţial a fost îngropat la Arad dar după câţiva ani a fost deshumat iar rămăşiţele pământeşti au fost duse şi puse în pământul Cinteiului alături de părinţii săi conform dorinţei exprimate pe când trăia.

Bibliografie

A.N.D.J.A - fond avocaţial Iancu cornel

A.N.D.J.A - Protocolul botezaţilor greco ortodocşi născuţi în tre anii 1867-1887 Cintei

Antoniu Martin, Economie şi societate în judeţul Arad. Un studiu asupra agriculturii anilor 1944-1948

Da Demşea , Delegaţi arădeni la Adunarea Naţională de la Alba iulia, Ziridava nr XVIII, Muzeu judeţean arad, 1993, p 275

Prof. Dr. Vasile popeangă, informaţii orle

Prof. Ana Riviş, informaţii orale

Raţiu Melentina - nepoată

FAMILIA OLARIU

Familia românească a funcţionat întotdeauna ca o adevărată instituţie, constituind într-adevăr temelia societăţii. Fiecare membru al ei avea rostul lui bine definit, transmis de legea nescrisă, sau fixat în raport cu condiţiile date. Capul familiei era, fără discuţie, bărbatul cel mai în vârstă de care ascultau toţi ceilalţi şi care se bucura de un respect deosebit. El lua principalele hotărâri care vizau familia, prin urmare era un adevărat „pater familias” din lumea romană. El participa la muncile agricole cele mai grele şi importante, făcea târgul în pieţe cu produsele agricole, administra casa, întreţinea relaţiile cu autorităţile şi cu ceilalţi gospodari. Femeia îşi avea locul său în bucătărie, avea în grijă grădina de legume, hrănea animalele, ajuta bărbatul la lucrul câmpului şi, mai ales, îngrijea copiii. Soarta acestora din urmă era hotărâtă de cele mai multe ori de tatăl care se consulta cu nevasta lui. Încă de mici, copiii erau folosiţi la diverse munci agricole mai uşoare sau în familiile sărace erau trimişi ca slugi ori angajaţi ca boitari la animale (ajutori). Cutuma spune că băiatul mai mare rămânea împreună cu părinţii în casa lor, fiind moştenitorul principal al averii şi bineînţeles al numelui. Pentru aceasta părinţii făceau tot posibilul să-i găsească fata potrivită pentru însurătoare care trebuia să fie de familie bună, harnică şi cu avere. Fetele învăţau de mici să gătească, să spele, să toarcă şi să ţese iar cele mai mai mari aveau grijă de fraţii mai mici. Toţi urmaşii erau învăţaţi să respecte cu sfinţenie regulile satului, datinile şi sărbătorile moştenite din moşi strămoşi.

Fiecare familie îşi avea, desigur, propriul destin, individualizându-se mai mult sau mai puţin de celelalte familii din sat. Trebuie spus că oamenii din comunitate se cunoşteau aşa de bine încât puteau să descrie fiecare familie până în urmă cu multe generaţii şi orice ieşire sau abatere de la regulile comunităţii erau sancţionate şi pomenite peste ani. În cele ce urmează ne-am propus să facem o incursiune în istoria familiei Olariu pentru că o cunoaştem mai bine şi pentru că deşi nu este tipică ea cuprinde toate evenimentele şi procesele sociale mai importante ale satului desfăşurate pe parcursul unui secol.

Strămoşul familiei, ramura Cintei, Olariu Gheorghe, s-a născut în 28 martie 1870, în localitatea Kitighaz (azi în Ungaria), în casa cu numărul 55, din tatăl Pavel şi mama Ana, născută Balint. Nu ştim precis când tânărul Olariu Gheorghe s-a stabilit în Cintei, s-ar putea ca el să fi plecat de acasă în căutarea de lucru şi cum în apropierea Cinteiului se lucra la calea ferată Arad-Chişineu Criş şi la înălţarea digului să fi găsit de lucru la unul din şantierele deschise. Ca să nu mai pomenim de ferma de la Dohangia care avea în permanenţă să ofere de lucru la muncile câmpului. La Cintei Gheorghe Olariu se căsătoreşte, în 1896 cu Bondiş Maria (Mariţa) din Vărşand (Olari).

În anul 1897, în ziua de 2 mai se naşte la Cintei primul lor fiu care va primi numele de Gheorghe, care va fi astfel primul din familia Olariu născut în Cintei. Urmează apoi să se nască alţi doi copii în familia Olariu, Oniţa şi Petru, dar care vor părăsi satul la maturitate, Oniţa măritându-se la Nădab, primind numele de Şiclovan, iar Petru după ce termină cursurile şcolii primare urmează şcoala normală de învăţători din Arad pe care o absolvă, după cum spun registrele matricole, în 1919, după care frecventează cursuri pregătitoare de notar fiind apoi numit în această calitate la Macea, Covăsânţ şi Drauţ. Prin urmare familia Olariu va prinde rădăcini în Cintei doar prin primul născut, Gheorghe. Cea mai bună dovadă de statornicie şi de împământenire va fi făcută în 1898 când tatăl, Gheorghe, îşi va construi o casă din pământ bătut, cu o cameră la uliţă (soba mare), tindă la mijloc şi soba din spate cu cuptor şi cameră de alimente plus un târnaţ pe toată lungime casei, spre apus, de unde puteai cuprinde cu privirea nemărginirea câmpului. Acoperişul a fost făcut din ţiglă, în două ape. Era o casă destul de mare pentru acea vreme, dovadă că în scurt timp familia a prins oarece cheag. În cursul anilor care vor urma vor fi adăugate gospodăriei aflate la numărul... şi alte acareturi, respectiv un grajd pentru animale, cocini pentru porci, adăposturi pentru furaje etc. La muncă se înhamă cu mult sârg şi tânărul Gheorghe, foarte interesat de munca pământului

şi cu dorinţa de a înmulţi cu efort propriu averea familiei. El va fi acela care îşi ia obligaţia de a întreţine fratele mai mic la şcoală în schimbul moştenirii celor trei iugăre de pământ aflate şi a casei care constituiau averea familiei. În 1917 Gheorghe Olariu este încorporat şi trimis pe frontul românesc de unde dezertează, ca mulţi alţi români, vine în sat unde stă ascuns de teama jandarmilor până când se instaurează administraţia românească.
Între timp se căsătoreşte cu Moţ Ana, născută în 6 iunie 1900, cu care va întemeia o familie şi cu care va rămâne până la sfârşitul vieţii. Prin această căsătorie noua familie se legitimează ca una a satului pentru că Ana provine dintr-o familie foarte veche, conscripţia din 1746 menţionează cu numele de Mocz 4 familii: Mocz Petro, Mocz Ioan, Mocz Simion şi Mocz Mihaile. Părinţii Anei au fost Moţ Gheorghe (38 ani la naşterea fetei) şi Morar Floare (34 ani), prin urmare ei s-au născut în anul 1862 şi respectiv 1866.

La punerea în aplicare a refomei agrare, legiferată în 1921, Olariu Gheorghe va fi împroprietărit cu 4 iugăre de pământ arabil, în locul numit Irtaş, care adăugate celorlalte trei vor constitui baza unei acumulări viitoare de pământ, considerat de Gheorghe Olariu sursa principală a bunăstării şi prestigiului unei familii. Se ocupă deci de cultivarea pământului, în special cu cereale şi plante tehnice ca: sfeclă de zahăr, floarea soarelui etc. Dar nu uită că cerealele pot fi valorificate cel mai bine în propria gospodărie prin creşterea animalelor: cai, viţei, porci, pe care le valorifică apoi în pieţele din Chişineu Criş, Pîncota, Şimand, Zărand. Este bine informat cu preţurile de pe piaţă, frecventându-le cât de des putea. „De multe ori pleca la piaţă fără să spună, doar cu mâinile în buzunar şi cu banii la el. Când se întorcea îmi spunea numai că a mai cumpărat un viţel ca să-l îngraşe. Pentru a ajunge unde vroia oprea pe cîte unul cu căruţa şi îl ruga să-l ducă şi pe el. Stătea de vorbă cu toţi cei pe care îi întâlnea în cale şi discuta de una de alta dar mai ales căuta să afle preţurile din piaţă. Şi la holdă dacă mergeam îi oprea pe toţi cei care treceau pe lângă noi şi stătea de vorbă cu ei chiar şi ore întregi"(Olariu Ana). Toţi banii câştigaţi îi băga în pământ şi animale de multe ori spre nemulţumirea familiei care solicita şi alte „investiţii". Dar în felul acesta a adunat multe hectare de pământ arabil, ajungând să fie cu cele peste 12 hectare unul dintre fruntaşii satului, respectat şi consultat de consăteni atunci când se trebuiau luate hotărâri importante pentru comunitate. Se impunea şi prin statura lui înaltă, blond, cu ochi albaştri, fiind din punctul acesta de vedere atipic printre cinteieni.Vocea şi atitudinea erau cumpătate, serioase şi nu admitea contrazicerea pe faţă. În casa lui era o disciplină severă, fiecare îşi vedea de treburile lui şi rar se iscau răzmeriţe. Familia Olariu va avea trei copii. Primul născut va fi Ioan-Valeriu, în anul 1920, care va creşte înalt ca şi tatăl său dar aducea şi pe mamă, fiind brunet, şi cu calităţile de gospodar ale tatălui fiind o promisiune şi nădejde pentru bătrâneţile părinţilor. Şi într-adevăr pe măsură ce a crescut a dovedit aptitudini tot mai evidente de agricultor, fiind folosit şi implicat de mic în afacerile familiei. Îi plăceau în special caii, motiv pentru care în grajdurile familiei puteau fi găsite exemplare de cea mai bună calitate, excelent întreţinute. Numai că soarta a vrut altfel pentru că în anul 1942 pe timpul verii tânărul Ioan–Valeriu a fost trimis cu unitatea lui militară, Regimentul 85 Infanterie de la Ineu, pe front la Stalingrad. De unde va veni o înştiinţare în timpul iernii că a dispărut în luptă. S-a aflat în ziua de 20 noiembrie cu regimentul său din Divizia 1 Infanterie Româna, în locul în care s-a dat atacul principal al contraofensivei sovietice, a fost rănit şi a rămas în încercuire, fără să se mai ştie ceva de soarta lui.

În anul 1922, la 26 octombrie, familia Olariu va avea şi o fată care va fi numită Marta şi care va fi sprijinul mamei în gospodarie. Şcoal primara o urmează la şcoala din sat, începe şi clasa a şaptea dar nu o mai temină, pentru că fetele mai ales nu trtebuia să ştie prea multă carte conform cu o mai veche şi îndătinată atitudine faţă de şcoală. Spiritul întreprinzător al tatălui a ieşit în evidenţă şi atunci când i-a cumpărat fetei o maşină de tricotat sfetere (pulovăre) potrivită pentru a face bani. Pentru a învăţa această meserie a fost trimisă la... În sfârşit la 30 martie 1932 se naşte şi mezinul familiei, Pavel, cel care datorită împrejurărilor a trebuit să devină principalul sprijin al tatălui şi continuatorul numelui şi prestigiului familiei având misiunea de a lăsa urmaşi şi mai ales de a întregi averea.

Anul 1944 va fi un an de răscruce atât pentru familia Olariu cât şi pentru celelalte familii din Cintei. În 13 septembrie ungurii au trecut în forţă graniţa şi în după-amiaza aceleiaşi zile ocupă Cinteiul. Multe familii au plecat în bejenie, la fel cum a procedat şi familia Olariiu care se refugiază tocmai la Drauţ, unde se afla ca notar Olariu Petru. Pleacă numai mama Olariu Ana, fiica Marta, fiul Pavel şi bunica Mariţa, tatăl Gheorghe rămânând acasă să apere, în caz de necesitate, gospodăria. Acolo la Drauţ avea să se stingă din viaţă Mariţa, cea născută în Vărşand (Olari). După revenirea acasă se părea că viaţa va reintra în normal, primii ani dând speranţe în acest sens. Gospodăria se reface, Marta se mărită în aprilie 1947 cu Tuleu Gheorghe din Seleuş, primind ca zestre de la tatăl ei 3 hectare de pământ, o vacă şi un cal, lenjerie, haine etc şi se întâmplă şi nişte ani buni agricoli, după seceta din 1946-1947. Dar lumea va resimţi tot mai puternic presiunea schimbării în direcţia stabilirii relaţiilor sociale şi economice comuniste. Olariu Gheorghe se împotriveşte din răsputeri presiunii de înscriere în colectiv. Nădejde lui era în venirea americanilor. Este trimis la tot felul de munci în folosul comunităţii, un vecin de-al lui ne-a povestit cum mergeau împreună să repare podurile de pe hotar, este ameninţat inclusiv cu bătaia, chemat în repetate rânduri la Sfatul Popular pentru lămurire, suportă cotele extrem de ridicate impuse dar nimic nu-l poate convinge că noua formulă de lucrare a pământului este mai bună. După ce cu atâta truda a acumulat averea nu concepe că trebuie să renunţe la toate.Îndeamnă şi pe alţii să se opună, muncă intensă depunând în acest sens cu cuscrul din Seleuş. Dar totul se va sfârşi în 1962 când va fi nevoit să încline steagul. A murit în februarie 1964, fără să apuce să lucreze la colectivul pe care l-a urât aşa de mult. Nici Olaiu Ana nu a apucat să lucreze la colectiv pentru că în anul 1966 se mută la fiul său în Arad, unde va şi deceda, chiar în ziua în care împlinea 90 ani, în 6 iunie 1990.

Pavel, urmaşul bătrânului Gheorghe se părea că va continua tradiţia familiei pntru că avea toate calităţile necesare. În primul rând „iubea” cu patimă pământul şi animalele, şi apoi a pătruns toate secretele lucrului în agricultură. Înalt şi puternic, îndemânatic şi harnic era numai potrivit să-i urmeze tatălui. Şi căsătoria a urmat într-un fel planul familiei de continuitate şi de conservare a valorilor dobândite în cursul zecilor de ani. Dochia Păcurar, care avea să-i fie soţie pentru toată viaţa aparţinea şi ea unei familii foarte vechi şi onorabile. Tot în conscripţia din 1746 pot fi întâlnite două familii cu numele acesta: Pokorar Pavel şi Pokorar Mihaly. Prin această mezalianţă se părea că rădăcinile familiei se înfig şi mai bine în solul Cinteiului. Şi copiii care au urmat se părea că întăresc această impresie. Lidia născută în 1952, Ana născută în 1957, Ioan-Valeriu născut în 1958 (ultimul născut in Cintei), prefigurau o familie mare şi viguroasă. Pavel Olariu face însă trei ani şi două luni de armată, se întoarce acasă şi se apucă de treaba pe care o lăsase, adică lucrul pământului. Dar ceva se shimbase şi acasă. El observa frământările tatălui, efortul lui de a salva pământul. Presiunea era tot mai mare, impozitele împovărătoare, cotele insuportabile şi ca unul care a văzut mai bine mersul vremurilor, având şi experienţa din armată, a hotărât să facă o mişcare decisivă şi să plece la Arad, pentru a se angaja la una din firmele de acolo. Aceasta s-a şi întâmplat în toamna lui 1958, la scurt timp urmându-i şi restul familiei. Sigur, transmutarea aceasta nu s-a făcut fără împotrivirea părinţilor dar a învins dorinţa lui de a începe alt drum în viaţă. Acolo în oraş a construit o casă, apoi alta, a avut încă 4 copii: Delia (n. 1960), Voichiţa(n. 1962), Pavel (n. 1964) şi Otilia (n. 1966).

Am văzut că speranţa lui Olariu Gheorghe stătea în venirea americanilor ca să-l scape de comunism. S-a întâmplat însă tocmai pe dos, au plecat românii în America. Ioan-Valeriu Olariu, trece graniţa românească, în 1980, în Iugoslavia, de acolo în Austria, pentru ca să se stabilească în cele din urmă în Arizona-Statele Unite ale Americii. Este urmat apoi de restul fraţilor, doar Voichiţa stabilindu-şi reşedinţa în Europa, la Viena, împreună cu familia.

O istorie care a început în Kitighaz (Ungaria) şi se continuă astăzi în Phoenix-Arizona (SUA). O istorie în care sunt cuprinse toate speranţele, frământările, succesele dar şi necazurile unei familii româneşti care s-a „întâmplat” să aparţină pentru aproape o sută de ani

Cinteiului şi care va continua să crească acolo, departe, în Phoenix, dar rădăcinile vor rămâne în pământul dintre bălţi.